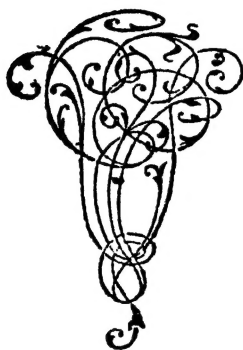

VICHITRA

RAGHAVAM

By

Sri Venkata Parthasarathi Kavulu

Sathavathanulu.

శ్రీ

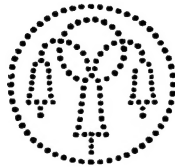
విచిత్ర రాఘవము

(ఆటంకముల నాటకము)

ఇది

శ్రీ వెంకట పార్థసారథి కవుల చే

రచింపఁబడినది.

All rights reserved.]

[వెల 1—8—0.

మొదటికూర్పు
1000 ప్రతులు

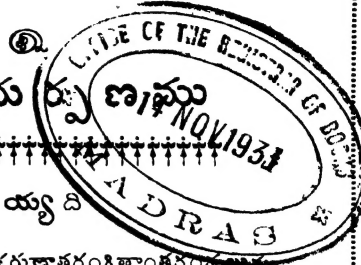
ఈ నాటకమును మా వ్రాతమూలకమైన యనుమతి లేనిదే
యెవరునుఁ బ్రదర్శింపరాదు.

వాణీ ప్రెస్, బెజవాడ.
1933.

Mr. J. C. ...

కృతి సమర్పణము

ఇయ్యది

ఉదాకస్యభావులును, కరుణాతరంగితాంతరంగులును,

విద్యత్పరిపోషకులును, సద్గణగరిష్ఠులును,

శూర్యభర్యులును, క్షమాశీలురును,

నర్సరావుపేట సంస్థానాధీశ్వరులును

అగు

శ్రీమన్మహారాజరాజశ్రీ శ్రీరాజా

మల్లాజు వేంకటనృసింహారావు బహద్దర్

జమీందారు సర్ దేశముఖు మన్నేవారు

పరగణే జెల్లంకొండ వ వినుకొండ తాలూకే రామారు వ కడలి

సైదాపూరు సర్కారు పృత్తిజాన్మగర్ వ ముస్తాఫాన్మగర్ వ

రాజమహేంద్రవరము వ నెల్లూరు గారికి

అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధియగునట్లు

కృతి యియ్యబడినది.

పీఠిక

కవులకుఁ బీఠికలు వ్రాసుకొను టాచారము ~~మనమున~~

మా కవితాలతిక నేటి కీ తొలిమొగ్గఁ దొడిగినది. నిరుపమ చమత్కారకల్పనానల్పశిల్పిశిరోమణి యగు శ్రీరామభద్రదక్షితుని జానకీపరిణయ గాటకమే దీని ప్రాతిపదికము.

యత్నమా ప్రథమము. పూనిన పనియా తలకు మించినది. “పిల్లకాకి కేమి తెలియు నుండేలుదెబ్బ?” పెద్దలచాటువార మగుటచే మొండిధైర్యము నవలంబించితిమి. గురుచరణరజఃప్రభావ మెట్లొ దీనిని ముగింపించినది ఇంద్రమేని గుణగత్నము లున్నచో నవి సహృదయుల పాలు. దోసముల మా పాలు.

మా యీ బాల్యచాపల్యమును సైతము ప్రోత్సహదోహ దమునఁ బెంపొందించిన పిన్న పెద్దలకుఁ గృతజ్ఞుల మనవలదా?

శ్రీ వేంకట పార్థసారథి కవులు.

ఈ నాటకమున వచ్చు పాత్రలు.

—(౦)—

పురుషులు.

రాముడు.—(కథానాయకుడు)

లక్ష్మణుడు

భరతుడు

శత్రుఘ్నుడు

జనకుడు

శతానందుడు

విశ్వమిత్రుడు

సింగభుడు—రామునిమిత్రుడు

కాశ్యపుడు—

విశ్వమిత్రునిశిష్యుడు

రావణుడు

సారణుడు

విద్యుజ్జహ్వయుడు

మారీచుడు

రావణుని

యనుచరులు

కరాళుడు—

మారీచునిఅనుచరుడు

విరాధుడు

మహాపార్శ్వడు—

రావణుని సర్మసచివుడు

సంపాతి—విభీషణుని మంత్రి

గంధర్వుడు

జటాయువు

కబంధుడు

హనుమంతుడు

సుగ్రీవుడు

వాల్మీకి

శుకుడు

శార్దూలుడు } రావణుని సేవకులు

(సమయానుకూలముగా ప్రవీహరి మొదలగువారు వత్తురు)

స్త్రీలు

సీత—(కథానాయిక)

సుచరిత

శీలవతి

} చెలికత్తెలు

అహల్య

ఉర్మిశ

మాండవి

శృతకీర్తి

శూర్పణఖ

అనల

రాక్షసి

ఒక చెలికత్తె

వి చిత్ర రా ఘ వ ము .

❧

నాం ది

అను వగు నైగమాంతవచనానవ మానఁగనో? వ్రజాంగనా
జనకుచయుగ్మచందనరజమ్ముల నూడ్వనో? నాఁగఁ బిల్లెఁగ్గో
విని విని చుట్టుఁగమ్ముకొని వేడుక నాపులు నాకుచుండఁగాఁ
దనరు నశీకబాలకు పదమ్ములు మీకు శుభమ్ము లీవుతఁ.

నూత్ర:—(ప్రవేశించి) నాటకావలోకన కుతూహలమ్మునఁ బూజ్యులగు వీరెల్లరు
నిచ్చట గమికూడి యున్నారు. ఈ సమయమునఁ గాక వజ్రయెప్పుడు పేరు
వచ్చును?

గీ॥ అర్థము, పదంబు, రచన పఞ్చాక్షరములు

గాక యొకదాని నొక్కటి కై వసంబు

చేసికొను రీతిఁ జెప్పక చెప్పు నట్టి

చిత్రమగు నాటకముఁ బ్రదర్శింపవలయు.

'కావున మా నటితో నాలోచించెద. (తెరవంకకుఁ జూచి) నటి! వచ్చెను.

రమ్ము.

నటి:—(సంభ్రమముతోఁ బ్రవేశించి) ఏడి యేడి??

నూత్ర:—నీ కేమైన వెజ్జియెత్తినదా యేమి? ఈ కారణములేని కంఠారెందుటక?

నటి:—ఏమీ యతఁడు రానలేదా?

నూత్ర:—అతఁ డెవఁడు?

నటి:—మహామాయుఁడు.

నూత్ర:—నీ వేమైనఁ గలఁగనుచున్నావా? వినిగింపక యసలు సంగతి చెప్పుము.

నటి:—మన కమలినీ నీ మేనల్లుఁ డగు కలహంసుని వరించియున్నది గదా! ఇప్పుడు
మహామాయుఁ డను కుశీలపుఁడు వనమాయచేఁ గలహంసువేషము ధరించి కమ
లినీ నెత్తుకొనిపోవు నఁట! మన యమ్మాయి కోరిక యెట్లు ఫలించునా యని
హడాపుడి పడుచుండ నింతలో మీ కేక 'వచ్చె'నని విసఁబడినది. నిజముగా
నిప్పుడే వచ్చినాఁడేమో యని రోజుకు బరుగెత్తుకొనివచ్చితిని.

నూత్ర:—(నవ్వి) ఓనీ పిచ్చిదానా! కమలినీకలహంసుల పెండ్లి సంఘటించఁజేయుటకు
బ్రహ్మలుఁ డను వైలూకు నిదివఱకే పూటకాపుగ నియోగించియుంటిమి

విచిత్ర రాఘవము.

గదా! మరల నీ తొండట యేల? ఆ మహామాయుఁ డెప్పుడు కలహంసుని వలెనే తనకుఁ జేయుఁ గాక. మన మేనల్లుని విద్యయే యాతనిఁ బట్టి యాయఁ గలడు.

నటి:—అయిన మీ 'వచ్చె'నను మాట కర్థ మేమి?

నూత్ర:—అదృష్టమును గూర్చి మన మింతకుముందు మాటలాడుకొన్న దానినిఁ బట్టి యది యిప్పుడు కలసివచ్చుటచే నీకు సమాధానముగ 'వచ్చె'నంటిని. (సభ్యులనుజూపును)

నటి:—మఱి యే నాటకమును నిశ్చయించితివి?

నూత్ర:—(నవ్వి) ఒక క్షణము ముందు నీ చాడిన నాటకమునే!

నటి:—మీ పరిహాసముల కేమిలెండు. అది యెద్దియో చెప్పరాదా?

నూత్ర:—అప్పుడే మఱివువచ్చినదా విచిత్రరాఘవము!

నటి:—ఏది? మన వెంటటపార్థసారథికవులచే వ్రాయఁబడినదే గాదూ!

నూత్ర:—మొదట తెలియదుగాని కొంచెము 'మా'యన్న నల్లుకొని పోఁగలవు. ఊ! చెప్పు మింకనుఁ దత్కృతినాకుండు—

నీ॥ కీర్త్యంగనామణి క్షీఁగంటి చూపుల

నెలమితోఁ దూగుటుయ్యెలల నూప;

భాగ్యకామిని తన బాహువల్లరుల బం

ధించి సౌఖ్యములఁ దేలించుచుండ;

విద్యావిలాసిని వేడ్కమై వలపుట

ద్యానంబునందు వింతలను జూప;

దానసుందరి తన తారుణ్యసామ్రాజ్య

మునకుఁ బట్టముఁ గట్టి మురియుచుండఁ;

నీ॥ బట్టినది యెల్ల బంగరు ముట్టినయది

ముత్యమునుఁ గాగ నర్పరాట్పురజమీను

దారు మలరాజ వేంకట నారసింహ

రావు బహదరు భూపాలరత్న మలరు.

నటి:—మీరు చెప్పిన చెప్పితిరి గదా! ఇది శ్రీసామ్రాజ్యము. మాకు వారి స్తతీల కము మహాసాధ్య - ఉన్నదని మీరెఱుంగరా?

నీ॥ ఈ దిన మెవ్వారికేని సాయము నేయఁ

గలనో? లేనో? యంచుఁ గాంచుచుండుఁ;

గాంచి వచ్చినవారిఁ గన్నతల్లియుఁ బోలె
 నాదరించి ధనంబు లర్ధి నిచ్చు;
 నిచ్చియుఁ దగినంత యిచ్చితినో? లేదో?
 యని యిష్టసఖుల నెయ్యమున నడుగు;
 నడిగి నేటికిఁ జరితార్ధత్వమందు పు
 ణ్యము గల్గె నంచుఁ బ్రయంబు సెందు;
 గీ॥ నీదృశాసమదాతృతాధీనచిత్త
 మమర రేపూడిగుడ్డిగూడెముల నేలు
 నట్టి సాధ్వీ లక్ష్మీ వెంకయమ్మరావు
 బహదరు జమీనుదాగిన వరలుచుండు.

నూత్రః—తద్గర్భశక్తిముక్తాఫలము నెంతని పొగడవచ్చును?
 చ॥ అలఘుతరంబుగా నిజకృపామృతవృష్టులచేత నాశ్రితా
 పథుల యభీష్టసస్యములు పండి సుభిక్షముగాఁ దగిల్చి ని
 ర్మలయశ మందుచుండును గుమారుండు వేంకటరామకృష్ణకొం
 డల నరపాలమాళి సుగుణంబుల కెల్లను జన్మభూమియై.

నటి:—ఓను. రత్నము లన్నియు నొక్కచోట. రా శ్చొక్కచోట. వారి కుమార్తె
 లిద్వరు మాత్రము? తల్లిదండ్రుల సుగుణముల నన్నిటిని బుణికిపుచ్చుకున్న
 వారే?

గీ॥ తనదు సద్గుణలతిక సౌందర్య మాల
 వాలముగ నొప్పఁ గీర్తిపుష్పములఁ బూచి
 రాజసము. వేల్లిగొల్ప మా రాజ్యలక్ష్మీ
 తేజసిల్లు రెండవ రతీదేవి యనఁగ.

గీ॥ పుట్టినింటికిఁ దన మాట ముత్తయంబు
 మెట్టినింటికిఁ దన పేరు మేల్మీ పసిండి
 గాగ దీనుల కొంగుబంగార మగుచు
 మహాముఁ గనె మా యలర్రేలు మంగమాంబ.

నూత్ర:—ఇక నేమి? అన్నియు నమకూడినవి. నీ యంగీకారమే యవశిష్టము.

నటి:—ఏమో? నేడు నే నాడఁ దలఁచుకొనలేదు. పేర్లకురాల నయ్యెదను.

వి చిత్ర రా ఘ వ ము.

నూత్ర:—మొన్నఁ జూచుచుఁ గూర్చుండు మన “గాదు కాదు, నాకు నాటక మాడ వలెననియున్న”దంటివి. మఱల నిప్పు డిది యొకటియో?

నటి:—మరి న న్నేమి చేయు మనెదరు? ఇది నాటకము తప్ప గాని నా తప్ప గాదు. ఏమైనను మీ మాట కెదురాడి బ్రతుకుటకూడనా?

నూత్ర:—అ! అట్లు దారికి రమ్మ. ఇప్పుడు స్త్రీసామ్రాజ్య మేమైనదో? దాని నటుంచుము.

చ॥ పరిషదమా బుధాకర మవారితి ర్రికు లిక్కవీశ్వరుల;
నరపతులందు మేటి కృతినాథుడు; వృత్తము రామచంద్రస
చ్చరితము; ఇంక ముఖ్యమగు సంగతి నీవు ప్రసన్నవైతి వీ
వరుసగ నన్నియుం గలిసివచ్చెను నాదగు భాగ్యరేఖచే.

కావున నీ వసంతఋతువునుఁగూర్చి యొక్కసారి గానమొనరింపుము.

నటి:—

గీ॥ సాగసి రతికేళి నది యేమి ముగుడతనమొ?

చెలులు వాతాయనాగలశిశిరపవను

సేవఁ జేతురు తమ చిటుచెమటముత్తి

యముల దొంగిలు తెఱుంగ రేమనఁగవచ్చు?

మరియు—(అగ్లోక్తిలో భయము నటించును.)

నూత్ర:—నీ గానామృతముచే నీ సభానదు లందఱుఁ జిత్తరువు లైరి. గర్వింపఁదగిన యీ సమయమున భయమునకుఁ జో జొనంకెడ వేల?

నటి:—చూచుటలేదా? ఆ రాక్షసుఁడిచే వచ్చుచున్నాఁడు. ఎట్లుభయపడకుందును?

నూత్ర:—నభీ! భయపడకుము. భయపడకుము. రావణుని యనుచుఁ దగు సాగముని భూమికధరించి మాఖాన రంగస్థలమునఁ బ్రవేశింతున్నాఁడు. మనము ననంతరకరణీయములకై సంసిద్ధుల మగుదము రమ్మ.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ప్రస్తావన.

శ్రీరస్తు.

విచిత్రరాఘవము

ప్రథమాంకము.

[దృశ్యము : ఒక రాజమార్గము. అంతట సారణుడు ప్రవేశించును.]

సార:—మిథిలా వృత్తాంతములఁ దెలిసికొనుటకేగిన శుకుఁ డేలకో తామసించెను.
అతఁడు రానిదే నేను వెళ్ళి ప్రయోజన మేమి? (పరిక్రమించును.)

శుకు:—(ప్రవేశించి) ఓహో! సారణుడా?

సార:—మిత్రమా! నూతెండ్లు. అనుకొనుచుండఁగ నే వచ్చితివి.

శుకు:—దాని కేమి గాని విశేషము లేమి?

సార:—ఏమైన నున్న నీవే చెప్పవలయును.

శుకు:—అది యొక గాధ, నరే కాని నీ వెదటికో ప్రయాణము కట్టినట్లున్నది?

సార:—జగదేకసుందరి యగు సీతను దనకిచ్చి పెండ్లిచేయవలసినదిగా జనకు నడిగి
రమ్మని మన మహారాజుగారి యాజ్ఞ. అందుచే మిథిలకుఁ బోవుచున్నాను.

శుకు:—తక్కిన దేవతాశ్రీలను బలె సీతను బలాత్కారముగ నెత్తుకొని వచ్చుటకు
మన మహారాజున కద్దవడుచున్నది శైవాభిమానమే గదా?

సార:—కావచ్చును.

శుకు:—కాని,

చ॥ అవనిజ రాముని న్వలచె నా జనకుండు దశాస్యు భీతిచే

నవు ననఁ గా దనం బెదవి యాడక చల్లంగ గోడ మీఁది పి

ల్లవలె నటించె నంత నవలీలగఁ దాఁ బ్రతిస్పృష్టి నేయు ప్రా

ధ్వజము గలట్టి కౌశికుండు వారికిఁ దోడ్పడఁ బూటకాఁపుగఁ.

సార:—గేదెయి దూడయు నుండఁగా గుంజ గింజకున్నదన్నట్లు మధ్యనీతఁడెవ్వఁడు?

శుకు:—ఇప్పు డీ మంత్రాంగమున కంతటికి నీతఁడే మాత్రధారి.

సార:—[వెడనవృత్తో] ఏమీ కాలవైపరీత్యము? మన మహారాజు నెడ ఋజువృత్తి యు జనకునెడఁ గాటిల్గుమునా?

శుకు:—ఇప్పు డమ్మునిక్రమచ్ఛయజ్ఞమను మిషచే దశరథునిఁ గుటుంబ సహితముగఁ దీసుకొనివచ్చుట కయోధ్యకు వెళ్ళెను. జనకుఁడునుఁ దన తమ్ముఁడగు కుశధ్వజుని మిథిలలోనుండ నియమించి యజ్ఞముఁ జూకుటకను నెవమున జానకి తోఁగూడఁ గాళికాశ్రమముఁ జేరెను.

సార:—నరే! ఇఁకజెప్పునదేమి? ఈమిషచే సీతారాముల పాణిగ్రహణము నిర్వర్తింపఁ బడునన్నమాట. జనకుఁడు వట్టి వెట్టివాఁడుగ నున్నాడే! మనమహారాజంత వాఁడు తనంతట వచ్చి పిల్ల నడుగుచుండ నెదురాడఁ దగునా?

శుకు:—బినను జనకుఁడు తన ముద్దులకుమార్తె కోరిక కా దనునా?

సార:—టేను. త్రాగలేని పిల్లి బోర్లబోసికొనునట! సీతమాత్రము చిన్నదా? చితుకదా? ఎఱుగఁదా? మనమహారాజు వైభవము. (నిట్టార్చి) ఎఱైనదేమి? ముందుగా జానకిచూడ్కులు రామునినుండి తప్పించి మన మహారాజు మీఁదికి మఱలింపవలయును.

శుకు:—బిన నుపాయ మేమి?

సార:—[అలోచించి సంతోషముతో] దాని కొక్కటే యుపాయ మున్నది.

చ॥ చలమున రామవేషమున జానకి నెట్టులొ పెండ్లియాడఁ గా
నలె మన రాజు వై నలని నైభవముం గని రోజురోజు కా
పోలఁతియె రామునికొ మఱచిపోయి తనంతన రాక్షసేశుపై
నెలకొనఁజేయుఁ బ్రేమమును నెమ్మది నెమ్మది నందుఁ దండ్రియు.

నేను లక్ష్మణునివేషమును, విద్యుజ్జిహ్వాఁడు విశ్వామిత్రునివేషమును వేయుదుము.
ఇఁక నడ్డంకి యేమి? వెంటనే జనకుఁడు తనకూతునిచ్చి పెండ్లివేయఁగలఁడు.

శుకు:—బాగుబాగు! చక్కని యుపాయము!! కాని యయోధ్యకువెళ్ళిన యాక్షత్రియబ్రాహ్మణుని యాగమనమును ముందుగా నిరోధింపవలయును.

సార:—లెస్సఁ బల్కితివి. మనలో తాటకతప్ప నీ కార్యమును సాధింపఁగల మేటి యెవరు? కర్మము చాలక యొకవళ్లఁ బట్టువడినను శ్రీకాపున వారు శంపక విడచివుత్తురు.

శుకు:—అయ్యో! ఇంతకుముందే చూచితినే? విశ్వామిత్రున కొక బాదరాయునిసంబంధియు శ్రీపుండు నగు పరశురాముని పూర్ణనంగీకరించి మన మహారాజు పంపఁగా యజ్ఞవిఘ్నము చేయవల దని పుత్రుని మారీచుని హచ్చరించుట కామె వెళ్తుండ నట!

సార:—అహ! ఈ గోచిపాతరాయుడు సామాన్యుడుకాదు. తన వసుల కడ్డురాకుండ మహారాజును ముందే బుట్టలో పెట్టుకున్నాడు. (అలోచించి) ఖనను మించినదేమి? నీవు త్వరితముగ నేగి ఈ విషయమామె చెప్పినవేసి కార్యసాధనకు గడంగుము. నేనును మహారాజును బయలుదేరదీయుదును.

[ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.]

ఇది విష్కంభము.

దృశ్యము : కౌశికాశ్రమోపవనము.

[అంతట విద్యుజ్జిహ్వ సారణులతో రావణుడు ప్రవేశించును.]

రావ:—నీత నా రాక్షసరూపము నేవగించుకొను నని నేను సరపేషముచేయవలెనా? ము॥ ఎఱుంగం జాలియుం దీసివేసినటు లిట్లెలా వచింపరా? సురా సుర సందోహ శిరః కిరీట ఘటి తాస్త్రోక ప్రభా భృన్మనీ కర నీరాజిత పాదపంకజాడ, వీక్షామాత్ర నిర్భిన్నహృత్పరిపంధి ప్రబలుండ నా భుజబలావష్టంభ మల్పం బూర్ణో.

విద్యు:—దేవా! తమ బలంబెఱుంగకకాదు. ఎదిరికి జంకియుం గాదు. పిచ్చుకపై బ్రహ్మస్త్ర మేల యని.

సార:—బాగుగనే యున్నది. పెండ్లియైనగాని పిచ్చికుడురదు. పిచ్చికుదిరినగాని పెండ్లికాదు.

చ॥ నలుగురి నోళ్ళలోఁ బడుదునా యనియా? తమ కింత చింత, యిందుల మడిఁ గట్టుకొన్న విబుధుం డెవఁ డీ మన దారి పూర్వమే యల దమయంతి పెండ్లి సమయమ్మున దిక్పతిపాళి చేత బల్ నలుగుడు సెంది యున్నది సలక్షణమై యింక వేయు నేటికి.

విద్యు:—(ఒడలు పులకింపఁ దనలో) దిక్పాలురకు దమయంతివలె మహారాజునకును జానకి యలభ్యయే యగునా యేమి?

ప్రప్ర:—సారణా! నీ వెన్ని చెప్పినను సరేకాని మానంబుఁ బోనాడి యపకీర్తి పాలుకాఁ జాలను. నేనిప్పుడ చని మదీయనిర్వక్రవరాక్రమంబున నజ్జనకుని గర్వంబు సర్వంబు ఖర్వంబుఁ గావించి చెచ్చెర నమ్ముచైకంటిం చెచ్చిఁకొనియెద. ఘునినో—రామునినో—యెవనిని శరణు వేడుకొనునో చూచెద.

(పోతోవును.)

సారా:—(నిరీక్షించి) దేవా!

గీ॥ జగతి విధి బీజము వివేక జలము వలనఁ
జలువలకుఁ బల్వలై కార్య ఫలము నిచ్చు
నంతె కాని పిద్ధునకు బియ్యమున కొక్క
మంత్రమే యందు రెట్లు? నా మాట వినుడు.

విద్యు:—ఋషి మఱియొక సంగతి.

ఉ॥ కోరికలూర రంభ నలకూబరుఁ గూడఁగ నేగుచో బలా

త్కారమునేయ నాపెయు నితఁ బర భామల నంటఁ జూచినకొ
భోరుసెలంగ నీదు శిరముల్ పది పక్కన నూరు వ్రయ్యలై
తీరు నటంచు శాపమిడదే? యది జ్ఞ ప్తికిఁ దప్పిపోయెనే.

సారా:—ఓ నది విచారణీయమే!

రావ:—(బామముడిపాటుతో) ఎట్లయిననీమి? రావణుడు వేసమువేయును. నరేనా? (లజ్జతో) చూడుడు. దుర్బలునివలె జోరవృత్తి నవలంబించిన యీ మాన. హీనుని—దశాననుని గని యివిహంగములునైత మహాసింహుడున్నవి.

సారా:—అది సరికాదు. కాఁబోవు జానకీ రావణుల వివాహమహోత్సవమున కాంగి కముగ శుకచారిక లమందానందనాందీనాదంబుల సందడించుచున్నారు.

[తెరలో]

చిత్రలేఖన సంకారములఁ దెచ్చుటకుఁ బ్రియసఖ శీలవతియు, శిశిరోపచార ములకై నళినీపత్రములఁ గొనిరా సుభరితయుఁ బోయిన యీసందుఁ గనిపెట్టి మన్మథుఁ డొంటరిదాననగు నావైఁ దన చావుతెలివిఁ జూపుచున్నాడు. అబ్బా! ఇంక నేమి నేయుదును?

రావ:—(విసుట నటించి)

గీ॥ పసికక్రొమ్మావి చివురుల యసరు మెసవి
సరళి గొంతెత్తి పంచమస్వరము గదుర
నలరువిలుకాని జయగీతికలను శాడ
మొదలువెట్టెడుఁ గోయిల ముద్దరాలు.

సారా:—మహారాజా! అవ్యక్తమగురమగురంబగు నియ్యది కోకిలస్వనంబైయుండును. కారికావ్యాపారము కానోవు!

[మరలఁ దెరలో]

దేవా! కుసుమాయుధ! ఒక్కసారియైన చిత్రలేఖకుఁడగు మనోహరునిఁ గన్నుల కలుపుదీరఁ జూడనిమ్ము. తరువాత నీయొద్దవచ్చినట్లొనర్చెదగాని—

రావ:—(విని) ఇచ్చట నెవరో విరహవరవశయగు నొక తపస్విని విలపించుచున్నది.
(నలువంకలు బరికింతురు.)

సార:—అట్లు విలపించిన యామె యెందును గానరాదే?

రావ:—(అశ్చర్యముతో) ఇచ్చట నెవరునులేరు. అహ! ఇది చాల నదృశ్యముగా నున్నదే?

[మరలఁ దెరలో]

గీ॥ అల్లనాఁ డొక్క పసిముద్దు నప్పుగొంటి
విచ్చుకము లాడి యది జ్ఞప్తి దెచ్చుకొనుము
వలపు జెలికాడ! పోనిమ్ము వడ్డి నడుగ
నసలయినఁ దీర్చుకొను మంటి నదియు వినవ?

సార:—ఓహో! మఱల నీయాకాశవంశాంగము బయలుదేరినదే?

రావ:—ఏమీ మబ్బులేని సుధావర్షము?

విద్యు:—తావనుల యాశ్రమవ్యాపారము లచింత్యములు నక్షేయములుఁ గదా!

[మరలఁ దెరలో]

ఇంక గతి యేమి? విషమా?—

రావ:—మన కదృశ్య యగు నొకానొక యుత్కృంఠిత విలపించుచున్న దనుట నిక్కము.

విద్యు:—(ముందునకుఁ జూచి తొందఱతో) సారణా! ఆమె యెవ్వతెయో యిట్లే వచ్చుచున్నది. మన మిక్కడనున్న నపాయము కలుగవచ్చును. కావున నీ పొదరింటిలోని కేగుదము రండు.

సార:—ఓయీ! వెఱ్ఱవాఁడా! మనము తిరస్కరిణీవిద్యచేఁ దిరోహితులమై యుంటిమి గదా! ఆ విద్యాప్రభావ మేమనుకొంటివి? ఇతరులు మనకుఁ గనుపట్టెదరు గాని మన మితరులకుఁ గనుపింపము. అట్లే మాటలును.

[సుదీర్ఘ తామరాకులలోఁ బ్రవేశించును.]

సుచ:—నెచ్చెలీ! కుడిచి కూర్చుండక యేల యమంగళము లాడుకొందువు?

[అంతఁ గిసలయశయనోపవిష్టయగు నీతఁడప్రవేశించును.]

సీత:—మనోహర ముఖచంద్ర దర్శన సుఖమా? (మూర్ఖిల్లును.)

సుచ:—చెలీ! ఊడిల్లు మూడిల్లుము. (తామరాకుచే వినరును)

రావ:—ఈ సుందరినిఁ గనుగొను భాగ్యము నాకు లేదాయెఁ గదా!

సార:—చెలికత్తెమాత్రము కాన్పించుచున్నది. ఆమె కనఁబడుటలేదు. ఇది మఱియొ
నింతగా నున్నది.

సుభ:—పావము! ఈమె సంతాప మంతకంతకు మిరిమిలుచున్నది. ఈచందన పల్లవ
రసము నీమెపైఁ జిలుకరించెద. (అట్లు చేయును.)

రావ:—

సీ॥ కడఁగి విరహోగ్ని మొదలంటఁ గాల్పుచుండఁ
దదుపశాంతికినై విరుద్ధముగఁ దనదు
ప్రాణముల గడ్డిపోచల వలె నొనర్చె
నద్దిరా! యీమె యెంతటి ముద్దరాలు!

సుభ:—సఖీ! ఈ చందనరస నిషేకము నీకు హాళిగొలువఁగలదు.

నీత:—(ఇంచుక యూహిల్లి) ఎంతకాల మిట్లు సఖుల నాయానవెట్టుదునో గదా!

సుభ:—సఖీ! చింతింపకుము. నీమనోహరుఁడు తేపు తప్పక వచ్చును.

సార:—ఈమె మనోహరుఁ డెవరో?

రావ —ఎవఁడో పెట్టివుట్టినవాఁడు.

నీత:—నెచ్చెలీ! ఏల యీవెట్టిమాటలు? నేఁడొకటి జీవించినఁగదా? తేపటిమాట.

సుభ:—చిత్రలిఖితుఁడగు ప్రియునిఁ జూచుకొని నేఁ డెట్లో కన్నులుమూసికొని
వెళ్ళింపుము.

[అంతటఁ జిత్రలేఖన సంతారములతో కిలవతి ప్రవేశించును.]

కిల:—చెలీ! ఇదిగో! చిత్రఫలకము. ఇవే లేఖనాపకరణములు. (ఇచ్చును.)

సుభ:—జానకీ! ఇంచుక మనస్సును చిక్కఁబట్టి చిత్రమును వ్రాయుము.

నీత:—(చిత్రఫలకము గ్రహించి గాత్రస్తంభ మధినయించును.)

కిల:—చెలీ! ఏమాలోచించు చున్నావు?

సుభ:—కిలవతీ! ఎఱుంగన ట్లడిగదవేమి? స్వచ్ఛమున మన్మథునిచేఁ జూపఁబడిన యీ
మహానుభావునిఁ గూర్చియే.

సార:—మహారాజా! అదృష్టవంతుఁడవు. ముల్లోకములందును నీవు దక్క వేఱ
మహానుభావుఁ డెవరు?

రావ:—నాకు నట్లే తోచుచున్నది. ఇంకనుఁ బరికింతము.

నీత:—(ఎట్లో కొంతవ్రాసి) సుభరితా! అందనిమానివండ్లకై యట్లులుసాచినోరీభ
మేమని లజ్జించుచున్నాను. (కన్నీరు విడచును.)

సుభ:—నీతా! చింతింపకుము. అతఁడు మనకు సులభసాధ్యుఁడేగదా!

నీత:—(కన్నీరు తుడుచుకొని మరల లిఖించును.)

సుచ:—(జనాంతికముగా) శీలవతీ! అతనియెడ నీమెకుఁ గల ప్రేమ యంతంతయని చెప్పఁదరముకానిది. చూడుము. వలపుచే లేఁజెక్కులు జాజులగుమ్మరింప నతని రూపరేఖలఁ దలంచుకొని క్రమముగాఁ దన చిత్తరుప్రభులు కంపించఁ జిత్రము రచించుచున్నది.

శీల:—(జనాంతికముగా) అచ్చముఁ దాను కలలోఁ జూచినవిధమున వ్రాయవలె నని యీమె యభిలాష.

రావ:—[తనలో] హృదయమా! ఏల యీ యస్థానకావల్యము?

సీత:—[చిత్రముఁ బూర్తిజేసి యందలి నాయకునిఁ గని ప్రేమతో]

య॥ కలలోఁ గన్పడి వింతవింతకళలం గల్పించి నా వాలుజూ

పులలో నుయ్యెల లూఁగి నా వలపుసొమ్ముం గొల్లఁగా దోచి యీ కలతోఁబాటుగఁ బారిపోయితివి దొంగా! చిక్కినా వింధుఁ; గూ కలువేయింతును జూడు నీ చిలిపిపోకల్ చెప్పి యమ్మారుతో.

మనోహరా! ఏదియో దారితప్పి వచ్చినట్లున్నది. (అర్థోక్తిలోఁ దనలో) చిత్ర గతుఁడగు నాథునిఁగని యెదుటకున్న వానినివలె నుపాలంభింప మొదలిడితిని? ఇన్ ఎంతటి వేలతనము? (సిగ్గుపడును.)

రావ:—[చిత్రమునుఁ జూచి తనలో] ఈచిత్ర మన్యథా వర్తించుచున్న ట్లున్నదే?

శీల:—[నవ్వి] జానకీ! నోటిలోనిమాట నోటిలోనే మ్రుంగివేసితివి?

సీత:—[సిగ్గుతో] ఏమియులేదు. చిత్రమును ముగించితిని.

[సుచరితా శీలవతులు చిత్రమును దీసికొని చూతురు.]

శీల:—సుచరితా! చిత్రగతుఁ డగు నీతని యాకృతివలెనే యితనియం దీమెకుఁ గల యభినివేశమును సుచిత్రమని తలంతును.

సుచ:—ఇంతటి మధురమూర్తి దొఱకినపిదప జానకికి మనము కనఁబడుదుమా శీలవతీ!

సార:—[చూచి యాశ్చర్యముతో]

గీ॥ కల జగంబుల రూపరేఖావిలాస

సుభగులగు వారి నెందఱఁ జూడలేదు?

పురుషులను నైత మీగతి మోహపెట్టు

నిట్టి రూపంబుఁ జూడలే దింతవఱకు.

శావ:—[తనలో]

గీ॥ నల్లగల్వలకునుఁ దమ నలఁదనము

వడ్డికిచ్చెడు నీ తనుప్రభలు తాత్ర

వి చిత్ర రా ఘ వ ము.

పులకునైన గన్నులపండువుగఁ దనర్చి
శేముషీయై జెప్పక చెప్పుచుండె.

[ప్రకాశముగా] విద్యుజ్జ్వల! చిత్రమునుఁ జూచితివా?

విద్యుః—చూచితిని.

సీ॥ చెలు వెలయుంచుఁ గ్రొందఱుకు మీసపు మొల్క
నవనవాంకుర యావనంబుఁ దెలుపఁ

జెంపకుఁ జేరెడై చెలువారు గంఢోయి

విలత మహానుభావతను జాటఁ

జిటుత జన్నిదమునఁ జెన్నార్లు నజినంబు

వడుక పెండ్లికొడుకు బెడఁగుఁ జూపఁ

మోకాళ్ల నంటఁగాఁ బోవు హస్తంబులు

ఘనత ధీరోదాత్తతను వచింప

గీ॥ ధనువుఁ జేఁబూని నిజశూరతావిశేష

ముట్టివడ రాజసం బెల్ల నొకటఁ గఱఁగి

పోతపోసిన చందాన ముద్దుఁగొలుపు

నితనిఁ గనుగొన్న కొలఁదినిఁ గుతుక మొదవు.

సీతః—సుచరితా! చిత్రముం జూచితివి గదా?

సుచః—(నవ్వి) నేను చూచిన లాభమేమి? నీ మనోహరుఁడు చూచినచో నీ చేతకుఁ
చారితోపేకముగా రత్నకంకణములఁ దొడుగును.

రావః—సుచరిత నిజముచెప్పినది.

శిలః—సుచరితా! భర్తయొసంగునను పేమోగాని జానకీ రక్షణార్థము కాళికుఁడొనం
గిన రాక్షసాంధంకరణమణిఘటితకటకముల నామెకుముందుగా నీవే తొడిగి
తివిగదా?

(రావణసారణ విద్యుజ్జ్వలలు విని యొందొరుల మొగములఁ జూచుకొందురు.)

విద్యుః—వినఁదగినది వింటిమి. కడఁదగినది కంటిమి. ఇంక నేమి? మన కదృశ్యయగు
నీమె సీత. చిత్రలిఖతుఁడగు నతఁడు రాముఁడు.

రావః—ఏమి? ఇతఁడేనా వైదేహీ ప్రణయావతార దుర్లలితుఁడగు రామహతకుఁడు!
(రోషముతో) ఓరీ! దురాత్మా!

శి॥ “ఆ చపలాక్షి సీత ప్రణయాపణ మందున విల్చి యప్పుడే
పూఁచిన తఱ్ఱగందోవల ముద్దుగ నన్ను బహూకరించు, నే

దోచెదఁ దన్మనంబనుచు ధూర్జత నుబ్బుచునుంటి వేమొ? మారీచఫణింద్ర మిప్పుడె హరీ! యనిపించును నిన్ను దారిలో.

సార:—మహారాజా! ఆకాశికుని యవినయమునుఁ జూడుము. ఈమె కీ కంకణముల నిచ్చి రాక్షసుల కదృశ్యయగునట్టానర్పి నాడు. అందుచే నామె కనఁబడుచున్నను మనము చూడఁజాలకున్నాము.

విద్యు:—ఓ నట్లే! ఆ క్షత్రియ బ్రాహ్మణుఁడు కడు నేర్పరి.

రావ:—[కోపముతో] ఓహోరీ! కాశికావశడ!

నీ॥ సృష్టికిం బ్రతిసృష్టి నేయఁజాలితిఁగాని

మారీచు నెదిరించి మనుట కల్ల;

రతిభా విజృంభణారంభ మాపితిగాని

తాటక నాఁగుట బూటకంబు;

పూని త్రిశంకునిఁ బ్రోవఁ గల్గితిగాని

యల రాఘవునిఁ గాచు టది హుళక్కి;

బ్రహ్మ విజ్ఞానంబుఁ బడయ నోచితిగాని

యస్మత్ప్రయోగమ్ము నరయు టఱిది;

ఆ. వె. నిన్నుఁ గట్టఁ ద్రాడు సీవయి కొనితెచ్చు

కొంటి వేమనందు తంటమాట

లాడి నాకు విప్రియంబునుఁ గల్పించి

చావ నిశ్చయించినావె చెపుమ!

సార:—అఁ! ఏమంటిరీ? శావనిశ్చయించుకొనుట కతఁ డెవఁడు? వచ్చినట్లే.

రావ:—(ఉత్కంఠతో) ఓయీ సారణా! అది యట్లుండనిమ్ము. జానకిం గనుఁగొన నుపాయ మలోచింపుము.

సార:—ఆలోచించియే యుంటిని.

రావ:—(ఉత్సాహముతో) ఎట్లు?

సార:—(చెవిలోఁ జెప్పను.)

రావ:—లేస్యఁగ నుపక్రమించితివి. కటకములఁ దెచ్చుటకై యిప్పుడే యారోఘ్యక మునిశ్చరుఁడవు కమ్ము.

సార:—చిత్తము. (సారణుఁడు మునిగా మారును.)

ముని:—[వక్రమించి యాయాసము నటించి] ఎవరక్కడ! అరొఘ్యనుండి కడు

దవులవచ్చుటచేత గాళ్ళు పడిపోయినవి. అత్తా! (క్రిందఁ గూలఁబడును.) ఇటు నన్నాదరించు దయామయ లెవ్వరును లేరా? (మూర్ఛిల్లును.)

సీత:—(నంద్రమముతో) సుచరితా! అయోధ్యనుండి వచ్చినవాఁడ ననుచున్నాఁడు. అతనిం బరామర్శింపుము.

సుచ:—(మునిని దగ్గఱించి) విప్రోత్తమా! విశ్రమింపుమా. (తామరాకుతో వినరును.)

ముని:—(కన్నులు తెరచి) అకారణ కారుణికురాలవగు నీచే బ్రతికింపఁబడితిని.

సుచ:—(తనలో) దైవవశమున నీ శూరుఁడు బ్రతికినాఁడు. (ప్రకా) స్వామీ! తా మెవ్వరు? ఎచ్చటి కేగుచున్నార?

ముని:—కలఁడుగదా, దాశరథి!

సీత:—(నంద్రమముతో) అతని కేమో!

రావ:—(అసూయతో) తాటకా మారీచు లాతని మటుమాయము చేసిరి.

సుచ:—ఎఱుఁగుదు మాతనిని—

ముని:—(వేదన నభినయించి) అయ్యో! నా నాలుక యెండిపోవుచున్నది.

రావ:—(నవ్వి) వివక్ష కథా కథనంబుననా?

సీత:—(ఆవేశముతో) ఈతఁ డప్రియము చెప్పఁదలఁచిన ట్లున్నది.

శిల:—సుచరితా! ఇతనికిఁ ద్రాగుటకుఁ గొంచెము వుంచినీ రిమ్ము. తక్కినది వింతము.

సుచ:—(దొన్నెలో నీరుఁ దెచ్చి యీయఁ జోవును.)

ముని:—అమ్మలారా! ఆడువాం డిచ్చు నీటినిఁ ద్రాగను.

విద్యు:—దేవా! సారణుని కౌశల్యముఁ జూడుఁడు.

సీత:—(కన్నీటితో) నిజముగ నీ బ్రాహ్మణుఁడు విషణ్ణుఁడై జలపానవిముఖుఁ డగు చున్నాఁడు! నాకున కెద్దియేని నాపద వాటిల్లియుండదు గదా?

ముని:—(తనలో) కేవల మాతనికే కాదు. తదభిమానియగు కౌశకునకును. (ప్రకా) నుండరులారా! తొండఱపడవలదు.

సుచ:—మునీందా! ఇంచుక యుపశమిల్లి పై నంగతిఁ జెప్పుము.

సీత:—ఇప్పుడు నా హృదయ మగ్నియందుఁగాని, యమృతమునందుఁగాని వడఁజోవు చున్నది.

ముని:—నిజముగా నా యీ స్థితిని జూచినచో నా తలిదండ్రులునుఁ బ్రియపుత్రులు నెంతగ దుఃఖింతురో!

విద్యు:—(సోపహాసముగా) వారే గాదు. విరుద్ధవేషగ్రహణముచే రాక్షసజాతి యంతయు.

సీత:—చెలీ! ఊటకుండక చెట్టుఁ గొట్టి పైన వసేకొంటిమి.

శీల:—నిజముగా నీతఁడు రాక్షసుఁడే. ప్రియసఖి యావేగ మలికయవలచి తరువాత వార్తఁ జెప్పకున్నాఁడు.

ముని:—(భయముతోఁ దనలో) ఈ తొత్తుకూఁతురు న న్నెఱింగినా యేమి! (విమర్శించి) అది యనంభవము. (హా) నే నా రామభద్రుని ప్రియసఖుఁడను.

రావ:—(నవ్వి) నందేహమేమి! అతనిఁ జంపుటకు ముందఁజ నేసినవాఁడవు గనుక!

సీత:—ఇంతమాత్రముచే వ్యధితనకు నా కేమి యాటలు కలుగును?

సుత:—ముసందా! చెప్పము. మీ మ్మిటకుఁ దోడ్తచ్చిన వని యేది?

ముని:—అమ్మలారా! మీ కంతయుఁ బూన గ్రుచ్చినటు లెటుక వలచెద గాని మీరు దళగ్రీవపక్షపాతిసులు కారుగదా?

విద్యు:—దేవా! సారణుని టక్కులు వారి నెట్లాడించుచున్నవ్రా జుచితిరా!

సీత:—(తనలో) ఇట్లునుటచేఁ నీతఁడు నిజముగాఁ బ్రియుని ప్రాణమితుగ్రిడే కావచ్చును.

శీల:—నుచరితా! ఈ దళగ్రీవనామకుఁ జెప్పఁడు?

రావ:—ఓసీ తొత్తు కూఁతురా! త్రైలోక్య విజయుని న న్నెఱుంగవా?

ముని:—

మ॥ హరశైలం బూక గడ్డిపోచగ నిలం డాడించిన ట్లాడె; నా హరిచక్రంబును వీని గాయవడఁజేయ న్మొక్కవ్రాయెన్; సురా సురు లెల్లా రడిగావులై కొలుతు రీ శూరోత్తమున్; రాక్షసే శ్వరు గాధల్ విననట్టివారుఁ గలరే సర్వంసహామండలిన్.

సీత:—మన కా దుర్మార్గుని గుణములతోఁ బనియేమి. అతఁడు లోక కంటకుఁ డని వాడుక.

రావ:—(ముఖభంగముతో) విద్యుజ్జిహ్వా! వినఁ దగినది వింటిమి.

విద్యు:—కనుకనే యీమెను వళవలచుకొనుటకు రామభద్రుని వేషము వేయుట దక్క నెఱింగి దుపాయముఁ గనలేకంటిమి.

రావ:—

ఉ॥ రాముని పాత్ర వేయవలె రావణుఁ డంచును బట్టువట్టి యే మేమియొ మీకుఁ దోచునటు లీగతి నాడుచు నున్నవా రిసీ! కామమునే నడంచుకొనఁ గల్గుదుఁ గా కిటు చోరవృత్తిచే నా మహనీయజీవితము నవ్వలసా లొనరించు కొందునే?

విద్యుః—(తనలో) వ్యవహారము ముగియ మొదటికి వచ్చినది. (ప్రకా) దేవా! ఏల
యీ యనమయ వైమనస్యము? మనకు వంచనయే గదా కలధర్మము!

సుదః—శీలవతీ! ఎటుగన నేటుగనవా? ఆ లంకేశ్వరునిఁ దమ ప్రియ మిత్రునుగ
నెన్నుచుందురు గదా మహారాజగారు.

రావః—కనుకనే యీ రావణుఁడు జానకిని బలాత్కారముగ నెత్తుకొని పోజాల
కున్నాఁడు.

శీలః—విప్రోత్తమా! రావణుఁడు జైత్తికి వచ్చినాఁడు. తే మాతని పక్షము వారము
గాము. (నిరూపించుచు) ఈమె జానకి. ఈమెయ నేనును నామె చెలికత్తెలము.

మునిః—(తనలో) అహ! ఈమె జానకి యని లెస్సగా వట్టి నేలను జూపుచున్నది.

సుదః—ఇంక మమ్ము నమ్మి నీవు నీ వృత్తాంతముఁ జెప్ప వచ్చును.

శీలః—అర్థా! తేమ వార్త నెఱింగించిన పక్షమున మా జానకి తన రత్న కంఠముల
నీకుఁ బారితోషికముగ సునఁగఁగలదు.

మునిః—(తనలో) నా యీ నొంగవేష మంతయుఁగూడ నందులకే. (ప్రకా) అమ్మ
లారా! ఏమి చెప్పుదును?

నీతః—(ఆవేశముతో) ఆ! ఎట్లు! మధ్యమలోకాలంకార మస్తమించెనా యేమి?
(మూర్ఛిల్లును.)

సఖులుః—హా! జానకీ! నీ ప్రాణమే మా ప్రాణముగా నీసౌఖ్యమే మా సౌఖ్యముగాఁ
గంటికిఁ గన్నాకు తెఱంగున నిన్నింతకాల మనువర్తించినందుల కిదియేనా
ఫలితము? కడకు మమ్ము విడనాడి యచిరపరిచితుఁ డగు మనోహరు
ననుగమిచు చుంటివి?

మునిః—ఏల యీ యకాండకాండవము? తుదిముట్ట నావలుకు లాలింపుఁడు.

సుదః—నెచ్చెనీ! ఊఱడిల్లు మూఱడిల్లుము. తక్కినదిగూడ విందము.

నీతః—(ఊఱడిల్లి మునివంకకుఁ జూచుచుండును.)

మునిః—ముగ్ధులారా! సంతోషించుటకుమాటుగా నేల దుఃఖించెదరు? మన్ననమన్నభుం
డగు మా రామభద్రుఁడు లక్ష్మణకౌశికులతో తే పీపాటి కీయెడకుఁ
దవ్వక వచ్చును.

రావః—(నవ్వి) ఓయీ! సారణమునీంద్రా! నీవు నబద్ధము లాధు చుంటివా? దళ
గ్రీవుఁడు సారణవిద్యుజ్విహ్వలతోడ ననిగదా చెప్పవలసినది.

సుదః—జానకీ! ఇంకనేమి? నీరొట్టే వితిగి నేతిలోఁ బడినది. సంకల్పసిద్ధురాలవమ్మా!

(నీత వార్ష సంభ్రమములతో లేచి సారణునకుఁ గంఠముల నిచ్చును. నీత రాక్షసు
లకు వైత మగవడును.)

రావ:—(విస్మయముతో)

చ॥ కలయొక్కో? కాదు; మేల్కొనియెగాదొక్కో యుంటిని? మాననంబునన్ గలవర మున్నె? నమ్ముదున? నమ్మకయుందున? కన్నుదోయి నన్ దలవడి మోసపుచ్చదుగదా? యది యెట్లగు? మిన్ను వీడి చంచలమగు చంచలాలతిక స్థాయిగ నిక్కడ నిల్చె మాయురే!

గీ॥ మాయకంకణములు చూడనీయ వపుడు
నిద్దపు నిగారములు చూడనీయ విపుడు
చూడనప్పుడు మఱియునుఁ జూచినప్పు
దొక్కతీరయ్యె; చక్కని చుక్క యీమె!

[తెరలో]

కౌశికయజ్ఞ దర్శనార్థ మనమాయతోఁగూడ నత్రిమహాముని తదాశ్రమము నకు దయచేసెను. వారికి నమస్కరించుటకు రావలసినదిగాఁ గుమారి జానకిని జనకు లాజ్ఞాపించుచున్నారు.

సువ:—భాగ్యవశమునఁ బ్రియసఖి కుత్తరోత్తర ప్రియంబు గాన్పించు చున్నది. భగవతి యనమాయ చిరకాలపురంధ్రియుఁ బుణ్యదర్శనియుఁ గదా? సీత:—(ప్రీతితో) ఔను. పోవుదము రండు. (చెలులతో నిష్క్రమించును.)

రావ:—అహ! జానకి కనుచూపు మేల దాటి పోయినదే! (విచారించి) విద్యుజ్జ్వల! ఈమె నెట్లన సాధింప వలయును.

విద్యు:—రామవేషము ధరించిన నిది యెంతటివని?

[ముని యథావ్రతారము సారణుఁ డగును.]

సార:—మహర్షు లచింత్యమహిములు గదా?

గీ॥ ఇచ్చె నామెయు నేనును బుచ్చుకొంటి
ననెడు మాటయెగాని యిచ్చినదా? లేదా?
తెలియఁజాల నీ కంకణమ్ముల ధరింప
నా శరీరము నాకె గన్నడకయుండె.

(సహించి) దేవా! ఇదే యా కంకణములు. ఇదే యా చిత్రపటము. (ఇచ్చును)

రావ:—(అందుకొని) ఈ చిత్రము నెట్లు సంపాదించితివి?

సార:—దేవా! బంధుజన విలోకన క్షతాహలంబున వా రేఁగ నా నందడిలో నిది యక్కడ వికుతంబునది. నేను దీనిని సంగ్రహించుకొని వచ్చితిని.

విద్యుః—రాజేంద్రా! తున సారణుఁ డిప్పుడు కాన్పించు చున్నాఁడు. ఆ కంకణములు
దేవర జాస్తమం దుండుటచే మీరు కాన్పించుట లేదు.

రావః—విద్యుజ్జిహ్వ! వీనిని విమానమం దుంచి లంకఁ జేరిన పిదప నీ యొద్ద గుప్త
పటచి యుండనిమ్ము. నమయమున కక్కఱకు రావచ్చును.

(విద్యుజ్జిహ్వఁడు నిష్క్రమించి మరలఁ బ్రవేశించును.)

సారః—దేవా? అభిమత రూప గ్రహణంబునకై తొందరపడుదు.

రావః—అయ్యది నా కనభిమతంబు యైనను జగన్మంగళవీపిక యగు జానకీకై నీ నివే
క్షమానారాముండ నగుచున్నాను. మీరును లక్ష్మణకౌళిక వేషముల ధరింపుఁడు.

సారః—
విద్యుః— { చిత్తము.

(మువ్వురు రామ లక్ష్మణ కౌళిక వేషముల నిలతురు.)

రావః—మిత్రులారా? ఇంక నాలస్య మేల?

గీ॥ స్నేహితుండ యైన జనకు వంచించ వలయు;
మనుజవేషం బనర్హ మైనను ధరింప
వలయు; నిక జానకీ రావణుల వివాహ
మంగళము తేపె జరిగితీరంగవలయు!

కావున జనకునొద్ది కేఁగుదము రండు.

[అందఱు నిష్క్రమింతురు.]

ఇది శ్రీ వెంకట పార్థసారథి కవి ప్రణీతం బయిన విచిత్ర
రాఘవమునఁ బ్రథమాంకము.

విచిత్రరాఘవము

ద్వితీయాంకము.

దృశ్యము:—వనములో నొకభాగము :

[అంతట మారీచుడు ప్రవేశించును.]

మారీ:—(సానుస్థురణముగా) ఆహా! ఆ క్షత్రియార్భకుఁ డెంతటి పరాక్రమశాలి!
మ॥ జవవిస్ఫూర్జిత రామబాణ పటు జంఝావాతమం దొక్కపో
చవలె దోగుచుఁ బల్లటీలఁ గొనుచుం జక్రభ్రమిన్యాయర
త్నవిశేషంబును వల్లవేసితి నహా! నాకన్న నేడాకు లె
క్కువ నేర్చెంగద మానపార్భకుఁ డిసీ! ఊభించుఁ జిత్తంబి టన్.

(శోకముతో) హా తల్లీ! తాటకా! హా కుమారవత్సలా! హా నాగనహస్య! బల
శాలిసీ! నీకును రామునిచేరి చావు కలిగెనుగా? దైవ దుర్విపాకము! హా
సోదరా! సుబాహూ! ఆ దుర్మార్గుని బాణపు టగ్గిని బుగ్గియైతివిగదా? (క్రోధ
ముతో) ఓరీ రామహతకా! నీ క్రొన్నెత్తుటితోఁగాని నా కడుపుమంట చల్లా
రదు. చల్లారదు. కనీఁ దీర్చుకొనకపోను. (చింతతో) కరాళుఁ డుండెనూ,
ఊడెనూ? గూడఁ డెలియకున్నది.

[అంతటఁ గరాళుఁడు ప్రవేశించును.]

కరా:—పోవంతటి యాయువుపట్టుండుటచే బ్రతుకుజీవుడాయని రణరంగమునుండి
వలాయన మొనరించితిని గాని లేనిచో నీపాటికి నాకట్టె యొక్కడ వడియిం
డెడిదో. (ఇంచుక వరిక్రమించి) పాపము! మారీచుఁ డేమయ్యెనో? (మురిదు
నకుఁ జూచి) ఏమిది? మారీచుఁడు చావు దప్పి కన్ను లొట్టపోయి తెట్లో
యిచ్చటికిఁ జేరుకొన్నాడే! (నమిపించును.)

మారీ:—కరాళునిఁ జూచి విస్మయముతో) కరాళా! జీవించియే యున్నావా?
న నొక్కవరి బిగియారఁ గాఁగిరించుకొనుము.

కరా:—(కాఁగిరించుకొని) భాగ్యవశమున రామబాణమును దప్పించుకొంటివి.

మారీ:—నాయనా! ఏమి చెప్పదును? రామభాగమున నట్టె యాకసమున కెగసి పోయి పోయి నముద్రమునఁ బడితిని. రావణుని వలని భీతిచే నేమి, సహజ దయాతి రేకముచే నేమి నముద్రుఁడు నన్నెట్లో తీరమునకుఁ జేర్చెను.

కరా:—సాగరా! బాగుబాగు. నిజముగా మహారాజ దశాసనునివలని భీతిచేఁ దదనుచరుఁడగు మారీచుని రక్షించితివి.

మారీ:—స్వజనవినిపాతమునందలి యాదాసీస్యముచే నిజముగా నీ మారీచుఁడు మహారాజున కెంతయు నవకీర్తిఁ గలిగించెను.

కరా:—దీనికై చింతియేల? మాయాబలముచే నిప్పుడే యా క్షత్రియవటుని మట్టు తెట్టుడము.

మారీ:—బస నుపాయమేమి?

కరా:—నీ ప్రజ్ఞావత్సవున కగోచరమగు నుపాయమునుఁ గలదా?

మారీ:—(అలోచన నటించును.)

[తెరలో]

మార్గాయానమున బడలి శయనించిన తండ్రిగారికి విన్నవింపక తాముఁ దేశాక్రియై పోరాని యీ కానలోనికి వేట తమకమున వెడలినాడఁట! ఏ భాగమున నుండెనో వెదకెడఁగాక!

కరా:—రామభద్రుని ప్రియసఖుఁడగు పింగళుని చల్కులవలె నున్నతే? కావున దశరథుని స్కంధావార మీ చుట్టుపట్టుల నెందే నుండనోవు.

మారీ:—(సంతోషముతో) మన యుపాయమునకు శత్రువులే దారిఁ జూపుచున్నారు. పింగళుఁడు రామునిఁ గలిసికొనకముందే నీవు పింగళవేషమునఁ జోయి వన గజముచేతఁ జిక్కిరిసిన యార్తనాదముఁజేసి నిన్ను రక్షింపవచ్చెడు తామ భద్రుని వనములోఁబాల దవ్వుఁగొనిపొమ్ము. నేనును విశ్వామిత్రుని శిష్యుఁడగు కాశ్యపుని వేషమున వచ్చి మాయచే విరహాధిభర యగు సీతను గల్పించి యథామశోరథముగాఁ బని నెఱవేర్చెద? చాల మెలఁకువతో మెలఁగవలె నుమా!

కరా:—తాతకు దగ్గలు నేర్పవలెనా? పోవుదము రమ్మ. (నిష్క్రమింతురు.)

ఇది విష్ణుంభము.

దృశ్యము:— వనములో నొక రమణీయప్రదేశము.

[అంతట శరచాపహస్తుడగు రాముడు ప్రవేశించును.]

రాము:—అహ ఏమి యీ యారామరామణీయకము!

సీ॥ తీ వెకన్నియలకుఁ దీరుతీరు రకాల

పువ్వుల జడలను బొందువఱచి;

కుసుమకాంతలప్రేమ కోవముల్ నడలినప

సాలపుఁ గొగింట నుయ్యెలల నూపి;

గుడుగుంచముల నాడుకొనుచుఁ గొమ్మల యెండు

టాకు రైకల మెల్ల నపహరించి;

కాసారనవతరంగములందుఁ బద్మినీ

స్త్రీలతోడుత జలక్రీడ లాడి;

గీ॥ వనవిలాసినితో ముద్దువగలుమీఱ

నరనసల్లాపముల వెల్లి విరియఁజేసి;

తనదు దక్షిణనాయకత్వము జగానఁ

జాటుకొనుచుండె నదిగో! వసంతుఁ డహహ!

(తెరలో)

హా సఖా! రామభద్రా! హతోఽస్మి, హతోఽస్మి.

రాము:—(విని సంభ్రమముతో) ఏమిది? ఈ విజనంబగు వనంబున నన్ను గూర్చి
యొక యార్తనాదము వినిపించుచున్నది.

(మరలఁ దెరలో)

అత్తా! ఈ మాయదారి యేనుఁగు నన్నుఁ బిశాచమువలెఁ బట్టి చంపు
చున్నది.

రాము:— ప్రియసఖుండగు పింగళుని పలుకులవలె నున్నవో! (త్రొట్టుపడును.)

(మరలఁ దెరలో)

హా తండ్రి! హతోఽస్మి. హతోఽస్మి. హా తల్లీ! మందభాగినీ! మృత్యువున కొప్పఁ

జెప్పుటకే నన్నుఁ గంటివా? హా సఖా! రామభద్రా! నీ స్నేహ మీపొటి
జేనా?

రాము:— (కరుణతో). మిత్రమా! భయపడకుము. భయపడకుము. ఇదే నేను,
రాన వచ్చితిని. (సమీపించి భయప్రకారముఁ జేసి) ఏమిది? ఇంతలోనే

యేనుఁగూతానికి బుద్ధిచెప్పినది. ఎట్లెట్లో ప్రాణముల దక్కించుకొని పాప మా కిలాతలమున మూర్ఛిల్లినదియన్నాఁడు పింగళుఁడు.

(అంతట యథానిర్దిష్టముగఁ బింగళశతేషమునఁ గరాకుండు ప్రతేకించును.)

రాము:—(దగ్గఱించి) మిత్రమా! ఊడిల్లు మూడిల్లుము.

చ॥ ప్రణయనవాంబుదంబునఁ దొఱంగిన కోరిక లేమెఱుంగు లే
యనఘుని పల్కుముత్యముల నాస్థమెయిన్ దొలిముద్దువెట్టి లి
ప్పనుఁగొని సాగుచుండు నటువంటి సుహృద్వరుఁ డిట్లు మూర్ఛలో
మునిఁగి తపించుచుండె నెటుఁబోవుదు? నేమియొనర్తు? దైవమా!

కరా:—(తనలో) దశాననున కేది యిష్టమగునో దానిని. (ఇంచుక కన్నులుతెరిచి
ప్రతాపముగా) ఓహూ! ప్రియనఖుండు రామభద్రుఁడా! దొంగలు వడిన
యాటునెలలకుఁ గుక్కలు మొటిగిన వంట!

రాము:—మిత్రమా! నమయమునకు రానేవచ్చితినిగదా? ఏల యీ నాగవల్లి
నిఘోరము.

కరా:—(లేచిపూర్వంబు) రామభద్రా! అబ్బా! ఏమని చెప్పుదును నా యవస్థ? మృగయావిసేదతత్పరుఁడవగు నిన్ను వెదకికొనుచు వచ్చుచుండఁగా మధ్య
దారిలో—అది యేమి యేనుఁగో గాని నాయనా! తలఁచుకొనిన గండెలు
బ్రద్దలగును—బ్రతికియుండఁగనే యమయాతన ననుభవించఁ జేసినది.

రాము:—ఇంతకు మనము లేచిన వేళ మంచిది. పాప మెంతగ జడిసియుంటివ్రా!
ప్రచ్ఛాయకీతలంబగు నీ పొగడచెట్టుక్రింద నించుక విశ్రమింపుము.

కరా:—తటయై తిడిచే మిగుల దప్పియన్నావు. నీవును విశ్రమింపుము.

రాము:—నలే! పరిజనులు వచ్చువఱ కిచ్చటనే ప్రార్థవుచ్చుకొందము. (కూర్చుండును.)

కరా:—(తనలో) మారీచుండు వచ్చునంతవఱ కని చెప్పుము.

రాము:—నిన్నుఁ గుళలముగఁ బూడఁగలుగుట నాభాగ్యము చేతనే నుమా!

చ॥ ప్రకటగుఱుండ వీ వెవుడుఁ బజ్జఁ జెలంగుటచేతఁ గాదె? కో
టికిఁ బడగెత్తఁ బ్రేముడి తటిల్లతికోవమదేహయైన జా
నకిని వివాహమాదునని నా మది నుబ్బుచునుండు, నీవె మి
త్రికి నెఱయైన నా తలఁపుఁ దీవెకుఁ గల్గున దంటకోతయేకి

కరా:—అట్లని నీవు పరాఙ్ముఖుండవైనచో చానకి తపించుటెట్లు?

రాము:—మిత్రమా! నీవు నాలోఁ చెప్పుచుందువే?—

చ॥ తలఁపులచూలి స్వప్నమునఁ దాఁ గనుపట్టఁగఁ జేయుటాది నిఁ
దలఁపున నిల్చి నెమ్మదిని దాపము పట్టి పలార్ప నా నతీ
తిలకము చెల్మిక త్రియల తేకువమాటల కించుకెట్టెటో
మలయుటమాని ప్రాణములమూత్రము నిల్చుకయుండె నో సఖా!
అనిన యాకాశ్యపునిమాట నత్యంత యగునా?

కరా:—(వినమినటించితనలో) ఎంతసేపైనను మారీచుని జాడ కాన్పించకున్నది.

రాము:—(చెనుకటిదానినే మఱల నడుగును.)

కరా:—(చరాకులో) కాశ్యపుఁ డెవఁడు?

రాము:—మిత్రమా! చదువవేసిన నున్న మతియుఁ బోయినదే! అతఁడు కౌశికశిష్యుఁ
డని నీవే నాకుఁ జెప్పితివిగదా?

కరా:—(తనలో) ఓహూ! ప్రమాదము. మారీచుని మీది ధ్యానచేఁ బ్రస్తుత విరుద్ధము
నైతముఁ బ్రశ్నించితినగదా? (పగ్గ) అతని మఱచిన దెవ్వరు? పులిసాకి
విడచినవాఁడ నగుటచేఁ దొందఱగ జ్ఞప్తికి వచ్చినది గాదు. కాశ్యపుని
మాట లనత్యము లగునా?

రాము:—వయస్యా! పరిహాసములకుఁ బుట్టినొడ్లుగదా నీ మాటలు?

కరా:—నా మాట యేల? కాశ్యపుఁడే యిట్లు చెప్పెను.

సీ॥ తావకీన కథా దివ్య భావగీత
మంచితమ్ముగఁ జేతొవిపంచి నాల
పించి నీవు కౌగింట బంధించి నటుల
దలఁచుకొని మైమఱచుచుండు వలపు మిగిలి.

రాము:—(మీను పులకింపఁ దనలో)

మ॥ కలలోనైనను జాగ్రమందయిన నక్కాంతామణిం జూపలే
దల సూనేఱుండు, కాని తాదృశదత్తప్రాగ్భారవైధుర్య నా
వెలఁదిక లోఁదల పెట్టినంతటనె హృద్విధిన్ ద్రవాసాధ్వసా
కులకౌతూహలనమ్మ దాదృశము లంకూరించు నొక్కుమ్మడిక.

కరా:—మిత్రమా! ఏలకో మిన్నకుంటివి?

రాము:—(సిగ్గులో) ఆమె విషయము మనకెందుకు లెమ్ము.

కరా:—(నవ్వి) ఓయీ!

ఉ॥ ఆమెచరిత్రఁ జెప్పమని యాదిని నీవయి వృచ్చజేసి, యా
పై మెయిఁ బుల్కులై త్ర విని వారని ప్రేమరసంబు జాల్కొనన్,
“నామదిఁ బర్వలై తెడు ఘనంబగు కోర్కులు వీ డెఱుంగునో
యేమొ?” యటంచు నెంచియొ వచించెద వీగతి నడ్డువుల్లలన్?

రాము:—(సిగ్గుతోఁ దనలో) నా చిత్ర చాంచల్యము నీతఁడెట్లెఱింగెనా? (ప్రకా)
ప్రియవయస్యా! నీ కెఱుంగరానిదని యొకటికలదా? ఆమె నాకు లభింప
దేమోయని యాంక్షోనవడుచున్నాను.

కరా:—(తనలో) ఏమి! ఆమెయెడ నీతనికిఁగల యభిలాష! (ప్రకా) మిత్రమా!
నీ కీ చింతయేల? కాశికమహర్షియే దానిని సంఘటింపఁ గలఁడు.

రాము:—(తనలో) పింగళుఁ డేలకో జరుగని విషయముఁ జెప్పచున్నాఁడు ?
(ప్రకా) దాని నెట్లు తెలిసికొంటివి?

కరా:—(తనలో) ఈని కేది తెలియన తెలియదా? (ప్రకా) అంతయుఁ గాశ్యపుఁడే
చెప్పెను.

(తెరలో)

చెలీ! ఇవ తామరతూండ్లు.

కరా:—(తనలో) మారీచుని మాయానాటకమున కిప్పటి కిప్పుడే నాంది బయలుదేరిన
ట్లున్నది:

(అంతట మాయానిగూఁడుడగు మారీచుఁడు ప్రవేశించును.)

మారీ:—

చ॥ బలువడి సీత నామె పరివారము వారల వారివారి నే
తల నిట నచ్చుగుద్దినవిధాన రచించితి స్వీయమాయచే
నల జనకుండు చచ్చెనని యాయమ నగ్నిఁ బ్రవేశపెట్టినన్
దేలియంగ లేక చిచ్చుఱికితీగుఁ దనంతన రాముఁ డప్పడే!

దీనిచేఁ దాటకా వధ ప్రతీకారమును, లంకేశ్వర మనోరథమును ముప్పాతిక
మూఁడు వీనములు నిర్వర్తింపఁ బడినట్లే. (ముందునకుఁ జూచి) అల్లచే!
పొగడ చెట్టుక్రింద మాయాపింగళుఁడగు కరాళునిఁ గూడి రాముఁ డిచ్చటనే
యున్నాఁడు.

రాము:—తూజ్యుఁడగు కాశ్యపుఁడా? ఏమో! యజ్ఞనిమిత్తము మిమ్ముఁ బిలుచు
టకుఁ గౌశికుఁడు రాగలఁడని మాత్రమే చెప్పెను.

మారీ:—(శంకతో) ఏమీ యితఁడు కాశ్యపుఁడా? కాకున్నఁ బూజ్యుఁడగు కాశ్య

పుండాయని రేల సంబోధించును? అతనికి పింగళవేషగ్రహణమునఁ బ్రయోజనమేమో?

కరా:—(తనలో) యజ్ఞమునకుఁ బిలుచుటకు మాత్రమే కాశకుండు వచ్చెనని యీతని యభిప్రాయము. కాని పెండ్లి పిలుపులకని యెఱుంగఁడు (ప్రకా) అది నరిగాదు. కాశకుని వన్నగడ మాత్రమే.

మారీ:—(విని భయముతో) ఇంక నేమి? అంతయుఁ దెల్లమైనది. ఇతఁడు నిశ్చయముగఁ గాశ్యపుఁడే. కానీ పింగళవేషము వేయుటయే కాశకుని వన్నగడ యగుటచేఁ గాశ్యవవద ప్రయోగ మితనిచే నిషేధింపఁబడినది. కావునఁ గాశ్యవ వేషమునఁ దమ కన్నులలో దుమ్ముగొట్టఁ దలంచిన నన్నెఱుంగుట కిది విశ్వామిత్రుండు పన్నిన దుస్తంత్రమగుట నిశ్చయము.

(ధ్యానము నటించును.)

(వఱలఁ దెరలో)

గీ॥ ప్రియుండ! నీ యాగడముఁ బచ్చవిల్లుతోడఁ
జెప్పితిని, నిన్నుఁ బ్రణయంపు శృంఖలములఁ
దగిలిచి మదీయ బాహుమధ్యమున ఘైదు
నేయునట! చూతు నింకెట్లుచిక్క బోవు?

రాము:—దక్షిణమునుండి రేవుపై మాటలు వినుపించు చున్నవి. అవి యెవరివై?

కరా:—(అంతటఁ గలయం జూచి తనలో) ఇప్పటికైననుఁ గాశ్యవవేషమున మారీకుండు రంగస్థలమునఁ బ్రవేశింప లేదు. కావున నిది మాయా ప్రయోగము కాదు. (ప్రకా) వనదేవతలు విహరించుచుండిరేమో!

మారీ:—నిజముగా నీకఁడు కాశ్యపుఁడే. నా మాయ నెఱిగిన కరాకుండే యైనచో వీరిని జానకీవరిజనులని రేల వలుకఁడు? (అలోచించి) ఒకవేళఁ పింగళాకృతి నేతెంచుఁ గరాకునిఁ గాశికాజ్ఞచేత లక్ష్యుండును వంపి యుండఁడు గదా? కాని మ్మీ రామ కాశ్యపుల నిర్వరురనుఁ గూడ నా మాయచే నిగ్రహింతును. ఇదియే సుబాహునకువలెఁ గరాకున కాత్మకాంతికరము కాఁగలదు.

రాము:—మిత్రమా! గుబురుకొనియున్న యీలతానికుంజమునందు గూఢముగా నుండి చూతము. (శరణావహించియై లేచి పరిక్రమించును. కరాకుండు వెంటబడించును.)

మారీ:—అహ! ఏమీ రఘురాముని గాంధీర్యము! చూచినంత మాత్రముననే గుండెలవిసి పోవుచున్నవి. కాని మ్మిట్లాడించి చూడెద. (ధ్యానమునటించును.)

రాము:—(ముందునకుఁజూచి విస్మయముతో) ఈ ప్రవాళాస్తర మివటఁ బడియున్నది. ఎవరిదై యుండునో?

కరా:—మనమాటల నవ్వడిని విని సిగ్గుపడిన యౌకానోక యుక్తాంతర దీనిని విడచి యుండనోవు !

(మరలఁ దెరలో)

అక్కటా! ఈమె సంతాప మంతకంతకు మిరిమిలుచున్నది.

చ|| అనతిగ నిద్రవచ్చినను హాయిగఁ గాలము వెళ్లు నేమనం గను కలవచ్చు, నందు నిజకాంతుఁడు గన్పడు, మెల్లమెల్లగా నను దరియంగవచ్చు, 'లలనామణి! దాసుఁడ'నంచుఁ బైఁటకొం గునుగొని యేమియేమొ తేలుతులో' పచరించుఁ గరంబు లంటుచుకా.

రాము:—వయస్యా ! నీ యాహా నరిమైనదే.

కరా:—(దుఃఖముతోఁ దనలో) మారీచుఁడు వచ్చువాడ కాన్పించదు. ఒకవేళఁ గాశ్యపవేషధారియగు నతని నెరింగి కాశికుఁడు లక్ష్మణునిచేఁ జంపించి యుం డడుగదా ! కానిమ్ము. రోటిలోఁ దలఁచుకొని రోకఁటిపోటునకు వెలువనల ని (ప్రకా) చెలి కాఁడా ! మనకీవర నారీవిలోకనముతోనేమిచని పోవుదమురమ్ము. చరిజను లీపొటికి మనల వెదకి వేసరుచుందురు.

మారీ:—(శోకముతో) రామభద్రుని విముఖుని జేయుచున్నాఁడితఁడు నిశ్చయముగాఁ గాశ్యపుఁడే! వీరి మనస్సును వేఱాకచోటికి వుఱల్పెద. (ధ్యానము నటించును.)

రాము:—అహ! అరవింద మరంద మత్తమిళింద యుంకార సంగీతభంగీతరంగమ్ములు మిన్నుముట్టు, శుక పిక శారీకా భూసురాశీర్వాద పురస్కరంబుగ నల్లదే! విపాకమధుర ఫల భార నమిత రాజరంభాస్తంభ సంభావితంబుగ మాధవీ మంటవమున నూతన వధూవరులగు వనీవసంతులు పూలసేనలు నల్లకొను చున్నారు.

కరా:—ఈ సంవిధానము చూడఁ జూడ రమణీయ మగుచున్నది.

మారీ:—(పండ్లు వటవటఁగొలుకుచు) ఓరీ కాశ్యపా! ఈ మారీచునిచేతిలో నీకుఁ జావు మూడినది. (ధ్యానము నటించును.)

(మరలఁ దెరలో)

చెరీ! ఈ దండనరసము నీమె శరీరమునైఁ జిలుకరించుము.

కరా:—(తనలో) వీరి వలుకులెంత ముద్దు గొలుపుచున్నవి! నమిపించి చూతుసా! ఏ మొగమువెట్టుకొని చూతును? మారీచుఁ డుండెనో—ఊడెనో తెలియక కొట్టుమిట్టాడు నాకు ధైర్యమెక్కడ?

రాము:—(దగ్గఁజించి) నమాన రూపరేఖా వయో విలాసినులగు వీ రెవ్వరో?

(అంతటఁ గిసలయ కయసూపవిష్వయగు మాయాసీతయ, నామె చెలికత్తెలునుఁ బ్రవేశించురు.)

1. చెలి:—నఖి! ఇంతటి యాదగము వనికిరాదు.

2. చెలి:—ఒక్కొంత ధైర్యము వహింపుము.

కరా:—(చూచి తనలో) ఆహ! అసాధారణరూపలావణ్యవతియగు నా విలాసిని యెవరియో జానకీశరీరముతో మదనవికారము ననుభవించుచున్నది. కావున నిది మారీచుని మాయప్రయోగమే కావచ్చును. ఎటుబోయి యెటువచ్చునో? కాని మ్మింకనుఁ బరికింతును. (ప్రకా) వీ రచ్చర మచ్చకంటు లేమో?

రాము:—వీరందఱునుఁ జుక్కలతోఁ జంద్రునివలెనున్న యామెఁ గంటివా?

ఉ॥ ఈవనసీమ లేయెద నటంపులు పూయెడి తీయగోర్క పూఁ

దీవెల మ్రోడువార్చికొని తేటఁ దొఱంగి విషాదగీతికల్

జీవిత మాధురిన్ మఱుఁగునేయఁ గృశించెడు నీ మనోజ్ఞ లీ

లావతి—ఈ సుధావణయలక్ష్మి యెవర్తుకయో సుహృద్వరా!

కరా:—(తనలో) ఇది నిజముగా మారీచుని మాయాప్రయోగమే? (ప్రకా) రామ భద్రా! కాళికాశ్రమ మిచ్చటి కనతిహారమం దుండుటం తేనీ యీమె జానకియే గావచ్చును.

మారీ:—(సంతోషముతో) ఇప్పటికి రాముఁ డీకాశ్యపునిచేతనే మారీచమాయా వాగురం దవులు కొనినాఁడు. వంటయింటికుందే శివి యెందుఁబోగలవు?

రాము:—(తనలో) ఇదినిజమే యెయ్యండును. జానకి విరహవేదన నిట్లేవర్ణించెనుగదా కాశ్యపుఁడు? (ప్రకా) ఏల యీ శుక్కుప్రియములును శూన్యహస్తములును. (అంతటఁ గాశ్యపుఁడు ప్రవేశించును.)

కాశ్య:—మృగయావిసూదతత్పరుఁడగు రామభద్రుఁ డింకను వచ్చువాడ కాన్పింపదు. పింగళుఁ డొకింత నాతో వెదకినట్లే వెదకి యెందేగనూ తెలియదు. కాని మ్మిమామిడితోపులోఁ గూడ వెదకెద. (పరిక్రమించును.)

కరా:—(కాశ్యపునిఁ జూచి తనలో) అదే కాశ్యకవషభారియైన మారీచుఁడు రాముని కన్నులఁ గప్పటకు వచ్చుచున్నాఁడు. (ప్రకా) వయస్యా! పోనిమ్ము. నావి వట్టి శుక్కుప్రియములే యనుకొనుము. సీతా పృథ్వాంత దేవియగు కాశ్యపుఁడు మన ప్రిటనున్న సంగతి నెఱుంగక కాఁచోలు! అటెటో పోవు చున్నాఁడు. నే నేగి యాతని వెంటఁ బెట్టుకొని వచ్చెద. సర్వమునతఁడే చెప్పఁ గలఁడు. (చెల్లును.)

మారీ:—ఏలకో రాముని వీడి పింగళ వషియగు కాశ్యపుఁడు చాలద వ్వరికను. కావున యథా సంకల్పితముగా వీని నుక యాటించెద. (ధ్యానము నటించును.)

సీతః—

గీ॥ విరహతాపము నెమ్మది వేచుచుండ
నిట్టి శిశిరోపచారము లేమిసేయ
నేర్చు? దివసంబునఁ గొలంకు నీటిచేతఁ
గలువక న్నెకు సౌఖ్యంబు గలుగుటెట్లు?

(వేదన నభినయించును.)

మారీ:—(కాశ్యప వేషమును ధరించి) పింగళ వేషధారియగు కాశ్యపుఁడు దావున
లేమిం జేసి మదియ మాయాటలంబున రాము నాకర్షించుటకే యడ్డంకియై
లేడు. (చరిత్రమించును.)

రాము:—అహ! ఏమి యీమె సౌందర్యము?

చ॥ ఇది కడు సౌష్ఠవంబు మఱి యియ్యది సౌష్ఠవహీనమం చనం
బౌదలక నెల్లయంగములు ముద్దులుమాటలుగట్టు మాయురే!
ముది మది దప్పినట్టి విధి పోడిమి సీమె స్పృశించుటెట్లు ల
మృదనుడె స్వీయశస్త్రములమార్చి యిటుల్ రచియింపఁబోలేడిన్.

మారీ:—(నవ్వి తనలో) మారీత కృతమనిన భాగగ నుండును.

రాము:—మారీచునిఁ జూచి తనలో) కాశ్యపుఁ డిదే వచ్చెను. ఇతనిం జూచుటకు
నా మనంబు సిగ్గు పడుచున్నది. (తల వంచుకొనును.)

మారీ:—మా రామ భద్రునకు విజయము.

రాము:—(మోమెత్తి) కాశ్యపుఁడెనా?

మారీ:—(శంకతోఁ దనలో) ఏమిది? ఇతఁడు నా కవట మెఱింగినా యేమి?
(విమర్శించి) అది యనంభవము. నిజముగ కాశ్యపుఁడ నని తలంచి పింగళ
వేషము నుజ్జగించి స్వీయ వేషమును ధరించుట యందలి భావమును బ్రష్నిచు
కున్నాఁడు. (ప్రకా) నేను నిజముగా మహర్షి శిష్యుడనే.

రాము:—(తనలో) నిశ్చయముగ నీతఁడే పింగళునిచేఁ జూడఁ బడినవాఁడు. (ప్రకా)
మిత్రమా! ఈమెయేనా సీత?

మారీ:—(తనలో) ఆ పింగళ వేషధారి కాశ్యపుఁడు కాఁడు. కనుకనే నీవు
నిక్కముగఁ గాశ్యపుఁడవ యైనచో పింగళుం డెందెగనని ప్రశ్నింప
కున్నాఁడు. (ప్రకా) ఓ సీమెయే సీత.

రాము:—(హర్షముతోఁ దనలో) హృదయమా! ధన్యురాలవు. ధన్యురాలవు. (ప్రకా)
జయస్వామి! ఈమెనుగఱించి పింగళుఁడన్నదంతయు నత్యవస్థమాటయే!

మారీ:—(దుఃఖముతోఁ దనలో) అతఁడు నిజముగఁ బింగళుఁడే. కరాళుఁడు లక్ష్య
యని చాతఁ బడినట్లే. (ప్రకా) ఏడి పింగళుఁడు!

రాము:—(తనలో) పింగళుఁ డీతనిఁ గలిసికొననేలేదా? (ప్రకా) నీవు వచ్చుచుంటివని చెప్పి యాతఁ డిట్లే పోయియుండెను. వెనుకటివలెనే వనగజమునకుఁ జిక్కి యుండఁడుగదా?

మారీ:—(సంతోషముతోఁ దనలో) కరాళుఁడే పింగళరూపమున రాము నాకర్షించి నది. నే ననవసరముగఁ ద్రాటినిజూచి పామనుకొంటిని. (ప్రకా) ఏమో! నా కాతఁ డెందునుఁ గాన్పించలేదు.

కాశ్య:—(ముందునకుఁజూచి) ఏమిది! కిసలయశయనోపవిష్టయై జానకి మదనవేదన ననుభవించుచున్నది. ఈ ప్రదేశము కౌశికాశ్రమమున కఱయమడ వైననున్నది. ఇచ్చట నిది యెట్లు సంభవించును? మనుజులఁబోలిన మనుజులుందురు. ఈమె మఱి యెవ్వతెయైనఁ గాఁగూడదా? (వేటాకవైపునకుఁజూచి భయముతో) ఆ కనుపించు పాపాణమునకు సమీపమున హవ్యవాహనుఁడు పరాక్రమిండు చున్నాఁడే! విరహజ్వరావేగము సహించలేక యీమె యిందుటికి (ప్రాణముల వీడునని తోచుచున్నది. కానిమ్మిచ్చటఁగూర్చుండి వరికించెద. ఈలోపలఁ బింగళుఁడుగాని రాముఁడుగాని రాకుందురా? (కూర్చుండును.)

(అంతలఁ బింగళుఁడు ప్రవేశించును.)

పింగ:—అహ! వృగయాప్రవృత్తుండగు రామభద్రుఁ డెందేగనోగదా! కాలికి బలవముఁగట్టుకొని వనమంతయు గాలింపుగంగవలెఁ దిరిగితిని. కాని లాభము లేకపోయెను. కాశ్యపుఁ డొకింతనాలో వచ్చినట్లెచ్చి యేమాయెనో తెలియదు. కానిమ్మింకను బరిశీలించెద. (ముందునకుఁజూచి) రాముఁడు కాశ్యపునిఁగూడి యిచ్చటనే యున్నాఁడు. సమీపించెద. (పరిక్రమించును.)

మారీ:—(చూచి తనలో) పింగళవేషియగు కరాళుఁడే వచ్చుచున్నాఁడు. (ప్రకా) వయస్యా! అనుకొనుచుండఁగనే పింగళుఁడును వచ్చెను.

రాము:—పింగళా! ఇప్పటికి నీమాట నమ్మికకు వచ్చినది.

పింగ:—(తనలో) ఏమిది? అనమయమున సీతఁ డిట్లుచున్నాఁడు (ప్రకా) మిత్రమా! నీ మాట యేమో నా కంతుపట్టుటలేదు.

మారీ:—(పింగళునిఁ గాంగిలించుకొని జనాంతికముగా) కరాళా! భ్రమవడకుము. అదృష్టవశమున నీవు జీవించియుండఁ జూచితిని. ఇంతసేపటివఱకుఁ గాశ్య పుఁడు పింగళవేషము వేసెననియు, నీవు లక్ష్మణబాణపాతమున కెఱయైతి వనియు, శంకించుకొని మిగుల ఖోభిల్లుచుంటిని.

పింగ:—(తనలో) కాశ్యపుఁడుగూడ నసంబద్ధప్రలాపముల నేకరుపుపెట్టుచున్నాఁడు? (ప్రకా) ఏదీ నీవు చెప్పినది మరల నొక్కసారి చెప్పుము.

మారీ:—(భయముతోఁ జూచుచుండును.)

రాము:—మిత్రమా! ఈ సుందరీమణులఁ గూర్చియే నేను చెప్పుచున్నది. (కనునన్ను చేతఁజూపును).

పింగ:—(తనలో) ఉత్కంఠితయగు సీత సఖులతో నా చెట్టచాటునఁ గనుపించుచున్నది. కనుకనే 'యీమె యిట్టి యవస్థలో నున్నది' అని వెనుకనేను చెప్పినదానినే యిప్పుడితఁడు జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచున్నాడు. (విమర్శతో) ఇదియెట్లు సంభవించును? కాళికాశ్రమ మిచ్చోటి కఱయాయడమైననున్నదే?

మారీ:—(తనలో) ఇతఁడు కరాళుఁడుకాఁడు. నిజముగ పింగశుఁడే. అయ్యో! కరాళుఁడనునొని గుట్టంజయు బయటఁ బెట్టుకొంటినే? కాలుజారిసఁ దీసుకొనవచ్చునుగాని నోరుజారిసఁ దీసుకొనుట కష్టము. కరాళుఁ డెటుబోయెనో గదా? కానియ్యు. శోకమున కిది సమయముగాదు. మాయచే రామభద్రుని కథకు భరతవాక్యము వలుకవలయును (ధ్యానము నటించును.)

1. చెలి:—కలువజవరారికివలెనే యీ కలువకంటి కీ శివోపచారము లేమి హాళిఁ గొల్పఁగలవు? రామభద్రుని ప్రేమవరిరంభములఁ దక్క నీమెకు వేఱుగ సౌఖ్యము కలుగదు.

రాము:—ఈ చెలిమికత్తె వలుకులకు నా యొడలు వులకించుచున్నది. అగడవల క్రొన్నీటిచేతఁ గడిమిచెట్లు పుష్పించునుగదా?

పింగ:—(శంకతోఁ దనలో) ఈతఁడు కాశ్యపుఁడు కాఁడు. తాటక చావును మనస్సునఁ బెట్టుకొని గనికి దీర్చుకొనుటకై కొంఛొక రాక్షసుఁడు స్వీయమాయచే జానకిం గల్పించి రాము నీ విధమునఁ జెవులుపట్టి యాదించుచున్నాఁడు. కనుకనే యేమేమో తబ్బిబ్బలాది తిరిగిఁ బ్రశ్నింప నాలుక కలుచుకొని తెల్ల మొగము వసినాఁడు. (ప్రకా) రామభద్రా! ఈమె జానకి కాదు. వారు పరిజనులునుగారు. ఈ ఘోరాటవి నది యెట్లు సంభవించును?

రాము:—(తనలో) ఏమీనని పూర్వాపర విరుద్ధ వచనములు? ఇతఁడేగదా యీమె జానకియనిచెప్పి తద్వృత్తాంత వదియగు కాశ్యపునిఁ దీసికొని వచ్చెదనని వెళ్ళియుండెను. ఇంతలో నీ మార్చేమి? ప్రియజన హరివృతయగు నీమె మాయా జానకి యెట్లగును? (ప్రకా) కాశ్యపుఁడి మాటలు విన్నెనుగదా!

మారీ:—(రామునితో జనాంతికముగా) రామా! సీవు తాటకం జంపుటందేసి కొంఛొక రాక్షసుఁడు నీవైఁ గనికి దీర్చుకొనుటకై తన మాయచే నిన్నిట్లు భ్రమ పెట్టుచున్నాఁడు. (ధ్యానము నటించును.)

రాము:—అయ్యో! నిజమాదితివి. మన మాటలకీ రాక్షసుఁడు పానకములోని పుడక యుయ్యెనే?

పింగ:—(తనలో) అంతకంతకు కాకము ముడురుచున్నది. చెట్టయి వంగనిది క్రూరమంగనా? (ప్రకా) మ్రొక్కఁబోయిన గుడివిరిగి మీఁదఁబడినట్లు నిజ

ముచెప్పఁబోవ నావై రాక్షసుఁడను నిందవడినదే? మిత్రమా! సవిమర్శముగ మాట్లాడుము.

సీత:—మందఁభాగిని నగు నాకేనా యది లభించుట?

రాము:—ఏమంటివి? మదీయవరిరంభణము దుర్లభమనియో? నీకటాక్ష వీక్షణ సమ్మోహనాస్త్రములు పట్టి నీయొద్ది కాకర్షించుచుండ వానికిఁ గైవసము కానంతటి ప్రజ్ఞాశాలినా నేను?

మారీ:—(తనలో) ఈతని యనురాగలీజము పాతాళము దనుక వేటుదన్నినది. ఇంక నావని నెఱవేడినట్లే (ప్రకా) ప్రియురరి కోర్కెచీర్చుటయే వయస్సుని కర్తవ్యము.

రాము:—

చ॥ అటవుల నోర్తు గంటినట—(ఆశ్చర్యముతో)

ఆమెయె తజ్జనకాత్మజాతయా

నట; విరహజ్వరా ర్తయట—(హర్షానురాగములతో)

అయ్యదియుం గన మన్నిమిత్తమే

నట; ఉపశాంతి తాదృశ మహా ర్తికి—(రోమాంచముతో)

మత్పరిరంభణంబుచే

నట! ఇంకఁ బెండ్లిగాని పడుచౌట మనంబున భీతిగల్గెడిన్.

మారీ:—(ధ్యానము నటించును.)

2. చెలి:—దుర్లభమెట్లు? కాశికమహర్షి కలఁడుగదా?

1. చెలి:—సఖీ! దాని నటుంచుము. దశగ్రీవుఁడు త న్నర్థించు నేమో యని యీమె యాందోళనము.

సీత:—(కన్నీటితో) నన్ను దశగ్రీవుఁడు నర్థించునా? కైవాళిమానంబున న న్నొక వేళ నా జనఁకుఁ డతని కంటఁ గట్టిన యెడల విసము నైనఁ ద్రావెద. చిచ్చునైన నుఱికెద.

రాము:—(ఆనందముతో) వేయి యేండ్లు తలక్రింతుగఁ దవస్సుఁ జేసినను నిట్టి యన్నులమిన్ను లభించునా?

కాశ్య:—(కరాళునిఁ జూచి) ఓయీ పింగళా! మృగయా ప్రవృత్తుఁడగు రాకుమండ్రునిఁ గలిసి కొంటివా?

కరా:—కలిసి కొనుటయే కాదు. నీవు చెప్పిన చొప్పున నాతనిఁ జాల దవ్వు రప్పించితిని. ఇదె వచ్చెద వదె వచ్చెద వని నూరు తెఱచుకొని నీ రాకకై ఛూచి ఛూచి కన్నులు కాయలు కాచినవి. కాని నీ వెంతకును రాకుండుటలే.

లక్ష్మణుని వాతఁ బడితివేమో యని భయ పడితిని. కాని దైవ వశమున మఱల నిన్నుఁ జూడఁ గలిగితిని.

కాశ్య:—(అశ్వరథములోఁ దనలో) లక్ష్మణుని శత్రువులలోఁ బింగళుఁ డను వాఁ డొకఁ డుండుటేమి? తన్నిత్రుండ నగు నన్నుఁ దన వానిగాఁ జూచు కొనుటేమి? (అంతటఁ గలయం జూచి) అల్లదే! అచ్చట నా రూపమున నున్న దెవరు? కానిమ్ము. నిజము నిలుకడ మీఁదఁ గాని తేలదు. (వ్రతా) ఇప్పుడు రామభద్రుఁ డెచ్చట నున్నాఁడు?

కరా:—(తనలో) ఈతని మన స్సంతయు రామభద్రునిపై నుండుటచే నేను జేసిన యీ ఘన కార్యమునకు నన్ను మెచ్చుకొన లేదు. (వ్రతా) సీతను జూచుచు నా మామిడి చెట్టు దరి నున్నాఁడు.

కాశ్య:—అమె సీతయే యని నీ వెట్లు తెలిసికొంటివి?

కరా:—(నవ్వి) మొదట నీ వన్నట్లే శంకించియుఁ గ్రమముగా నీ మాయా విలాస ము తెలిసికొంటిని. తాటకా కుమారుండ వగు నీవు మా యందఁజకన్న మిన్నపు గదా?

కాశ్య:—(ఉద్వేగములోఁ దనలో) ఇప్పు డంతయుఁ దేలినది. ఇతఁ డెవఁడో మారీచుని యనుచుండు. మారీచుఁడు నా రూపము ధరించి రాముని యొద్ద నాటక మాడుచున్నాఁడు. వచ్చి వచ్చి యీ పెద్దపులి నోటఁ బడితినే? హా! ఇకఁ బ్రతుకు వెరు వెయ్యది? (భయముచే మూర్ఛిల్లును.)

కరా:—ఊఁడిల్లు మాఁడిల్లుము. తాటకం దలంచుకొని యిట్లు దుఃఖించిన లాభమేమి? ఆ రాజ పుత్రునికీ బ్రతీకారము సేయవలెను

కాశ్య:—(లేచి యంజలి బంధించి) ఆయ్యా! నాజోకి మాత్రము రాకుము. నేను మారీచుండనుగాను. నన్ను రక్షించి పుణ్యము గట్టుకొనుము. నాయనా! నీ కొక నమస్కారము.

కరా:—ఇతఁడు విప్రవటువేనా? ఇతఁడే మారీచుండనుకొని విషయమంతయు వెళ్ళఁ గ్రక్కితినే? పెదవిదాటినఁ బృథ్విదాటునుగదా? (శోకముతో) హా! మారీచా! హా! వివిధమాయా సంప్రదాయగురూ!—(అశ్లోక్తిలో) ఈ వ్యర్థప్రలాపము లతోఁ బయ్యేమి? (కోపముతో) ఓరీ సుమిత్రాగర్భవిప్లవదా! (విమర్శతో) దీనిచే లాభము లేకపోవుటట్లుండ నాచావునకు నాయంతట నేనే త్రోవతీసు కన్నట్లగును. ముందుగా నీ బ్రహ్మచారిని మట్టుబెట్టెదను. చచ్చినవాని పెండ్లికి వచ్చినంతయే కట్టుము. (కాశ్యపునిగొంతు పట్టుకొనును.)

కాశ్య:—(పెనుగులాడుచు)

॥ రాఁగజే రామ! రక్షింపరాఁగదయ్య

చంపుచుండె మారీచానుచుండు నన్ను

అందఱకు నేను లోకువయైన నాకు
నంబి కొండా యి లోకువన్ పగిది గడఁగి.

(తప్పించుకొని రామునివంకకు బరుగత్తును.)

రాము:— ఏమిది? కాశ్యపుని పలుకులవలె నున్నవ? వయస్యా! భయపడకుము.
భయపడకుము.—(అగోక్తిలో)

మారీ:— కాశ్యపుని సీత్రక్క నుంచుకొనియే యేమేమో పలుకుచున్నావు?

కరా:— (కాశ్యపు నతిక్రమించి కాశ్యపుఁడు వదిలిన వద్యమును జదువుచు వచ్చి
రామునిఁ గాఁగిలించుకొనును.)

రాము:— కాశ్యపా! పింగళు డిదే వచ్చెను.

మారీ:— (హర్షముతోఁ దనలో) ఇతఁడే కరాళుఁడు. కాశ్యపునిఁ గూడివచ్చినాఁడు.
(ప్రకా) మిత్రమా! నారూపమునుధరించిన మారీచునిఁ జూడుము (కాశ్యపునిఁ
జూపును.)

కాశ్య:— రామభద్రా! మారీచుఁడే నారూపము ధరించి సీత్రక్కనఁజేరి యీమె
సీతయని నిన్ను దుద్ధవెట్టుచున్నాఁడు.

కరా:— (సంతోషముతోఁ దనలో) దైవవశమున మారీచుఁడు బ్రతికియున్నాఁడు.
(ప్రకా) నారూపము ధరించిన యితఁడెవ్వఁడు? గ్రుడ్లు మిటకరించుకొని
చూచుచున్నాఁడు.

పింగ:— ఓరీ! త్రుళ్ళకుము ఇల్లలికినంతనే పండువగాదు. సీమోగముననే ప్రొద్దుపొడుక
లేదు.

మారీ:— అతనితో నేమి? రాముఁ డాతని సేవఱకే రాక్షసునిఁగ నిర్ణయించెను.

పింగ:— కాశ్యపా! నన్ను మొదటఁ 'గరాళా!' యని సంబోధించి యంతటితోఁ
దోకముడుచుకొన్న త్వద్రూపధారి యగు సీతఁడు మారీచుఁడు. కావున నా
రూపము ధరించిన యితఁడు కరాళుఁడు కావచ్చును.

రాము:— ఈతఁడేలకో కాశ్యపుని మారీచుఁడనియు, సీతను మాయయనియు, పింగ
ళునిఁ గరాళుఁడనియుఁ జెప్పుచున్నాఁడు. (నల్వరనుజూచి) ఆశ్చర్య మాశ్చ
ర్యము!

కం. ఇరువురు పింగళులును మఱి

నిరువురు కాశ్యపులు నొకటనే కూడిరి, యిం

దిరువురు ప్రియమిత్రులు మఱి

నిరువురు రక్కసులు నెట్లు లెఱుంగుదు వీరికా.

మారీ:—(పింగళ కాశ్యపులఁ జూపుచు)

గీ॥ బిత్తరులు వీరు రాక్షసుల్ వేషధరులు
వేగిరింపుము వీరల పీచమడఁప—

రాము:—(క్రోధముతో శరము సంధింప నుద్యుక్తుఁడగును.)

కాశ్య:—

గీ॥ ప్రియవయస్యుడ! ఇద్ది మారీచు మాయ
వలయు నువిమర్శ వేగిరపాటు వలదు.

రాము:—ఎట్టిది?

ఉ॥ ప్రేయసియందు రాయమఁ వీరలు, పా రది రాక్షసప్రకృ
న్మాయయటందు రందులకు మానస మీరసమందు నైన నా
చేయది రాదుచంపుటకుఁ జిత్రము వీరలఁ జూడ వెన్నకున్
బోయిన నూయి ముందునకుఁబోయిన గోయియునయ్యె నిత్తటిన్.

మారీ:—ఏల యీ సందిగ్ధావస్థయందును శరమును విడువకుంటివి? (ధ్యానము నటించును.)

(ఒక చెలికత్తె సఃకాక్షేపమున సంభ్రమముతోఁ బ్రవేశించును.)

3 చెలి:—హా! !! ఇక నేమిగలిగి

(అందఱు విని భయముతోఁ జూచుచుందురు.)

1 శలి:—నభీ! చెప్పము చెప్పము. ఏల యీ సంభ్రమము?

సీత:—(ఉద్వేగముతో) చెప్పము. చెప్ప మేమిజరిగినదో? నాహృదయము తఱుగు
కొనిపోవు నన్నది.

3. చెలి:—అయ్యో! కొంప మునింగినది. అప్రియము నెట్లుచెప్పదును?

సీత

1. శలి } :—తొందఱగాఁ జెప్పము విని కర్తవ్య మాలోచింతము.

2. చెలి

3. చెలి:—ఏమిచెప్పదును? (కన్నీరు విడుచుచు) ఎంతగఁ గ్రాధించినను సీత నిశ్చట
కొప్పుకొనకుండుటచే జనకులవై దశగ్రీవుఁడు కోపించి—

సీత:—తండ్రిగారి కే యావదయు గలుగలేదుగదా?

3. చెలి:—వారి శిరస్సును దునిమి మన ప్రియనభి ఎత్తుకొని పోవుట కిట్లే వచ్చు
చున్నాఁడు.

సీత:—(దుఃఖముతో) ఏమి చేయుద మేమి చేయుదము !! (నిలచును.)

చెలులు:—హా! హా !! అత్యాహిత మత్యాహితము. (సీత సనుసరింతుడు.)

రాము:—(తొండటతో సమీపించి) భయపడకుము జానకీ! భయపడకుము. ఎత్తు కొని పోవుట కతనిదేమి గుండెయా నెలువో! ఈ ముక్కడి రక్కసులను నుక్కడంబ నెక్కువెట్టిన యీ బాణముచేతనే—

కరా:—(భయమున మారీచునితో జనాంతికముగా) ఈతఁ డేమి నేయునో మన కీఁక గతియేమి?

మారీ:—(జనాంతికముగా) గుమ్మడికాయల దొంగయనిన భుజమును తడుముకొండ వేల! ఈ దాడి మనమీడికిఁ గాదు. ఈ బ్రహ్మచారులఁగూర్చియే యట్లుపలికి నాడు.

రాము:—జనకుని సంహరించిన యా దశాసనుని యుత్తమాంగము నుత్తరించెద.

కాశ్య:—ఈతఁ యమంగళము లాడెదవేల? జనక దశాసనులు ప్రియమిత్రులు గదా! నీ కీ యకాండతాండవ మేల?

కరా:—ఎల్లప్పుడు విరుద్ధములాడెడు సీతఁడు వధ్యుఁడు.

మారీ:—

గీ॥ బిత్తరులు వీరు రాక్షసుల్ వేషధరులు
వేగిరింపుము వీరల పీచమడఁప (ధ్యానము నటించును.)

కాశ్య:—

ప్రియవయస్యుడ! ఇద్ది మారీచు మాయ
వలయు సువిమర్శ వేగిరపాటు వలదు.

సీత:—ఈ శిల నధిరోపించి చెట్లయొఱపిడిచేఁ గలిగిన యీ దవానలంబునఁ బడి పితృశోకమును, ఆ మహాపురుషునియందలి ప్రేమచేఁ గలిగిన మదనబద్ధరంబును కాంతింపఁ జేసికొనియెద. (నిష్క్రమించును.)

చెలులు:—సఖీ! జానకీ! మమ్ము వీడి చిష్టులుకచున్నావో! అక్కటా! ఈ విశ్లేష మెట్లు భరింతుము? (నిరూపించి) జానకీ యప్పుడే యగ్నిం బ్రవేశించినదే. హా! సఖీ! హా విదేహకుల మంగళ దీపికా! (ఒండురులతో) ఈ యరణ్య రోదనము వలనఁ బ్రయోజన మేమి? మనమునుఁ బ్రియ సఖి సనుసరిం తము. (నిష్క్రమింతురు.)

రాము:—(శరసంధానము నుజ్జగించి) అరెయ్యో! నా మమోరథ మందారము—
ప్రిభువన భూదళము—వంక జానన యశః కర్పూరము—మీన శేతన శేత నము—సేత్రోత్సవము—అంతరించెను. అంతరించెను!!! కటకటా!

గీ॥ భూమి తేజలోన నన్నుఁ గల్పకొన డే?

మృత్యువున కక్కటిక మేల? మిన్ను విరిగి

పైనఁ బడచేల? యీ పాడు ప్రాణవాయు
లెగసిపో వేల? నక్కటా! ఏమిసేతు?

మారీ:— (తనలో) నమయానుకూల వచన రచనా దోషాదమున నీతని యావగము
నింకను వృద్ధి పడచెడ (ప్రకా) హా నీతా! హా దేవ యజన సంభతా! హా
విదేహకుల న దిసి! హా త్రిభువ నైక సౌందర్య కాలిసి! రామ మయైక జీవసి!
ఆ మూల దైవము నీకు నిట్టి చావుఁ గల్పించెనా? (మూర్ఛ నటించును.)

కరా:— (తనలో) మారీమఁ డనిన బాగుండును. (ప్రకా) కాశ్యపా! ఊఱడిల్లు
మూఱ డిల్లుము.

పింగ:— మారీమని చాకచక్రమే మెచ్చఁదగినది. రామునికన్న ముందే మూర్ఛ
పోయినాఁడు. 'అసలు తిననమ్మ అట్లే యున్నది. ముల్లుపై తిని నమ్మ
మూర్ఛ పోయిఁదలట.'

రాము:—

గీ॥ గరళముం ద్రావుదున? మహీధరమునుండి
కూలుదున? సాగరమున దూకుదున? ఇంక
నెందుఁబోయెద?...

కతా:— (తనలో) తాటకనుగాని సుబాహువునుగాని యడుగుము.

రాము:—

ఈ వహ్నియందె చొచ్చి
కలిసికొందున నా ప్రియాంగనకు దివిని?

మారీ:— (తనలో) అట్లే చేయుము. మా కోరికయు నదియే. (ప్రకా) వయస్యా!
జానకీ ప్రేమభరమున కిది యేపాటిది?

కాశ్య:— అయ్యో! అయ్యో!! వీరి మిథ్యాచరిత్రము లంతకంతకు విస్త్రయమును
గొల్పుచున్నవి!!

రాము:— ఇంక నాకీ లోకములో నేమిచని? ఈపాపాణము నెక్కి యథామనారథ
ముగ జానకీ ననుసరింతును. ఆలసించినఁ జాలదూరము పోవు నేమో?

(రాతి నెక్కును.)

పింగ:— అహ! రాక్షసులచేతఁ బూర్తిగ వంచించఁ బడితిమి. కాశికన కీ శృతాంత
మెట్లు తెలియును? ఇలిమిచేతఁ జేదుమేపింప వచ్చునుగాని బల్లిని తాలు
త్రాగింపలేము. ఇంక నేమిగతి?

మారీ:— (హద్దపారవశ్యముతో) అమ్మయ్య! నా మనారథము కొనసాగినవి.

గీ॥ తివిరి కన్నుండఁ గనుపాపఁ దీయు శక్తి
కలుగువాడను నా చేతిబలిమి రామ
భద్రు నదె తాటకావధ పాలకంబు
కట్టి కుడుపుచునున్నది, కను కరాళ!

కరా:—(బొమ్ముడిపాటుతో హంకరించి వలదని కన్నుగీటును.)

పింగ:—(కాశ్యపునిచేయిఁ జఱచి నవ్వుచున్నాడు.)

కాశ్య:—రామభద్రా! వింటివి గదా? నీ కాశ్యపుని మాటలు.

రాము:—(శంకతో) ఆఁ! ఏమి!! (మఱలఁ దన స్థానమునకు వచ్చుచున్నాడు.)

మారీ:—(కరాళునితో జనాంతికముగ) హర్షపారవశ్యముచే నా పాపిష్ఠినొ రిద్ద
వచ్చినట్లు వాగినది. ఇంకఁ గర్తవ్య మేమి?

కరా:—ఇంతకన్నఁ గర్తవ్యమేమి? కాలికి బుద్ధిజెప్పదము. (పాటిపోవుదురు.)

రాము:—తుంటరులారా! నిలువుఁడు నిలువుఁడు. (శరము విడుచును.)

కాశ్య:—రామకాణము తగిలియుఁ దగులక మునుపే కరాళుఁ డొక కొండవలె నిలు
వునఁ గూలినాడు. మాయావియగు మారీచుఁ డదృశ్యుఁడై తప్పుకొనినాడు.

పింగ:—(రాతివంకఁజూచి) రామపాదస్పర్శచే నా రాయి యొక శ్రీయాచము
నొందినది. ఆశ్చర్య మాశ్చర్యము!!

(అంతట నహల్య ప్రవేశించును.)

అహ:—జయము జయము రామభద్రా! జయము జయము.

రాము:—అమ్మగారు కౌసల్యవలె నీమె యెవరో నన్నుఁ బిలుచుచున్నది.

అహ:—దేవాదిదేవా! రామభద్రా!

డా॥ ఏ నిట నాథుఁ డల్క శిష్యింప శిలాకృతి నెండ కెంచుచుకా
వానకు వాడుచుకా వనమునం బడియుంటిని దిక్కులేక దే
వా! ననుఁ దావకీనపదపాంసువునం బరిపూతఁ జేసితొ
మా నన లెల్లఁ దీరె మునిమానససారసరాజహంసమా!

రాము:—(తనలో) ఈమె విషయ మవ్వడవ్వడు కౌశికుఁడు చెప్పుచుండును. (తరా)
భగవతీ! దాశరథి యిదే నమస్కరించుచున్నాడు.

అహ:—చిరంజీవ!

పింగళ్య } భగవతీ! శతానంద జననీ! నమస్కారము.

అహ:—అభీష్టసిద్ధిరస్తు. రామచంద్రా! భర్తగారు నాకొఱ కెదురుచూచుచుందురు.
పోయివచ్చెద నా కనుజ్ఞ నిమ్ము. (నిష్క్రమించును.)

రాము:—(సిగ్గతో) మిత్రులారా! మీ మొగముల నెట్లు చూతును?

పింగళ్య:—వయస్యా! ఎంతమాటంటివి? అది యంతయు మారీచుని మాయావిలాసము
లెమ్ము.

రాము:—(అంతటనుఁ గలయఁ జూచి) దినయావనారంభము విజృంభించుచున్నది.
కావున స్కంధావారమునకుఁ బోవుదము రండు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది శ్రీ వెంకటపార్థసారథి కవి ప్రణీతం బయిన విచిత్రరాఘవమున ద్వితీయాంకము.

శ్రీ రస్తు.

విచిత్రరాఘవము

తృతీయాంకము.

దృశ్యము:—లంకాపట్టణములో నొక రాజవిధి.

(అంత నొక గంధర్వుడు ప్రవేశించును.)

గంధ:— తనవా రందఱుఁ బడిపోవుట చూచి లంకేశ్వరుఁ డేమి చేయు చుండెనో తెలిసికొని రమ్మని నిఖిల సుర దళ చూడఁజూచి కిరణ పుంజ కింజల్కిత చరణారవిందుఁ డగు దేవేంద్రుఁ డాజ్ఞాపించెను. రాక్షస వేషమున నుండుటచే నన్యదుష్కరం బగు నీ రాజధానిం బ్రవేశింపఁ గల్గితిని. (ముందునకుఁ జూచి) ఆ రక్కసి యెవ్వతెయో యిటే వచ్చుచున్నట్లున్నది.

రాక్ష:— (ప్రవేశించి చూచి) ఈతఁడు కరాళుడే యగునా యేమి చెపుమా? (సమీపించి) అయ్యో! నీవు కరాళుడవేనా?

గంధ:—(తనలో) సంభాషణమున కీమెయే స్వయముగా దారిఁ జూపుచున్నది. (ప్రకా) ఓను. కరాళుడవే.

రాక్ష:—ఏమయ్యో, నీవు మనిషివా? పాపాణమవా? నీ భార్య గృహముఖ నీవు రాముని చేతిలో మరణించితి వని తొమ్ము బాదుకొనుచు నేడ్చుచున్నది.

గంధ:—(తనలో) కరాళుని భార్యయా! సరే. (ప్రకా) ఆమె కీవార్త నెవరు చెప్పిరి.

రాక్ష:—మొన్న మారీచుఁ డిశ్చటికి వచ్చి లంకేశ్వరులు కనఁబడకుండుటచే ప్రహస్తుఁడు మొదలగు మంత్రులతోఁ దాటకానుభావాకరాళుల చావును చెప్పి విచారముతో గోకర్ణక్షేత్రమునఁ దపస్సు చేసికొనుటకు వెళ్లెను.

గంధ:—లంకేశ్వరులు పట్టణమున లేరా?

రాక్ష:—లేరు. లేరు. అందుచేతనే విద్యుజ్జిహ్వాని యింటికివెళ్ళి సంగతిఁ దెలిసికొని రమ్మని మండోదరి పంపుటచే వెళ్ళి వచ్చుచున్నాను. తీరా అక్కడికి వెళ్ళు సరికి విద్యుజ్జిహ్వాఁ డింటలేఁడు. అతనిభార్య యేమేమోసోది వెళ్ళఁబోసినది.

గంధ:—ఆమె యేమని చెప్పినది?

రాక్ష:—అది యొక రహస్య విషయము లెమ్ము. (ఇంచుక యాగి) ఐనను నిచ్చట జనకపక్షిపాతు లెవరున్నారని చెప్పెద వినుము. సీతను పెండ్లియాడుటకై

మన మహారాజు రామవేషమున మిథిలా నగరమునకు దయచేసెను. విద్యుజ్జ్వలము కాశిక వేషమును సారణుడు లక్ష్మణ వేషమును వేసిరట! మఱల నెక్కడనైనఁ జెప్పెదవు సుమా! కొంప లంటుకొనును.

గంధ:—(తనలో) మొడకాయ మీఁద తలకాయ కలవారలకుఁ దప్ప నితరులకుఁ జెప్పను. (ప్రకా) చక్కని పని చేసినారు. సీతకు రామునియందుఁ బ్రేమ యని యందఱకుఁ జెలిసినదే.

రాక్ష:—నీవు కరాళుడవ కామా? (సంతోషముతో) నేను ముందుగా వెళ్ళి నీ భార్య కీ సంతోషవార్త చెప్పి పొరితోషికము గ్రహించెద.

గంధ:—ఓసి వెట్టిదానా! నీ వేదో కరాళుడవా యని యడుగుటచేఁ గాదను పేల యని యా నంటిని. అంతియేకాని నేను కరాళుడను కాను.

రాక్ష:—ఐనచోఁ గరాళునిగతి నే నన్నంత యైనట్లేనా?

గంధ:—అందులో సందేహ మేమి?

రాక్ష:—నా కోర్కి వ్యర్థమైనది. ఎందుకు నా కీ తడిపిలేని వేరము? మండోదరి యొద్ది కేగెద. (వెళ్ళును.)

గంధ:—నేనును ముందుగా నీ వృత్తాంతము జనకున తెలింగించి పిదప దేవేంద్రుని యొద్దికిఁ బోయెదను.

(స్క్రమించును.)

ఇది విష్కంభము.

దృశ్యము: — విశ్వామిత్రుని యాశ్రమములో జనకసభాస్థానము :
(అంతట జనకశతానందులు ప్రవేశింతురు.)

జనకుడు:—అర్ఘా! శతానందా!

చ॥ తెలిసిన రావణుం డడిగితిరును; రెండవకంటివానికిం

దెలియకయుండఁ గార్యమును దీరిచి యెట్టులొ యెట్లు కెక్కఁగా
వలయును; పైనఁ గొశికుండు పట్టుగనుండెనుగాని యేలతో
బలితపుభీతి చేరి నను బట్టి పలార్చుచునున్న దక్కటా!

శతా:—రాజా! విచారింపకుము. కౌశికుని ప్రభావము నీ వెఱుంగనిదా?

జన:—సరే! ఏదో విధమున మనము సీతారాముల పాణిగ్రహణము నిర్వర్తించెద మను
కొనుండు ఇప్పుడు కాకపోయినఁ గొంత కాలమునకైన నీ సంగతి
దళాననుని చెవిం బడకుండునా? అప్పుడైన నీ ప్రేమదంపతులను పొట్టను
బెట్టుకొనకుండ నాతఁడు నిద్రపోవునా?

శతా:—మీ రన్నట్లే జరిగినయెడల నిక్కఁ గౌశికుని ప్రతిభ యేమి కనుపడును?
అతఁడు రామభద్రునకు జృంభకాది మహాస్త్రముల నొసంగి దుర్గర్ష వీర్య
ప్రకర్షనిగ నొనర్చును. (అంతటఁ గౌశిక లక్ష్మణ వేషముల విద్యు
జ్జ్వలమును సారణుండును వెంట వచ్చుచుండ రామ వేషమున రావణుండు
ప్రవేశించును.)

రావ:—సారణా! ఇదే జనకసభాస్థానము సమీపించితిమి.

గీ॥ సాగసు లీనెడు బంగరు మొగిలిరేకు

వడుపున విలాసముల జాలఁ బరిమళించు

జానకినిఁ జూచి యిచట నేడైనఁ దృప్తి

నొందవచ్చు నిర్వదికన్ను లున్న ఫలము!

సార:—కేవలముఁ జూడఁ గలుగుటయే కాదు.

ఉ॥ రామునిబోలి యచ్చముగ రాణ జెలంగగ నీలనీరద

శ్యాముండవౌచునున్న నిను నారసినంత నె యల్ల నిక్కమా

రాముండెయంచుఁ బ్రేమ జలరాశి విలాస తరంగమాలలం

దా మదిరాక్షి యాముగద హాయిగ నుయ్యెల లూపకుండునే?

(పరిక్రమింతురు.)

ప్రవీణా:—(ప్రవేశించి) జయము జయము మహారాజుగారికి! పూజ్యులగు విశ్వా
మిత్రులు రామలక్ష్మణులతో దయచేయుచున్నారు.

జన:—(నంతోపముతో) మహాత్మా! మన మెదురేగి యానుషంగిక త్రైళంకవలోక సూతన వరమేష్టి యగు విశ్వామిత్రునిఁ గాకుత్స్థకులలిలకాయమాను లగు నా రామలక్ష్మణులతో నిప్పటికిఁ దోడ్పొని వత్తము.

శతా:—చిత్తము. (అననములనుండి యిరువురును దిగదురు.)

జన:—దేవా! సీరధ్వజుడను నమస్కరించుచున్నాను.

విద్యు:—మహారాజా! నీకు శుభమగుఁ గాక!

సార:—(జనాంతికముగా) దేవా! తమవంటి మహానుభావు లల్లుఁ డగుచుండ శుభ ముల కేమి కొదువ?

రావ:—(నంతోపముతో) ఓ నల్లే!

(విద్యు జ్ఞప్తాఁడు జనకునకు నమస్కరింపు మని కనుసన్న జేయును.)

రావ:—(జనాంతికముగా) సారణా!

ఉ॥ నా దయఁగోరి యెవ్వడుఁ బ్రణామమునల్పఁగ నిల్చియుందు రిం ద్రాదులు, నింతయేల? ప్రణయవ్యసనంబున నుండిగూడ మం దోదరికై న మ్రొక్కిడనహో! ఇక నియ్యెడ నెవ్విధంబునకా వాదుకు లొంగి వీని కభివాదనముం బొనరింతుఁ జెప్పుమా!

సార:—(తనలో) ఇంతటి దురహంకారికి జానకీలాభ మెట్లు కలుగును? (ప్రకా) దేవా! ప్రస్తుతవిరుద్ధము నాచరింపఁ దగదు.

రావ:—తండ్రీ! దాశరథిని నేను నమస్కరించుచున్నాను.

సార:—(అట్లే చెప్పును.)

జన:—కుష్టులారా! దీర్ఘాయుష్షుంతులు కండు. శాపసోత్తమా! ఈ యానన మలంక రింపుఁడు. రామ లక్ష్మణులారా! మీరు నుపవిష్టులు కండు. (అందఱుఁ గూర్చుండుదురు.)

శతా:—దేవా! ఒడ్డుపొడుగులందును, చేష్టితములందు నెకరి కొకరు సమానముగ నున్న వీరిలో రాముఁ డెవఁడు? లక్ష్మణుఁ డెవ్వడు?

విద్యు:—(తనలో) ఒక్కఁడునుఁ గాఁడు. (ప్రకా) నవాంబుద శ్యామల కోమలుం డగు సీతఁడు రామచంద్రుఁడు. అతని ప్రక్క బదియొకవ వన్నె బంగరుం బురుడించు మేను గల యాతఁడు లక్ష్మణుఁడు.

రావ:—(జనాంతికముగా) సారణా! సీతను బిలిపించుటకు జనకుఁ డింకను నాలిన్యును? దేయచున్నాఁ డేమి?

సార:—(తనలో) మూర్ఖ జన మూర్ఖునిఁగ డగు సీతని కేమి యీ తొందఱ? జనకుని దర్శించి క్షణమైననుఁ గాలేదే? (జనాంతికముగా) ఒక్కనిమిష మోపికపట్టుము.

శతా:—సావము! పుత్రులకొఱ కంత కలవరించెను దళరథుండు.

జన:—

చ॥ అఱువదివేల వత్సరము లైనవి పుత్రుల చేతిమీఁదుగాఁ
బరమపదంబుఁ బోవఁగల భాగ్యములే దని కుందువాఁడు పం
క్తిరథుఁ డనారతం, బతనికిన్ జనియించిరి, నేటి కీ సుతుల్
సరసులు, సత్యవిక్రములు, సానలదీరిన జాతిరత్నముల్.

విద్యు:—ఓ నట్లే.

రావ:—(జనాంతికముగా) సారణా! జానకినిఁ బరిణయ మాడుదునని చంకలు కొట్టు
చున్నాము గాని తాటక మొదలగువారు కాళికుని యాగమనమును నిరోధింపఁ
జాలిరో లేదో యని భయం బొదపుచున్నది.

సార:—అట్లేన్నటికిని సంభవించదు.

జన:—కుశికనందనా!

ఉ॥ వీనులవిందుగాగ మును వింటిని పంక్తిరథుండు వీరలన్
సూనులఁగాంచెనం; చిపుడు చూచితీ; గన్నులపండువయ్యె; మా
జానకి రామభద్రున కొసంగితినేని గృహంబు నిత్యక
ళ్యాణము పచ్చతోరణమునై విలసిల్లు నికం బవిత్రమై.

విద్యు:—మహారాజా! అదృష్టమనిన నీదే యదృష్టము. అనుమానించిన ప్రాణ
గొడ్డములన్నియుఁ దప్పి నిర్విఘ్నముగా వివాహము నెఱవేర్చుకొన నుంటివి.

జన:—అంతయు దేవరవారి ప్రభావమే. ఈ వివాహమున దాతయుఁ బ్రతిగృహీ
తయు మీలేకదా? కావున నిక నాలస్యమేల? “శుభస్యశ్రీఘ్న”మృని మీరు
యజ్ఞదీక్ష నునుడు. మేమును వివాహమంగళార్థముల నారంభింతుము.

విద్యు:—(తనలో) ఇది యొక పుట్టిమునుక వచ్చినదే! కానిమ్ము. విశ్వామిత్రుండు
నిశాచరులకుఁ జిక్కనచో మావని నిమ్మకాయవాటమే. లేకున్న దిరస్కరింపి
విద్యలే సంతర్ధానము నందెదము.

శతా:—రాజా! మన యార్చిశ్రమగూడ లక్ష్యణున కిచ్చిన కాగుండును.

విద్యు:—(జనాంతికముగా) సారణా! నీవదో నక్కను ద్రొక్కియేవచ్చితివి. నా
రాకయే నిష్ఫలము.

సార:—(జనాంతికముగా) కాదుకాదు. కాళికుని సుతులతోను, శిష్యులతోను, అప్రల
తోడనుఁ గూడుకొని జరుపు నీయజ్ఞమం దాతని గృహీణియే నీకు భార్యకా
గలదు.

విద్యుః—(జనాంతికముగా) సారణా! ఒక ముసలిమండకు మగనిజేసిన స్నాటలు వట్టించుచున్నావా?

జనః— గౌతమనందనా! అంతియేగాదు, నా తమ్ముడగు కుశధ్వజుని కుమార్తెలను మా మాండవీశ్వరకీర్తులనుగూడ భరతశత్రుఘ్నుల కిచ్చెదము.

రావః—(జనాంతికముగా) సారణా! భరతశత్రుఘ్నుల వేషములతో నింక నిర్వ్వరను వెంటఁబెట్టుకొని రావలసినది. చాల పొరపాటు చేసితిమి.

సారః—(జనాంతికముగా) నేను ముందే చెప్పితిని విశ్వామిత్రుఁడు దశరథుని నపుత్ర దారముగాఁ దీసికొనివచ్చుటకు వెళ్ళెనని. విద్యుజ్జిహ్వఁడు మాత్ర మీవని చేసిన వాఁడు కాఁడు.

రావః—(జనాంతికముగా) రానిమ్ము. ఈ మూర్ఖుఁడు జానకి నెంతనేవటికినిఁ బిలిపించుకన్నాఁడు.

విద్యుః—జనకా! దశరథుఁడు సవరివారముగ మధ్యేమార్గమున విడిసియున్నవాఁడు.

జనః—ఎవఁడురా అక్కడ?

ప్రతీహరి—(ప్రవేశించి) దేవా! ఏమి యాజ్ఞ?

జనః—పూజ్యులగు శాశికులకు నమస్కరింపఁ గన్యాజనముం గోడ్పొనిరమ్ము.

ప్రతీః—చిత్రము. (క్షుప్తిమించును.)

రావః—దైవమే నాయందుఁ బక్షపాతముఁ జూపెను. ?

సీ॥ తీరుగా సాగి నను సిగ్గుతెరల నడుమ
నడఁగుచు మఱింత వింత యొయ్యార్గ మంది
త ళుకు లీ చు ముందు బర్వులను వెట్టు
వాలుఁజూపుల ననుఁ దృప్తిపఱచు నీత!

(తెరలో)

మ॥ ఒనరంగాఁ గుశికాత్మజుండటుల విద్యుజ్జిహ్వఁడేతేర; ల
క్షుణవేషంబున సారణుం డనుసరింపంగా; నదేరితి రా
మునిశాస్త్రోధరియించి రావణుఁడు మిమ్ముం బుట్టలోబెట్టి నీ
తను గొంపోవఁగవచ్చె; హెచ్చరికతోఁ దధ్యంబుఁ బాలింపుఁడీ!

రావః—(జనాంతికముగా) ఎవరది, మన వృత్తాంతమును జనకునకు నివేదించుచున్నారు? మన సంగతి రెండవ కంటివానికిఁ దెలియదుగదా!

సారః—(జనాంతికముగా) ఏమో! ఇది చాల నాశ్చర్యముగా నున్నది.

విద్యుః—(తనలో) ఈ వృత్తాంతము నా భార్యకుఁ దక్క నెవ్వరికినిఁ దెలియఁ గూడదే! ఈ సంగతి చెప్పఁబెట్టితి నా నీ నూటిలో నుపుగించయైన దాగదని నీ రిద్దరు నన్నుఁ దలచాచునట్లు చీవాట్లు పెట్టెదరు

సారః—అర్యా! శతానంద! ఇట్లు పలుకుచున్న యా దుర్గుడు నవశ్యము విచారించ వలెను.

శతాః—(తనలో) ఏమిది! రావణసారణవిద్యుజ్జ్వాలలు రామలక్ష్మణకౌశికశేషముల నిచ్చటికి వచ్చిరా! (ప్రకా) లక్ష్మణా! విచారించెదము.

జనః—(విచారముతోఁ దనలో)

ఉ॥ జానకివాంఛితంబు గొనసాగఁగ జేయఁగవచ్చుఁ గౌశికం
దే నిఁకఁ గొండ నెక్కినటులే యనుకొంటిని గాని యింతలో
మాననిపుట్టి మున్ను నను మాపునటంచుఁ దలంపనైతి నీ!
తా నొకటిం దలంచుకొన దైవము వేటొకటిం దలంచెడిక॥
(ప్రకా) ఎవఁడురా అక్కడ?

శ్రీహరిః—(ప్రవేశించి) దేవా! ఏమిసెలవు?

జనః—ఇట్లు పలికినయాతఁడెవ్వఁడో విచారింపుము.

ప్రతీః—దేవా! ఇంకను విచారింపు. పెండులకుఁ బక దివ్యపురుషుండెవ్వఁడో యాక నమున నిర్మి యీ వాక్యములు పలికి యదృశ్యుఁడైనాఁడు. అవరరామ లక్ష్మణులతో నింకొక కౌశికుఁ డల్లంత వచ్చుచున్నాఁడు.

జనః—శతానందా! ఎట్టిది? చాలవంతగా నున్నదే?

శతాః—(జనాంతికముగా) ఇంద్రదూతయే యిట్లు చెప్పియుండవచ్చును. కావున వచ్చినవారిని రాఁబోవువారినిఁ బరిశీలించి క్రమముగా స్వరూపనిర్ధారణము చేయుదము. (ప్రకా) కుశికనందనా! ఎట్టిది?

విద్యుః—(తనలో) దొంగలు గ న్నీవానికింజలె మేము కౌశికునకుఁ జిక్కపోయితిమి.
(ప్రకా) మాశేషముల ధరించిన రాక్షసులను రానిండు. మేము వేటొకచోటి కేగుదుము.

రావ. —(జనాంతికముగా) సారణా! ఆ క్షత్రియార్థకుఁడు తాటకాదుల నందఱు జంపివైచెనా?

సారః—(జనాంతికముగా) అట్లెన్నటికిని జరిగియుండదు. ఇది నిజమేయైనచో రామునిముందు మన శక్తి యెంతమాత్రముఁ బనిచేయదు.

విద్యుః—(తనలో) తేలుకట్టిన దొంగలవలె మిన్నకుండక వీరిరువు రేమేమో గుణ గుణలు పూవుచున్నారు.

రావ:—(జనాంతికముగా) విద్యుజ్జ్వల! మన మిప్పుడు చేయవలసినపని యేమి?

విద్యు:—(జనాంతికముగా) తిరస్కరిణీ విద్యుచ్ఛేద దిరోహితులమైయుండి సమయానుసారముగఁ బ్రవర్తించుము.

రావ:—(జనాంతికముగా) లెస్సఁ బల్కితివి.

జన:—(జనాంతికముగా) శతానందా! ఆకులపాటుం జెందిన వారివలె వీరు పరస్పరము మంత్రించుకొనుచున్నారు. వీరే రాక్షసులేమో?

శతా:—(జనాంతికముగా) నేను నట్లే తలఁచుచున్నాను.

విద్యు:—జనకరాజా! దీనికింత విచారణంబేల? మేము వజ్రాకచోటి కేగదమని చెప్పియేయుంటిమిగాదా?

జన:—కానిండు (లేచి మార్గము చూపును.)

(రావణుఁడు మొదలగువారు నిష్క్రమించి తిరస్కరిణీ తిరోహితులై నాతి మార్గమునఁ బ్రవేశింతురు. రామలక్ష్మణవిశ్వామిత్రులునుఁ బ్రవేశింతురు.)

కౌళి:—రామలక్ష్మణులారా! జనకమహారాజునుసమీపించుచున్నాము. ఈతఁడు సామాన్యఁడు కాఁడు. ఉపనిషద్గురుండగు యజ్ఞవల్క్యునిప్రియశిష్యుఁడు. పెద్దలగు యోగీంద్రులచేఁగూడఁ బూజింపఁ బడువాఁడు.

లక్ష్మ:—మహాత్మా! ఈతని యొద్ద నాగఁటి చాలున యజ్ఞభూమినుండి పుట్టిన సీతయును కన్యక యున్నదట కాదా?

కౌళి:—కొను.

రాము:—(తనలో)

చ॥ జనకజ నాఁడుచిచ్చుటికి చచ్చుటయంతయు వట్టిమాయగాఁ

గనులకుఁ గట్టినట్లులుగ గన్పడుచున్న నకారణంబుగా

మనమున నప్పుడప్పు డనుమానపుజాడ్యము గల్గుచున్న దీ

దినమున జానకిం గఱపుతీఱఁగఁ జూచుకొనంగనౌ నిటన్॥

(ప్రకా) ఇంకొక చిత్రము వినుచుందుము. సకలసురాసురులకును దురారోప మగు శివధను స్వీతని యింట నెల్లప్పుడుఁ బూజింపఁబడు చుండునట!

కౌళి:—(నవ్వుచు) అదియునుఁ గలదు.

శతా:—కౌళిక మునీంద్రుఁడు రామలక్ష్మణులతో దయచేయుచున్నాఁడు.

జన:—నేఁడు సుదినము.

(యథోచితముగా వారల నెదుర్కొని యాననాసీనులం జేయును.)

శతా:—(తనలో) వీరు రాక్షసులే యగుదురాక! ఇట్లు పలికెద. (ప్రకా) అదృష్ట

వశమున రామలక్ష్మణులతోఁగూడఁ గాళికులు సురక్షితముగ వచ్చి యున్నారు

జన:—(తనలో) నేనును శతానందు ననుసరించి వలుకు చుండెద. (త్రకా) మహాత్మా! ధైర్యమునఁ బోయి లాభమున వచ్చితిరి.

ఉ॥ మావలెఁ బుత్రశోకమున మ్రగ్గుదుగాకని మౌని తిట్టఁగా నీవిధి నైననుం గొడుగు లేర్పడవచ్చు నటంచుఁ జాల మో దావృతుండయ్యెఁ బంక్తిరథుఁ డాతనికిన్ జనియించినార లీ పావనమూర్తులైన పసిపాపలు నల్లరు వీరు నేటికిన్॥

రావ:—ఇతఁడు వీరిని నిజమగు వారనియే యెంచి యిట్లుడుగుచున్నాఁడా యేమి?

సార:—మనలఁ గూడ నిట్లేయడిగి యుండెను గదా?

కౌశి:—అది యట్లుండుఁగాక! ఇది వినుఁడు.

రావ:—దురాత్ముఁడగు కౌశికుఁ డేమి చెప్పునో?

విద్యు:—బహుశః, దారిలో నడ్డగించిన మనవారినిఁ గూర్చియే!

సార:—వారిని నిగ్రహించియుండని దీతఁ డిమ్మెడ కెట్లు రాఁగలుగును?

కౌశి:—నే నొక యజ్ఞము చేయఁబోవునుంటి నని దశరథుని సప్తత్రదారముగఁ బ్రయాణము చేసి తీసికొని నచ్చుచుండ మార్గమధ్యమునఁ దాటక తన కనుల నెత్తురు పేరుల బారిండుచు మమ్ము నడ్డగించెను.

రావ:—(సంతోషముతో) మంచివని జరిగినది.

విద్యు:—వైనంగతిఁగూడ విని మాట్లాడుఁడు.

రావ:—హర్షపారవశ్యముచే వీరి రాకనే మఱచిపోయితిని.

కౌశి:—

ఉ॥ ఆఁడుదియకాటచే దశరథాత్మజఁ డాయమ నుక్కడంపఁ జే యాడక మిన్నకుండ నటులైనను చేతిశరంబె చాపమున్ వీడి తనంత నామెపయి బట్టుటికెం గడుఁ జిత్రమయ్యె న ప్పొడిమి నామె మస్తకము భూమిపయింబడెఁ దక్షణంబునన్.

రావ:— ఈ మునిఘ్రుచ్చు క్షత్రియార్భకునియందా లేని మాహాత్మ్యము శాసించి
• గౌరంతలు కొండంతలు చేయుచున్నాఁడు.

సార:—హా తాటకా! అబలయని యెఱింగియు నీతఁడు నిన్ను విడువఁదాఁయెఁగా!

జన:—(జనాంతికముగా) శతానందా! తాము ధరించిన వేషములను దృఢతరముగాఁ జేసికొనుట కీ రక్కసుఁ డిట్టి యభూతకల్పన నల్లుచున్నాఁడు.

శతా:—(జనాంతికముగా) తక్కినదిగూడ విందము.

జన:—అర్థా! ముక్కువచ్చులారని యీ వసికూన యొక్కడ! వేయి యేనుఁగుల బలముగల యీ తాటక యొక్కడ!

రావ:—జనకుఁడు బాగుగ నధిష్ఠింపెను.

శతా:—దైవయోగముచే నెవ్వరికిని దుష్కరమనునది యుండదు. మహావర్చిత మొక చిన్న యద్దమున నిముడుటలేదా?

విద్యు:—ఈ శతానందహతకుఁడు దానిని నమర్చించుచున్నాఁడు.

రావ:—అయినచరు లేమైరో!

జన:—తరువాతఁ దరువాత.

కాళి:—పిమ్మట నుచాహుప్రభృతులు రామునిఘటి కాగలేకపోయిరి.

రావ:—వారు తాటకావధను నహించి మిన్నకుండిరా?

సార:—వారలకు నామెగతియే పట్టియుండును.

కాళి:—రాముఁ డాగ్నేయాస్త్రముం బ్రయోగించియుఁ బ్రయోగింపకమునుపే నుచాహుఁడు కృతాంతనికాంతమున కతిథియయ్యెను.

శతా:—(జనాంతికముగా) ఇట్లుండగా వీరి నేమిజేయుదము?

జన:—(జనాంతికముగా) వీర్యశుల్కము నొకదాని నేర్పాటు జేయుదము.

శతా:—(జనాంతికముగా) ఏమని?

జన:—(జనాంతికముగా) శివధనుస్సు నెక్కిడుటయే!

శతా:—(నవ్వి జనాంతికముగా) కైలాసవర్చితమును గడ్డిపోచగ నాడించిన రావణున కీ శివచాపము నెక్కువెట్టు టాక లేక్కయో?

జన:—(జనాంతికముగా) సిద్ధ చారణ గంధర్వ డేవ దానవులయం దెవ్వరికి నీ చాపము నెక్కువెట్ట సాధ్యము గాదు. ఇది నిజము.

శతా:—(జనాంతికముగా) అట్లేన సరే.

విద్యు:—ఏమిది! కాళికుఁ డందఱి కాపును చల్లగఁ జెప్పివైచినాఁడే!

సార:—మారీచుని మాయాకాశల్య మే మంటలో మ్రగిపోయినదో!

కాళి:—వాయువ్యాస్త్రముచే మారీచుఁడు పైకిఁ జెండువలె నెగిరి పోయెను. చచ్చెనా బ్రతికెనా మాత్రము తెలియ లేదు.

రావ:—(చండ్లు పటపటఁ గొలువచు) ఇంక నీ క్షత్రియబ్రహ్మచారిని క్షమింప రాదు.

గీ॥ అన్మదీయ మహాగ్ర శోపానలమున
భస్మ మొనరించివైతు దుర్భరుని వీని

నరయ మొలతాడు గట్టిన పురుషులెవ్వ
రడ్డువత్తురొ! చూచెద నదియుఁగూడ! (పోబోవును.)

విద్యుః—(నివారించి) ఒక్క గోటిపోటుచేతనే మరణించు నీ మానవార్థకునిపై నింత సంతోషమేల?

శతాః—రఘుకుమారుఁడు మహావ్రతిభావంతుఁడు.

లక్ష్మిః—కనుకనే పూజ్యులగు కాశికులు జృంభకాద్యస్త్రముల ననుగ్రహించిరి.

విద్యుః—మహారాజా! లక్ష్మణుని వలుకులు వింటివా?

రావః—అగుఁగాక! మనకేమి భయము?

సారః—మొదటినుండియుఁ గాశికుఁడే మనదారియందు సర్పమువలె నున్నాఁడు.

కాశిః—(తనలో) ఈ జనకశతాఁడు లేలాకో మమ్ము పేరువిధముగఁ దలంచి యూరకనీళ్లు నమలుచు మాటాడుచున్నాడు. మాయావులగు రక్కసులు వీరిని ముందుగనే వంచింది యుండరుగదా! (ప్రకా) జనకా! శతానందా! మీరేదో చెప్పఁదలంచినట్లున్నది.

(జనకుఁడు శతానందునకు సంజ్ఞచేయును.)

ఉ॥ మేముక బాసఁజేసితిమి, మీరునుఁ జూడుడు; రాజపుత్రులం
దే మహనీయుఁ డెక్కిడునొ యీ గిరిజాధిపుల్లి వాని మా
భూమిజ పెండ్లియాడును ప్రమోదము వెల్లిగొనంగ దాన మా
కామితమున్ ఫలించు సముఖింబున నేటికి రాయబారముల్?

కాశిః—(నవ్వి) మాయందును మీకు విశ్వాసము లేదా? ఎక్కువెట్టుటకు శంకర శరాసముం చెప్పింపుడు.

జనః—శతానందా! మీ లేగి యీ శివభనుస్సును వట్టింబుకొని రండు.

శతాః—చి త్తము. (నిష్క్రమించును.)

రావః—క్రైలాసపర్వతము నుక్కవలె నెత్తిన నాకే సాధ్యవడని యీ శివభనుస్సు నీ బాలుఁ డెక్కువెట్టునా?

విద్యుః—ఈ మూర్ఖజనకుఁడు ముందువెనుక తాలోచింపకయే యిట్టి ఘోరప్రతిజ్ఞను జేసినాఁడే! ఈ భనుస్సు నెక్కువెట్టు సామర్థ్యముగలవార లీ ముల్లోకములల
దును లేరు.

రావః—ఈ వరాకీ! జానకీ!

ఉ॥ మిత్రుని కూతు రంచు బలిమిం గొనిపోవను; చూడలేవు నా
పాత్రత మానవార్థకునిపై నిఁ బ్రయంపడి; వేసినాఁడఁ ద

తాత్రయు నైన శుల్కు మిది దారుణమయ్యెను నాకె; ఇంక నీ
క్షత్రియబాలు రేమిటికి? కామిని! కన్నెగ నిల్చిపోదువా?

శతా:—(ప్రవేశించి) మహారాజా! శివధనుస్సు నీదే తెచ్చియున్నారు.

శాశి:— రామభద్రా! దీనినిఁ జూడుము.

రాము:—గురుజనుల యాజ్ఞ. (లేచి శరాసనము సమీపించును.)

రావ:—ఏమిది? ఇతఁ డేమాత్రము జంకు లేక యీ చాపము సమీపించుచున్నాఁడు!

విద్యు:—జానకి సీతఁడే పరిణయ మాడునమ్మా!

(అంతట సీత, ఊర్నిళ, మాండవి, శ్రుతకీర్తి ప్రవేశింతురు.)

సీత:—వత్సలారా! పూజ్యులగు కౌశికులు వచ్చియున్నవా రట!

రాము:—(తనలో)

గీ॥ శారికాలాప మేమొ? నా శ్రవణ పుటము

నం దమృతధారలను నించు నదియుఁగాక

నిద్ది మరునకు నను బట్టియిచ్చుచుండె

బళిర! నా జానకీముగ్ధవచన మేమొ?

(సీతారాము లొండొరులఁ జూడుకొందురు.)

రాము:—(తనలో) ఆహా! ఈమెయే జానకి!

గీ॥ నేను జూడని యప్పుడు తాను జూచు

చేను జూచిన యప్పుడు మాన్నివెచు

చీ రమణి యేమియేమియొ నోరులేని

ప్రేమవార్తల నాకుఁ బంపించుచుండె.

ఈమెను గజపుతీఱఁ గాఁగింతుకొందునా? (విచారించి) శంకరశరాసనము
సెక్కువెట్టిఁగాని యియ్యది సాధ్యపడదు. (ధనుస్సును సమీపించును.)

సీత:—(తనలో)

మ॥ కనుపించుం బ్రియుఁ డల్లదే! కల యొకో! కా దిష్టు నిక్కంబుగాఁ

గనుచుంటి; సమయం బిదే; త్వరగ నా కౌగింట బంధించివై

తున? సమ్మంజన దీతనికా; వెనుకటుల్ తూలించితా; బారిపో

వునో యేమో గద! పాడుసిగ్గివుడె యేపుం జూపుచుండెం గటా!

ఊర్నిళ:—మాండవీ! జానకి యే మనుచున్నదో వింటివా?

మాండ:—అక్కా! కాళికమహర్షివెంట నిరువురు రాజపుత్రులు గూడ వచ్చి రంట కాదా?

సీత:—కాను.

మాండ:—వారిలో నొకఁడు మన కన్యాజనమం దొక్కతెను చెండ్లాడునని వింటిని.

సీత:—(అనూయతో) మాండవీ! నాతో మాటాడకుము. (చెక్కిలివై గొట్టును.)

ఊర్జి:—(నవ్వి) సీతా! మాండవి చెప్పిన దానిని నీవైన నే పెట్టుకొందు వలసి గుమ్మడి కాయల దొంగ యన్న బుజములు తడుముకొన్నాడట!

సీత:—ఊర్జిలా! దూరముగ నుండుము, నీ వెప్పుడు నేనై యసంబద్ధవాక్యముల నాడుచుందువు.

శ్రుత:—జానకీ! మా కందఱకు రాని కోపము నీకే వచ్చు పెందులకు? ఏదీచెప్పుము న్వమ్మమందు మన్నభమన్నభుం డగు నొకానొక రాకొమరుం జూచి వేసంగిని సెలయేరు వలె దినదినముం గృహించుచున్న ముగద యెవ్వతెయో? మనోహరుం డగు వసంతునితో నయ్యాటలాడుచున్న పూదోటయందుం, గుఱభారనమిత యగు కోమలియుం బోలెఁ బండిన ఫలములచే వంగుచున్న లేతమామిడిచెట్ల చాటున, త్రియుని నందిట రహించెడు విలాసినియుం బలె నరటిచెట్లచేఁ జుట్టఁబడి సాగసు లీనెడు మాధవీమంటవమున, నొంటిపాలునఁ బూలసెజ్జవై దీరని విరహవేదనచే నను రుసురగుచుఁ జెలిమికత్తియల యూరడింపులచే నిన్ని దినములు వెళ్ళించిన కామిని యెవ్వతెయో? నీ సంగతి యంతయు నేటి యుదయమున నొక చెలికత్తె చెప్పినది లెమ్ము.

ఊర్జి:—చెల్లీ! చెప్పుము చెప్పుము, చెలికత్తె యేమని చెప్పినది?

సీత:—చెలికత్తె లేదు గిలికత్తెలేదు. ఇది శ్రుతకీర్తిమాటలే.

శ్రుత:—మన సీతకు రాముం డను వన్నెకాఁ డొకఁడు కలలోఁ గనుపించి యేమేమో యచ్చికబుచ్చికలు చేసినాడట! అప్పటినుండియు జానకి పై విధమున నాతనికై కలవరించుచున్నదట!

ఊర్జి:—ఇదియో కథ!

మాండవి:—జానకీ! ఎంతటి సంగనాచివే?

సీత:—(సిగ్గుతోఁ దనలో) వీరికి నా గుట్టంతయుం చెలిసినది. ఇప్పు డేది దారి? (ప్రకా) సోదరీమణులారా! ఊరక నన్ను నిందింతు రేల? పరిహాసములకుఁ బుట్టినిల్లగు మా శిలవతి శ్రుతకీర్తి చిన్నపిల్ల గదా యని “సీత ఇట్లున్నది యట్లున్నది”యని యేమోమో నేరములు చెప్పి యుండవచ్చును.

మాండ:—(ముందునకుం జూచి) యేమిది! మనము నిత్యముం బూజింపుచున్న శివధను సిద్ధుటి కెందులకు వచ్చినదో? దాని నమీవముననే నిజగత

చ్చాయచే బగటివేళయందే యవ్వటికప్పుడు వికసించిన నల్లగల్లుల నెల్ల యెడల వెడలెల్లురు నిర్మియున్న యా రాకుమారుఁ డెవ్వఁడో!

కాశి:—రామభద్రా! ఇంకను ఆలసించెద వేల! ఈ వారచావము నెక్కువెట్టి జనకుని ముద్దు చెల్లింపుము.

నీత:—(ఆయాసముతోఁ దనలో) శంకరశరాసన మెక్కువెట్టిన గాని యీతఁడు లభి వఁడుగా! (ఇంకుకయ్యాగ) రామా! కొంచెము తాగుము. రెండుముఁడు నిమునము లోపికవట్టుము! సాహసింపకుము. తప్పిపోవుదు వేమో గదా! నీ చెలిమిఁ బోగొట్టుకొందును! కొంచెము తాగుము. నిన్నుఁ బోగొట్టుకొన నని ప్రేమగాదు—మ పేదియో నాకుఁ జెప్పుచున్నది. అనివ్వత యిట్లు బోధింప దని నీకునుఁ చెలియను. నా యభిప్రాయము నీకుఁ చెలియవచ్చినవో లేవో! అబ్బా! ప్రేమవిషయమున నబలల కూహ యుండును గాని నాలుక యుండదు. శివధనస్సు నెత్తు మార్గముఁ జెప్పనిమ్ము. మార్గ మేమున్న దని చెప్పుదును! అయ్యో! నీవు నా కింక దక్కవా? మనూహరా! ఇటు చూడుము. నీ వాలుజూపులు నన్నుఁ బైకొని రెండుగా భాగించి వైచినవి. ఒక యర్థభాగము నీది. రెండవది - నాది - నీయదియే! నా యర్థభాగము - నాది యైనచో నీయదియే! కనుక నంతయు నీదే! ఈ మాయదాకికాలము యజమానులకును వారి స్వత్వములకును మధ్య నడ్డుతగులు నున్నది. కావున నీది యైనప్పటికిని-నీదికాదు-నీది యని రుజువుపఱు తుకొనుము. దూషింపఁదగినది యదృష్టము. నేను కాదు. (ఇంకుక య్యాగ) అక్కటా! జనకు లెట్టి కట్టిడి చేసిరి.

గీ॥ కమతవృష్టకతోర మీ కార్ముకంబు

మధురమూర్తి యితండు నా హృదయచోరుఁ

డెక్కువెట్టుట యెట్టులో యెటుఁగ నన్ను

నితని కీయరు గాఁబోలు నేది దారి?

శతా:—మహారాజా! రఘుకుమారుని గాంభీర్యముఁ జూడుము.

కాశి:—శివధనస్సును దనదివలెనే యనాయాసముగ గ్రహించుచున్నాఁడు మా రాముఁడు.

లక్ష్మ:—గ్రహించుటయే గాదు. నారిని లాగుచునేయున్నాఁడు.

జన:—ఎక్కువెట్టుచునే యున్నాఁడు.

శతా:—(జనాంతికముగా) సీరధ్వజా! ఇంకను సందేహ మేల! ఈతఁడే కాశికుండు.

వీరలే రామలక్ష్మణులు. ముందు వచ్చినవారే రక్కసులు.

జన:—(జనాంతికముగా) ఓ నల్లే తోచుచున్నది.

శతా:—(జనాంతికముగా) అదృష్టవశమున మాయార్ణవమునుండి యైనను మనూరథార్ణవమునుండి వలె నుత్తీర్ణుల మైతిమి.

జన:—(అశ్చర్యముతో) శంకరశరాసము భగ్నమౌచున్న టున్నది.

విద్యు:—క్షృతియకుమారుడు పరాక్రమశాలి!

సార:—విద్యుజ్జిహ్వా! ఏమి వర్ణించెదవు? ఈ కోదండముతోఁబాటు మన మహారాజు కోర్కెలును భగ్నము లైనవి.

రావ:—ఇందు విద్యుజ్జిహ్వాని తప్పేమి?

ఉ॥ రాముఁడు రానె వచ్చె సుకరంబుగ విల్లును ద్రుంచె జానకీ
కామము నిండెఁ గౌశికుని కష్టములెల్ల ఫలించె నేను నా
రామునిపాత్ర వేసితిఁ, బరాభవ మయ్యె, ననర్థమౌ యశ
శ్రీ మురువారె నీ! వ్రతము చెడ్డను సౌఖ్యము కల్గదాయెఁగా!

గీ॥ తేలు కుట్టిన దొంగ నైతిని భవత్రు
భాషితమ్ముల విని బుద్ధివచ్చె నింకఁ
జాలుఁజాలును వీరలఁ జంపి నీతఁ
గైకొనెద నెట్లు లడ్డునో కాశికుండు?

(పోతొవును.)

విద్యు:—(అడ్డుపడి) దేవా! సాహసం బెప్పుడు నభ్యుదయకారణము కానేరదు. నామాట వినుఁడు. మన మిప్పటి కేగి జానకీ లభించు నుపాయము మాల్యవ త్రస్థముఖులతో నాలోచించి యట్లు నడుచుకొనుట మంచిది.

రావ:—నరే! మనము తిరిగి విమాన మెక్కి లంకకుఁ జేరుదము రండు. నీతాదర్శన కుతూహల మింకఁ జాలును. ఈమెను బలాత్కారముగ నెత్తికొనిపోవుటకు నిర్ధరించితిమి గదా! (రాక్షసులతో నిష్క్రమించును.)

జన:—రామభద్రదా! రమ్మ రమ్మ.

గీ॥ వేడ్క మా నీత కోర్కెవీయలఁ బ్రణయ
వృష్టిఁ చూపించి మఱి ఫలంపించి తీవు!
ఒప్పుఁజెప్పుచు నుంటి నీ కిప్పుడీపుడె
వలచి వలపించుకొనుము నీ భార్య ఇంక.

రాము:—(తనలో) గురుజను లేమనుకొందురో యను ననుమానమున నెంత నిలువ రించినను నిలువక నా చూపుఁడుమౌగలు జానకీ మోముఁడమ్మివై వ్రాలి మఱలకున్నవి.

శీ॥ కలవు బంధమ్ము లెన్నో లక్షలకొలంది
ప్రేమబంధమ్మునకు నీడు లేదు నిజము
దారువును వ్రచ్చు తుమ్మెద తమ్మికన్నె
కొంగిలింతల దాటి పోగలుగు నొక్కొక్క!

ప్రతీ:—మహారాజా! కన్యాజనము వచ్చియున్నది.

సీత:—(తనలో) సాధ్యనముచే ముందడుగు వేయలేకున్నాను.

చ॥ బలితవుఁ బ్రేమచేతఁ గచభారము జారెను; దాని దిద్దఁబో
జిలుగు పయంట జారె; నొక చే నవరించెడులోన జెప్పకో
వలువని జారుపాటు లింక బాటిలునేమి! విధాత రెండు చే
తులె యిడె, నేమి నేయుటకుఁ దోపదు; చెల్లెలిచాటు కేగెదన్.
(మాండవి చాటునకు వెళ్ళును.)

జన:—అమ్మలారా! రండు కాళికమహర్షికి నమస్కరింపుడు.

(అందఱు విశ్వామిత్రునకు నమస్కరింతురు.)

కాళి:—వత్సలారా! మీ మనోరథములు ఫలించునుఁగాక! సీతభర్తా! ఇప్పటికి నా
మాట దక్కినది. నీవును నీ మాటను జెల్లించుకొనుము.

జన:—(సీత చేతిని రామునిచేతిలో నుంచి)

శీ॥ ఈ ముగుద సీత నా తోలిసోముపంట;
నీదు సహధర్మచారిణి; నీడ పోల్చి
నిన్ను వెన్నంటి యుండు; నీ వన్నెలాడి
కరముఁ గరమున గ్రహియింపఁగదవె రామ!
(చుప్పవృష్టి కురియును.)

కాళి:— శీ॥ చెలిమిబేరాల వచ్చిన వలపుసామ్ముఁ
జెరిసగము పంచుకొనుచు విస్తృతవిలాస
జలధిఁ బయనించు నీ నూత్నజంపతులకు
నాయురారోగ్యభాగ్యంబు లలరుఁ గాక!

శతా:—తథాస్తు

కాళి:—దశరథుఁడు సవరివారముగ మధ్యమార్గమున విడిసియున్నాఁడు, వారి నెదు
ర్కొని యథావిధిగ నీ వివాహమహోత్సవము జరుపుదము. రండు.

(అందఱు విప్రమిత్రులు.)

ఇది శ్రీ వెంకట పార్థసారథి కవి ప్రణీతంబైన విచిత్రరాఘవమ్మున తృతీయాంకము.

విచిత్రరాఘవము

చతుర్థాంకము.

దృశ్యము:—వనము :

[అంతట విరాధుడు ప్రవేశించును.]

విరా:—రక్కసుల నెల్లర నుక్కడంచి జనస్థానమందలి ఋషిలోకమును రక్షింప రాముడు కంకణముఁ గట్టుకొనె నట! అది విని ఖరుడు ప్రియనఖుండనగు నన్నతనిఁ జంపఁ బురికొల్పినాఁడు. కాని యతనిఁ జూచుటలోడనే గుండె లవిసిపోవుచున్నవి. ఖనున కేమి? అతిథిచేఁ బామును జంపించినట్లు నన్ను వీనివై కంపినాఁడు. కుడిచిహ్నుండక నా కీయధవు గోల యేల? పౌండర్యనరసి యగు జానకీం జూచినదాదిగ బుస్సనోహరిణము మన్మథకిరాత వాగురం దగిలినది. రామభవమున నామె నొంటిపాటునఁ గొనిపోయి యెందేని విహరించెదఁగాక! • (పరిక్రమించుచుండును)

(అంతట శూర్యుని ప్రవేశించును.)

శూర్య:—పంచవటీకృతకటీరుం డగు రామభద్రుని శూర్య యగు జానకీని చూచి నై యుచహరింపనలసినదిగా మహారాజు లంకేశ్వరుం డాహ్లాపించెను. వస్తువుంఁ జూచితినిగదా, ఆమె యెల్లప్పుడు శర్మపార్శ్వమందే నుండునుట! ఆమె నెట్లవహరింపఁగలను? ఐనను, నీలమేఘశ్యామలాకారుం డగు నా రామునిఁ గనినంతనే యేలొకో నా హృదయము కామవికారమునను లోపైనది. కావున జానకీరూపమున నొంటిపాటున రాముని కన్ను గప్పి చాలవపు యినిపోయి యభేద్యగా విహరించెద.

విరా:—(శూర్యునిజను జూచి) అక్కడె కాలుఁ దీసి యిక్కడఁ బెట్టి ననిపోవు గాని యిటు రమ్ము.

శూర్య:—ఓహో విరాధుడా! (నమిపించును.)

విరా:—మహారాజునకు నేమమా?

శూర్య:—నిర్విచారుండై యున్నచో నేమమే.

విరా:—(తనలో) అతనికి విచార మెందుకో! (ప్రకా) రాముని ప్రతిజ్ఞ మహారాజు చెవింటదేనా యేమి?

శూర్య:—వినుటయే కాదు. మంత్రులతో నాలోచించి దాని భారమంతయు ఖరునిపై నుంచెను.

విరా:—(తనలో) కనుకనే ఖరుఁడు సబహుమానముగ నాహ్వానించి నన్నింటకంటె. (ప్రకా) ఈ రాజామరులుఁ రాక్షసుల శిక్షించుటకే యీ జనస్థానమునకు వచ్చినట్లున్నది.

శూర్య:—వారి ననవలసిన పని యేమి? మన బంగారము మంచిది కానప్పుడు కమసా లివాఁ డేమి నేయును? మహారాజే లేనిపోని బలవంతపు తద్దినమును తెచ్చిపెట్టు కొనెను.

విరా:—ఎట్లెట్లు? సవివరముగఁ జెప్పుము.

శూర్య:—జనకు నెఱుంగుదువు గదా! అతని కుమార్తె యగు సీత రామానురక్తయగుటచే మహారాజు రామవేషమున నామెను వివాహమాడ నేగెను.

విరా:—(తనలో) నాకు నామెవైఁ గన్నువడినది. (ప్రకా) తరువాత.

శూర్య:—అంత జనకుఁడు శంకరశరాసము నెక్కువెట్టినవానికిఁ బిల్ల నిచ్చెద నని ప్రతిపత్తెను.

విరా:—నరే! రాక్షసుఁ డగుటచే మన మహారాజున కది సాధ్యపడదు.

శూర్య:—కనుకనే రాముఁడు సీతను పెండ్లియాడఁ గలిగెను. అంత మహారాజు భార్య వరాముని రామునిపైకిఁ బురికొలిపెను. కాని యతఁడును హరిచాపముతోఁ గూడ వీగిపోయెను.

విరా:—(విషాదాద్భుతములతో) పరశురాముఁడునైత మోడిపోయెనా?

శూర్య:—అంత మహారాజు నాజ్ఞచే విద్యుజ్జిహ్వఁడు మొదలగువారు. మంధరాక్షైకే యీదశరథుల నావేశించిరి. మంధరయుఁ బూర్వ మొసంగఁబడిన వరద్వయముచే రామునకు వనవాసమును భరతునకు రాజ్యాధికారమును సాధింపఁ నైకే యికిఁ బుల్లవెట్టెను.

విరా:—ఇకఁ జెప్పన దేమి? ముద్దులపెండ్లము కోరకకోరక గదా యని వృద్ధరా జందల కియ్యకొనెను.

శూర్య:—సీతారామలక్ష్మణులు వనవాసమునకు వచ్చిరి. పిదప నా వృద్ధరాజు రాక్ష సావేశవిముక్తదేహుడై పుత్రస్నేహమునఁ బ్రాణములు వదలెను. భరతుఁడు కనిష్ఠునకు రాజ్య మనుచిత మని యెంత వేడినను రాముఁడు విసమండుటచే నాతని పొదుకలను సింహాసనమున నుంచి తాను ప్రతినిధియై రాజ్యమును సాగించుచున్నాఁడు.

విరా:—అంతయుఁ జెలిసినది. ఖన నిపు డనర్ధక మేమి? వనాగతుఁ డగుటచేఁ బ్రభు శక్తి రాముని వీడిపోయినది. నరే కాని నీ చెప్పటికో బయలుదేరితివి?

శూర్ప:—జానకీ నవహరించవలసిన దని మహారా జాజ్ఞాపించుటచేతఁ బర్ణశాలకుఁ బోవుచున్నాను.

విరా:—(తనలో) అమె నీ విరాధుఁడు గ్రహింప నెంచెను గదా! (ప్రకా) నీ కిది యశక్యమని తలంతును.

శూర్ప:—(తనలో) జానకీదేవమున రామునిఁ గొనిపోయి విహరింపవలె నని గదా నా కోరిక! కావున నిట్లుచేతును. (ప్రకా) కనుకనే లంకకుఁ బోవుచున్నాను.

విరా:—(తనలో) ప్రకృతకార్యమున నా కొక యాటంకము తొలగిపోయినది.

శూర్ప:—నీ వేలకో రామాశ్రమసమీపమునఁ దారట్లాడుచున్నావు?

విరా:—రామునిఁ జంపవలసినదిగా ఖరుఁ డాజ్ఞాపించెను.

శూర్ప:—(తనలో) నా మనోహరుఁ జంపుటకా నీ రాక? (ప్రకా) నీ కయ్యది శక్యము గాదు.

విరా:—(తనలో) అతనితో నేమి? రామదేవమున జానకిని దాటించుకొని పోఁ దలంచితిని గదా? (ప్రకా) కనుకనే తిరిగి పోవుచున్నాను.

శూర్ప:—(తనలో) ప్రకృతకార్యమున నా కొక యాటంకము తీరిపోయినది. (ప్రకా) సరే! నీ పనిమీఁద నీ విఁకఁ బొమ్ము.

(ఇరువురుఁ జెరియొకదారిని నిష్క్రమింతురు.)

ఇది విష్ణుంధము.

దృశ్యము:—వనములో నొక పర్వతము.

[సీతారాములు పర్వతశిఖరముపైఁ గూర్చుండియుండురు.]

రాము:—ప్రేయసీ! జానకీ!

మ॥ అల రాత్రించర కృతక్షణవిచిత్రాతీత మాయాంబుధి
దలపూ వాడకయుండ నీది హఠకోదండంబు ఖండించి యా
వల నా భర్తవు గెల్చి మారుని దయాభాగ్యంబుఁ బ్రాపించి కో
మలి!నిన్నుం జెమటోడ్చి యెట్టెటులా సంపాదించుకొంటిగాదుదీ.

సీత:—(చిలునవ్వుతో మిన్నకుండును.)

రాము:—

గీ॥ పలుకుపల్కున నమృతంబు తొలకరింప

ముచ్చటాడవు; నీదు నైమోముఁ దమ్మి

నేతిబీరకాయయె గాక నేర్పు కెక్కు

భ్రమరజాతీయ భావగీతము లవేవి?

సీత:—(ప్రేమతో) ఆర్యపుత్రా! అన్యదుష్కరము లగు భగ్గదచాపఖండనమును భార్గవగర్వభంగమునుఁ దలపునకు వచ్చి యిండుక విస్మయపడితిని. క్షమింపుము.

రాము:—ఏమంటివి? క్షమించుటయా? నా కించుకంతయుఁ గోపకారణము లేదే?

ఉ॥ చేదని వీడుకొంటి నఅచేతికి వచ్చిన రాజ్యసంపద

గాఁదగు గుర్వలాజ్ఞ యని కాపుర ముంటి నరణ్యమందు నా

వైఁ దమకంబునకొ మృతికిఁ బాల్పడెఁ దండ్రియు నేడ్చియేడ్చి నే

నీదగు సాహచర్యముననే మది నెమ్మదిఁ గందు సుందరీ!

సీత:—నాథా! అది యేమియో గాని నీ సన్నిధానమాత్రమున నరణ్యమైనను రాజాం
తఃపురమునకన్న వయిరెట్లు మిన్నగ పొఖ్యము గొలుపుచున్నది.

రాము:—ప్రియా! ప్రేమతోఁ దలతూగు వస్తువులేదు. ప్రేమయే గదా, వలపుదంప
తుల ననురాగంపుటుయ్యెలల జోకొట్టుచుండును! ప్రేమయే గదా, వారి
లేయెడందలకుఁ బరస్పర మవ్రయత్నముగ—అనాలోచితముగ—అయాచిత
ముగ—దీయాని ముద్దుల సంఘటించుచుండును! ఇంతయేల? నవశరీరమును
నుకుమారివగు నిన్ను నాలోఁ గూడ నీ దుష్ట విపినభూముల కాకర్షించిన దీ
ప్రేమయే గదా!

సీత:—స్వార్థపరుల విధమిట్లే యుండును. చెట్టువేయున దొకరు ఫల మనుభవించు నది వేటొకరు. చూడు మా తేనెటీగలిట్లు చెమటోడ్చి కూర్చిన తేనెను మానవుఁ డనుభవించుచున్నాఁడు.

రాము:—(తనలో) నేను స్వార్థపరుఁడనుగా నని యీమె యాహ. (ప్రకా)

గీ॥ ఒకని వస్తువు జగతి వేటొకని కబ్బు

తరుణి! భాగ్యవశంబునఁ; దావకీన

మధురమధురాధరాధరసుధను గొనఁడె?

రాముఁ డిందుల వైయర్థ్య మేమి గలదు?

సీత:—(తనలో)

మ॥ కలఁ గన్నట్లు, బ్రయుండు వచ్చినట్లు, నన్ గొంగింట ముద్దాడిన
ట్టులు నేనుం బొలయుల్కఁ గన్నట్లు, లతండున్ నాదు కౌగిల్లుము
ద్దులు నాకిమ్మని బల్మిఁ గొన్నయట్లు లెంతో నాఁడుకల్పించుకొం
చలరుం జెందితిఁ, జెందుచుంటి నది ప్రత్యక్షంబుగా నేఁ డిటన్.

(ప్రకా) ఆర్యపుత్రా! నవాంబుదశ్యామలకోమలంబు లగు కాంతుల చెదజల్లు
పుష్పగుచ్ఛములచే నలరారు నీ యతసీవృక్ష మీ ప్రదేశము నలంకరింతు
చున్నది. చూడుము.

రాము:—(తనలో) ఆహ! ఈమె వచోరచన యెంత చమత్కారముగనున్నది.

(ప్రకా) జానకీ! చూడుచూడు మా నరోజిని భర్త యగు హిల మెంత యను
కూలముగ నున్నను సాలావళిని నెత్తి కెక్కించుకొనె నని హంసకంఠమునఁ
గుకలువేయుచు నల్లనాటి నీ మణిమేఖలకలకలమును దలపించుచున్నది.

సీత:—(తనలో) ఆర్యపుత్రుఁ డడవికిఁ బ్రయాణ మైనప్పుడు “నన్నుఁ గూడఁ దీసి
కొని పొ”మ్మని మణలమణల యాచించి మోదట నంగీకరింపకుండుటచే
గోపగిందుకొని బాముమడిపాటుతోఁ దిరిగి యంతఃపురమునకుఁ బోవుచుండ
నాఁడు నా మణిమేఖల చేసిన కలకలము నిప్పుడు నాథుఁడు తలంచు
చున్నాఁడు కాని మ్మిట్లని చూచెద. (ప్రకా) రాక్షసులనుండి జనసాన
నివాసులగు ఋషుల రక్షింపఁ గంకణము గట్టుకొనిన నీ భుజదండము
నాశ్రయించిన నే నీ దుర్గమారణ్యమున నిర్భయముగా నెంతెంత వింతలను
• బూడలేను?

రాము:—(ముందునకుఁ జూచి) రాక్షసుల పేరు నెత్తియు నెత్తక ముందే చూడు
మా కాండనవనమున నొక రాక్షసుఁడు ప్రత్యక్ష మైనాఁడు. ఈ సంగతి
లక్ష్యమునకుఁ దెలియదు కాఁజోలు!

(కొండ దిగవ ప్రదేశమున లక్ష్మణుఁడు ప్రవేశించును.)

లక్ష్మణుఁ—ఎవఁడో రాక్షసుఁ డి కాంచనవనమునఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు. కానిమ్మితని కిచ్చడే తగిన కాస్తీ యొనర్చెద. (అయుధములతోఁ బరిక్రమించును.)

సీతః—(వేటాకవైపు జూచి) అది కాంచనవనము కాదు. అతఁడు రాక్షసుఁడునుఁ గాఁడు. అది కర్ణికారవనము. చూడుచూడు 'మొక చింపిరితల చువ్వనాతి వచ్చుచున్నది.

రాముఁ—ప్రియా! నీ వెక్కడ చూచుచున్నావు? నేఁ జెప్పప్రదేశ మియ్యది. (నిర్దేశించును.)

సీతః—(చూచి నవ్వుచు) రాక్షసుఁడు కాఁడు. దేవరవారే యీ ప్రవేశించినది.

రాముఁ—(చూచి) ఆశ్చర్య మాశ్చర్యము. పునర్దర్శనమున రాక్షసుఁడు నారూపమును ధరించెను.

సీతః—(వేటాకవైపు జూచి) కర్ణికారవనప్రవిష్ట యగు నీమెయ్య నా రూపము ధరించినది.

రాముఁ—(చూచి ఆశ్చర్యముతో) వీరి కీ రూపగ్రహణమునఁ బ్రయోజనమేమో?

సీతః—ఈ పర్యతాగ్రము దిగి పోయి చూతమా?

రాముఁ—అవసరము లేదు. ఇచ్చటవారి కామడదూరమందలి వస్తు వైననుఁ గన్నులకుఁ గట్టిన ట్లగువడును.

లక్ష్మణుఁ—(చూచి విస్మయముతో) అయ్యో! సాయుధుఁడ నగు నేను వచ్చిన వని వ్యర్థమైనది. పూజ్యులగు నన్నుగారే రాక్షసవధార్థ మిచ్చటఁ బొంచియున్నారు. (అలోచించి) ఐన జానకి యేమయ్యె? ఇంతకుముందెరువురునుఁ గొండవై నుండిరిగదా? ఆమె నొంటిగ నచ్చట డించి యితఁ డిచ్చటి కెట్లు వచ్చెను? (నైకిఁ జూచి) సీతారాములు పర్యతశిఖరముపైననే యున్నారు. కావున నెవ్వరో రాక్షసుఁడే మా రామునివేషము ధరించినాఁడు. ఈ చెట్లమరుగున నుండి వాని కనులబడకుండ నీ నాటకమును జూచెదనా.

[అంతట విరాధుఁడు రాముని వేషమునఁ బ్రవేశించును.]

విరాః—(ముందునకుఁ జూచి) ఏమి? కర్ణికారవనమునుండి చంపకవాటి కేగుచున్నదే జానకి!

[అంతట శూర్పణఖ సీతవేషమునఁ బ్రవేశించును.]

శూర్పః—నే నిచ్చటనే పూవులు గోయుచుండెద. రఘుకుమారుఁ డిటే రాఁగలఁడు.

విరాః—(తనలో) ఈమెయే నిరతిశయరూపలావణ్యవతి యగు జానకి!

గీ॥ గిలుకు టందెలు మురువునఁ గులుకరింప
గులుకు బెళుకులు వలపులఁ గ్రుమ్మరింప

నల్లదే! నీత ప్రణయగృహాంగణమునఁ
గన్నుగల్వలఁ దోరణఁ గట్టుచుండె.

రాముఁడుగాని లక్ష్మణుఁడుగాని యిద్వేదకు రాకముందే యీమె నెత్తుకొని
పోవు నుపాయ మూహింపవలెను.

శూర్ప:—(చూచి తనలో) ఇదే నా హృదయచోరుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు.

గీ॥ వేయి వలుకులఁ బని యేమి వీనిఁ గనఁగ

నాదు మేనెల్లఁ గన్నులైనపు డొకింత

తృప్తి యను నట్టి దదియేమొ తెలియునేమొ?

ఇతనికన్నను స్వర్గ మింకేమి గలదు?

తిమ్మిని బమ్మి జేసియో బమ్మిని తిమ్మి జేసియో వీని నెట్లయిన 'గొనిపోయి
నుఖింపవలయును. (పుష్పములఁ గోయుట నటించును.)

విరా:—(సమాపించి) జనకనందినీ!

గీ॥ చంపకమ్ములు వలసిన సతి! తృదీయ

ప్రణయ దాసానుదాసుఁడు రామభద్రుఁ

డిడుగొ వీని నియోగింపు మేల నీదు

వేశలశరీరమును గట్ట పెట్టుకొనెదు?

శూర్ప:—(హర్షముతోఁ దనలో) ఇతఁడు నన్ను జానకి యనియే తలంచుచున్నాఁడు.
అహ! ఏమి వీని మంజులాలాపములు? వినినంతమాత్రముననే యొడలు పుల
కించుచున్నది. కాని మ్హితని నిశ్చంకముగా నవహరించుకొనిపోవు విధమున
నిట్లనియెద. (ప్రకా) నాథా! అల్లదే! ఆ కనంబడు ప్రదేశమున సంవెంగ
పువ్వులు లెక్కకు మిక్కుటముగ నున్నవి. అచ్చటి కేగి కోసికొందము,

(పరిక్రమించును.)

విరా:—(తనలో) సహజస్నేహార్ద్రము లగు నీ వలుకులు వీనుల నవ్యతముఁ జిలుకు
చున్నవి. కాని మీమె ప్రదేశాంతరగమనమే యీమెను నిశ్చంకముగ నవ
హరించుకొనిపోవుటకు మార్గము కాఁగలదు. (ప్రకా) సరే నీయిట్టము.

(అనుసరించును.)

లక్ష్మ:—చంపకవనాభ్యంతరమున మా వదిలె జానకి వలుకులు వినవచ్చుచున్నవి. ఇం
తకుముందే యీమెను గొండవైఁ జూచితిని గదా! ఇదియు నెవ్వతెయో
రాక్షసియే. వీరి వ్యాపారము జూడ నొనలు బట్టుడు నోరు తోడే లన్నటు
లున్నది.

సీత:—అర్యపుత్రా! ఆ రాక్షసుని మీరే యనుకొని లక్ష్యముఁ డనుసరించుచున్నట్లున్నది.

రాము:—అతఁడు నిగూఢముగ వారిని వెంటబించుచుండుటచే వారల రాక్షసులని యెఱింగియే యుండు నని తోచుచున్నది.

విరా:—నుందరీ! ఈ వన మెంతదూరమువర కాక్రమించుకొని యున్నదో?

శూర్ప:—(తనలో) ఎచ్చట విజనంబున ని స్సైత్తుకొనిపోవుటకు శక్య మగునో యంతవరకు. (వ్రకా) అర్యపుత్ర! సమీపించినాము. ఇంచుక యోషిక ఫట్టుము.

విరా:—(తనలో) ఆహా! ఏమి యీమె లావణ్యము?

గీ॥ పెదవి నందిట హాయిలి విడువలేక
విడువలేక యేతెంచు నా పిన్ననవ్వె
లక్ష సేయును, ప్రణయలీలావిలాస
సరసిలోఁ దేలియాడెడు సమయ మెప్పుడో?

రాముని యాశ్రమమునుండి చాల దవ్వు వచ్చితిమి. ఈమె నవహరించు మార్గ మాలోచింపవలెను. (వ్రకా) జానకీ! ఈ కోనికొన్న పూలు చాలు లెమ్ము. ఇది రాక్షసులు సంచరించు వ్రదేశము.

లక్ష్మ:—పాపము! ఈమెను సీత యని నమ్ముచున్నాఁ డి రాక్షసుఁడు!

శూర్ప:—(తనలో) నేను రక్కసినిగానా? (వ్రకా) రక్కసులఁ జంపఁ బ్రతినిఁ బూనిన నీవు నా యండ నుండ నా కేమి భయము?

విరా:—(తనలో) నిజముగా నే నే ప్రతిజ్ఞను నెఱుంగను. ఓ ముద్దరాలా! రామునిఁ జంపుటకే నేను రామవేషమున ని స్సైత్తుకొనిపోవుచున్నాను. (వ్రకా) అట్లని పాతడు బండ కెదురుగాఁ గాళ్లు సాచెడువా రుండురా

లక్ష్మ:—(నవ్వుచు) యథార్థముగా నన్ను గారినలెనే పలుకుచున్నాఁ డి రాక్షసుఁడు.

శూర్ప:—రావణునికన్న బలవంతుఁడు గదా ఖరుఁడు? అతని యెడ నీ ప్రతిస యెట్లు చెల్లఁగలదో?

సీత:—వీ రిరువురుఁ బరస్పరము మాట్లాడుకొనుచున్నట్లున్నది.

రాము:—ఔను. మన మింకేమిమి చిత్రములు చూడవలెనో?

విరా:—(తనలో) నేను రాము నేది యడుగవలెనో దాని నీమె నన్నే యడిగుచు న్నుది. కాని మిట్లుంటియెడ. (వ్రకా) పరశురాము నోడించిన నా పరాక్రమ మెఱుంగవా?

లక్ష్మ:—ఈ జవాబు సరియైనదే.

హర్షః—(తనలో)

గీ॥ కాగిభులఁ గట్టుకొన్న స్వర్గమ్మునందు
వలపు వాల్చువు దూగుటయ్యెలల—ముద్దు
సెజ్జలందు—జేతోఁపించికల మేళ
వించి ప్రేమగీతము లాలపించు తెవుడో!

(ప్రకా) యెఱుంగకేమి నీచే జెప్పించుట కట్లంటిని. (పుష్పముల గోయుచుండును.)

విరాః—(తనలో) అదృష్ట మనిన నాచే యదృష్టము. జానకీదేవి వలపుల నెల్ల
గొల్లగొనుచుంటిని. (ప్రకా)

గీ॥ కామినీ! నీదు మేనెల్లఁ గందిపోయె,
బాణివల్లవములు వసివాళ్ళువారె,
దళుకు జెక్కుల లేజెమ రలముకొనియె,
నాపు మిఁకనైన నీదు పుష్పాపచయము.

హర్షః—(స్థితోఁ దనలో) ఇతఁడు నన్ను జానకీ యని తలంచి యీవిధముఁగఁ
ప్రార్థించుచున్నాఁడు. ఈతని నెట్లీని మాయపుద్గవలెను. (ప్రకా) మనోహరా!
ఈ సమున్నతం బగు సగవెంగచెట్టు కొనకొమ్మల సుకుమారము లగు
సుమములు మెండుగ నున్నవి. వాటి యెడ నా కభిలాష కలుగుచున్నది. నా
వీచునై నెక్కి వాటినిఁ గోసివెట్టి నా ముద్దు చెల్లింపవా?

విరాః—(తనలో) ఇదే నా కవకాశము. (ప్రకా)

గీ॥ ఇంతగఁ బ్రయానపడఁగ నీ కేల నీదు
ప్రణయదాసానుదాసుఁడు రాముఁ డిడుగో!
వెండి వచియించు చుంటి నా వీచు నెక్కి
కొమ్మ! వలసిన కుసుమముల్ గోసికొమ్మ!

లక్ష్మణః—వీరి చరిత్ర మంతకంతకుఁ జిత్రవిచిత్రమగుచున్నది.

ఉ॥ అత్తఁడె రామభద్రుఁ డని యామెయు నామెయె భూమిజాతయం
చాతఁడు సంతనంపడుచు నాయమ నెట్లులొ దొంగిలించఁగా
నాతఁడు వాని నేవరుస నైనను నెత్తుకపోవ నామెయున్
భూతన నందుచుండి రొక్కరైనను దత్త మెఱుంగలేరహో!

శూర్ప:—(తనలో) కాని మ్మింద పాయమేమి? ఈతని వీరపువై నెక్కి యితని గాత్రమును నా పాదములచేత బెనవైచి గగనమార్గమున నెత్తుకొని పోయెద.
(శూర్పణఖ విరాఘని వీరపువై నెక్కును. ఇరువురును గగనమార్గమున నెగిరి పోవుచుందురు.)

సీత:—ఆర్యపుత్రా! అయ్యవారినిఁ జేయఁబోయినఁ గోఁతి యైనది.

రాము:—ఏమిది? నా రిరువు రొకరినొక నెత్తుకొనిపోవుచున్నారే?

సీత:—ఇకముం దేమి జరుగునో తెలియకున్నది.

లక్ష్మ:—అహ! వీ రీ యత్యద్భుతరామాయణము నాడుట కెంత శ్రమపడుచున్నారు? (వైకిఁజూచి) వైనుండి జటాయువు వచ్చుచున్నాడే. అతఁ డేమో యనుచున్నాఁడు?

(అకసమున జటాయువు.)

గీ॥ కనులు మూసుక పాల్చివ గడఁగు పిల్లి
యటుల రాముని వేహన నతని భార్య
నెత్తుకొనిపోవుచుంటి వీ వెవడఁ ఘోరి!
అడుగు కదుపుము—తలయూడిపడును నిజము.

లక్ష్మ:—ఇతఁడును రాక్షసిని నిజమగు సీత యని భ్రమించుచున్నాఁడే?

సీత:—వైనుండి వచ్చు నక్షింధ్రుం జూచి వారు మరల భూమిమీదికి వచ్చుచున్నారు.

రాము:—అతఁడే జటాయువు. అన్న యగు సంపాతికి నమస్కరించి వచ్చుచున్నట్లున్నాఁడు.

శూర్ప:—(విపాదముతో) ఇతఁ డెవరో రామునిరూపమున నన్ను మోహపెట్టుచున్నాఁడు. లేకున్న మానవమాత్రుఁ డెక్కడ? ఈ యుత్పత్తనశక్తి యెక్కడ? (వ్రకా) ఎవఁడురా నన్నుఁ దీసికొని యెగిరిపోవుచున్నాఁడు?

విరా:—(తనలో) అక్కటా! వినియకుని పెండ్లికి వేయి విఘ్నములు. ఎటో కష్టపడి సీత నెత్తుకొనిపోవుచుండ నీ ముసలిగ్రద్ద యొకటి దాపురించినదే? (కొంచె మాగి) ఒకవేళ యీమె సీతకాదేమో? ఐనయెడల కుసుమకోమలి యగు నామె నన్ను దీసికొని యింత వేగముగా నింగి కెగిరిపోగలదా? (వ్రకా) ఎవ్వ తెరా నన్ను దీసికొని యెగిరిపోవుచున్నది?

లక్ష్మ:—(సమీపించి)

చ॥ సుకముగఁ బ్రబుద్ధులై యైనది; చొక్కపు నాటక మాడినారు; నీ
పైక దనుజుండ ఘాయమయు నొక్క నిశాచరియే; వృధాగమి

రొక రొకరికా వరించుకొనియుంటిరి; పాపము! జోగిజోగిరా
చుకొనఁగ బూది రాలినది జుండు! నిరర్థకమయ్యె వేసముల్.

శూర్ప—(జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని) ఏమీ నీవు విరాధుడవా?

విరాధుః—(అలోచించి) ఏమీ నీవు శూర్పణఖవా?

(ఇరువురూ స్వస్వరూపముల ధరించి భూమిపై నిలుతురు)

లక్ష్మి—ఓరోరీ! దురాత్మ! పరసారీచోర! విరాధా! చచ్చితివి, చచ్చితివి.

(కత్తిదూసే విరాధునిఁ బట్టుకొనును.)

విరాః—ఓరీ! విడువుము విడువుము. అర్భకుడవు నీవా? నా న్నెదిరింతువాడవు?

లక్ష్మి—ఓయీ! ఊరక నేల విడిచి సాముచేసెద వేల!

శూర్ప—అహా! ప్రమాదము. విరాధుడు లక్ష్మణునిచేతిలో జనిపోవుచున్నాఁడు.
జటాయువు నిటే వచ్చుచున్నాఁడు. ఇక్కడ నేమి గతి?

(విచారము నటించును.)

జటా—(ప్రవేశించి తనలో) ఏమిది? జానకీరూపము ధరించిన దీ చుప్పనాతియేనా?
(ప్రకా) వత్సా లక్ష్మణా! ఋషికంఠకుండగు నీ విరాధుని విడువకుము.

నీతః—ఈ రాక్షసీరాక్షసులు తమ నిజరూపములను గ్రహించిన ట్లున్నదే!

రాముః—అదృష్టవశమున వర్ణితిమి. సౌమిత్రి తన చేతి కత్తిచే నీ విరాధుని యుత్త
మాంగము నుత్తరించినాఁడు.

జటా—ఈమె జానకి నవహరించుటకు దశగ్రీవునిచేఁ బంపఁబడినది. ఈమె నుపేక్షిం
పకుము.

లక్ష్మి—నే నుపేక్షించినను నా కరవాల ముపేక్షింపదు. ఐన నీమె శ్రీయగుటచే
నీమె ముక్కుచెవులనుగోసి బహూకరించెద.

(అటులాసర్చును. శూర్పణఖ పారిపోవును.)

రాముః—జానకీ! మన మార్గము నిష్కంఠక మైనది. క్రిందికి దిగిపోయి సౌమిత్రి
జటాయువుల సంభావితము రమ్ము. (దిగుదురు.)

లక్ష్మి—గుర్రరాజా! సీతారాములు కొండదిగి వచ్చుచున్నారు.

[సీతారాములు సమీపించి నమస్కరింతురు.]

జటా—వత్సా! చిరంజీవ. అమ్మా! వీరప్రసవపు కమ్ము.

లక్ష్మి—పిచ్చుగుంటుపై భాగీరథి ప్రవహించిన ట్లే మహాత్ముడు మనల బవిత్తులఁ
జేయ వచ్చినాఁడు.

రాము:—(లక్ష్మణునిఁ జూచి) అదృష్టవశమున విజయి వగు నిన్నుఁ జూడఁగల్గితిని.

సీత:—ఆ రాక్షసీరాక్షసు లెవ్వరో?

జటా:—ఆతఁడు పదునాలుగు వేల పదునలుగురు రక్కసులకు నాయకుడైన ఖరు నకు మిత్రుఁ డగు విరాధుఁడు. ఆమె రావణుని చెల్లెలగు శూర్పణఖ.

రాము:—విరాధుఁడేనా లక్ష్మణుని కరనాలమున కెఱుఁపైనది?

జటా:—ఓను. మఱియు సెక నంగతి. విరూపిణియగు శూర్పణఖను దర్శించినంత మాత్రమున ఖరుని క్రోధము ని న్నుభిషేకింపఁగలదు.

లక్ష్మణు:—రాజు కొట్టఁగా మొగ సాలకు మొఱవెట్టిన సేమి లాభము?

రాము:—రానిం డేమి భయము? చాల తడ వైనది సర్వకాలకుఁ బోయి సావకాశ ముగ ముచ్చటించుకొందము రండు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది కీర్తి వెంకట పార్థసారథి కవి ప్రణీతం వైన విచిత్రరాఘవమునఁ

జతుర్థాంకము.

విచిత్రరాఘవము

పంచమ-ంకము.

దృశ్యము:—లంకాపురములో నొక వీధి :

[అంతట ననల ప్రవేశించును.]

అనల:—(ముందునకుఁ జూచి) ఏలకో తండ్రెగారి మంత్రి యగు సంపాతి చాల తొందఱగా నిటు వచ్చుచున్నాఁడు.

సంపా:—(ప్రవేశించి) అదిగో విభీషణమహారాజుగారి కుమార్తె యనల యిచ్చట నున్నట్లున్నది. (సమీపించి) అమ్మా! అనలా! ఎచ్చటినుండి వచ్చుచున్నావు?

అనల:—విద్యుజ్జిహ్వాని యింటినుండి.

సంపాతి:—అచ్చటి కేల వెళ్ళితివి?

అనల:—కలదు గదా, మహారాజు లంకేశ్వరుని సోదరి శూర్పణఖ.

సంపా:—(నవ్వి) అబ్బ! చంపితివి. అత్తగా రసినఁ జాలదా? ఆమె రామునిఁ గామించి ముక్కుఁజెవులఁ గోల్పోవుటయే గాక భరుని సైతముఁ జంపించెను.

అనల:—ఆమె విద్యుజ్జిహ్వాని భార్య యడుగఁగాఁదన నాకాచ్చేదనకారణ మెఱింగించి మాటలనందర్భమున రాముఁ డటువంటివాఁ డిటువంటివాఁ డని యేమో వర్ణించినది. అది విని రాముని యాకారము నొకవరిఁ జూచి యిచ్చెద నని యామె యడుగఁగా మున్న జానకి వెండికానవ్వుడు వ్రాసిన చిత్రపటము నామె కిచ్చి వచ్చుచున్నాను.

సంపా:—ఆ చిత్రపటము నీయొద్ద నెందు కుండెను?

అన:—ఈ దీర్ఘవిరహమున దీనివలనఁ గొంత కాకపోయినఁ గొంత యైన జానకి దుఃఖభారముఁ దొలఁగించుచుంటిని.

సంపా:—జానకి నవహరించినది మన మహారాజు. ఇందు భాగస్థుఁడయిన మారీచుని కీచమడంగినది. ఇది యిట్లుండ నావును నావును గ్రుమ్ములాడి మధ్య లేగకాలు విఱుగఁదొక్కి నట్లు రామరావణుల వైరము గరుత్మత్సహోదరుఁ డగు జటాయువు పురణమునకు దారితీసినది. సరే కాని యింక నామెకు మఱి యేట్లాటల గూర్చగలవు?

అనల:—అందుచేతనే యామెకుఁ బ్రాణములు నిల్చు నుపాయము వెదకుచున్నాను.

సంపా:—ఏలిక యగు విభీషణకుమారునకునుఁ దక్కిన మాల్యవత్సృభృతులకును వాలివధ విన్ననాఁటనుండియు నీతనుఁ దిరిగి రామభద్రున కర్పించుటయే మేలని తోచుచున్నది.

అనల:—ఏమి? రాముఁడు వాలిని నైతము సంహరించెనా? ఇంక నిండు లన నెంతటి పని? గుడి మ్రింగువానికిఁ దలుపు లవ్వుడములు గదా? ఐన మన మహారాజు గారి యభిప్రాయ మేమి?

సంపా:—మంత్రులలో మహారాజును దర్శించి చెప్పఁగల సాహస మెవరి కున్నది? అతఁడు మంత్రులతో నాలోచించక, చేయదగిన పను లెవ్వియుఁ జేయక యెల్లప్పుడు జానకీ నామస్మరణ జేయుదుఁ బ్రజల వైరానబండుడయి యుండుటచే మాటలచే వాలివధ చెప్పటకు వలనుపడక మంత్రులు కూడఁబలుకుకొని రాక్షసాచార్యుడగు శుక్రనిచేఁ గొండాక నాటకమును వ్రాయించి దానిని వారి యెదుటఁ బ్రదర్శింప నెంచియున్నారు. నాటకదర్శనార్థము దయచేయ వలసిన దని మహారాజున కొక యాసన్నపరిచారకుని ముఖమున నివేదించిరిమి. అప్పు డేబుద్ధియం దుండెనో గాని భాగ్యవశమున నాతఁ డందుల కియ్యకొని తన సర్వసచ్చిద్రు డగు మహాపార్శ్వనితోఁగూడ సంగీతశాలయం దాసీనుడయి యున్నాఁడు.

అన:—అమాత్యకేభరా! చెప్పము చెప్పము. ఆ నాటక మెక్కడినుండి యెంతవరకు వ్రాయఁబడినది?

సంపా:—రాముని సీతాస్వేదము మొదలు వాలివధ వఱకును.

అన:—జానకీయుఁ జిత్రపటములేమి నాటకదర్శనమున మనోవిమోదనముఁ జేసుకొనవచ్చును గదా?

సంపా:—అట్లే చేయవచ్చును. కాని యామె ప్రభృన్నయై యుండుట మేలు.

అనల:—విద్యుజ్జిహ్వాని భార్యయొద్ద రాక్షసాంధంకరణమణిఘటిత కంకణములు రెండున్నవి గాదా? ఆమె నల్లించి బెల్లించి యెట్లుయిన నీ కంకణములు సంగ్రహించుకొని వత్తును. అం దొకటి జానకీయు మఱొకటి నేనును ధరించి సంగీతశాలకు వచ్చెదము.

సంపా:—అవు సత్యము. ఆ కటకములనుగూర్చి వినియుంటిని. సమయమున కక్కఱకు వచ్చినవి. సరే! నీవు వెళ్ళుము. నేనునుఁ బాత్రధారిణులగు నవ్వరసలఁ బిలుచుకొని వచ్చెద.

(ఇరువురు విష్కరిమింతురు.)

దృశ్యము: సంగీతశాల.

[అంతట మహాపార్శ్వనితో రావణుడు ప్రవేశించును.]

రావ:—పయస్యా! నాటకప్రేక్షణమునకై యీ మంత్రిజనులు న న్నీల నిర్బంధించు చున్నారుP

మహా:—దేవా! జానక్కికై మన్మథతాపము నందుచున్న మీ కొకింత కాంతిఁ గల్పించుటకుఁ గానూపు.

రావ:—బీన నాటక మారంభింపఁబడుఁ గాక!

(అంతర్వాటకము.)

నాంది.

1॥ భవుడు నెవ్వని సిలుగుల భయముచేత
భార్యల భరించుఁ దీరిని బరువు గాగ
నెవడు దంపతి సుఖహేతు వెవడు విరహి
జనశత్రుం డతఁ డతనుండు జయముఁ గనుత!

రావ:—ఇది నిజమే.

(నాద్యంతమున నూత్రధారుడు ప్రవేశించును)

నూత్ర:—

గీ॥ అల శరత్తు కాదంబిని నవహరింప
దొఱకిన ధనంబు వ్రావంగ దుఃఖపడెడు
నతని తెఱంగునఁ గాననాభ్యంతరమునఁ
గుదురు సెడి క్రుమ్మరుచు నున్నయది శిఖండి.

రావ:—నే నవహరించిన జానకిం గానక కన్నీరు మున్నీరుగా నేడ్చుచున్న యీ రాముని సంగతివలెఁ దోచుచున్నది.

మహా:—నేను నట్లే తలంచుచున్నాను.

(తెరలో)

హా! వత్స లక్ష్మణ! ఈ వర్ణకుటీరము సీతారహితమై వెన్నెలకు వెలియైన
• రాత్రివలె నున్నది.

నూత్ర:—మహారాజా! అవధరింపుము. లక్ష్మణపాత్ర ధరించిన ఘృతాచితో సీతాస్వే
షణవరుం డగు రాముని భూమికను శరించి పుంజికన్ధల యిదే రంగస్థలము
సలంకరించుచున్నది. (నిష్క్రమించును.)

(ప్రస్తావన)

రావ:—నాటకమును పాఠకుగ మొదలుపెట్టినారు. నీతను గానక రాముఁ డేమి చేయునో తెలిసికొన నాకుఁ గుతూహల మగుచున్నది.

(అంతటఁ గంకణములు ధరించి నీత, అనల ప్రవేశింతురు.)

నీత:—చెలీ! అనలా! అంతఃపురవనాంతరమున నిరోధించఁబడి దుర్వారశోకానల దండహృమానమానననై యుండుటచే నీ నాటకఁముఁ జూడ నిచ్చ లేదుకాని యార్యపుత్రుని కథాప్రస్తావమని ముద్దుటవడితిని

అనల:—జానకీ! ఇచ్చటఁ గూర్చుండి చూచుచుండమా?

నీత:—(రావణునిఁ జూచి) పరకాంతావహరణమహాపాతకి యగు నీ రాక్షసేశ్వరుఁడు మన నమీవమునందే యున్నాడే?

అనల:—నీ భయము ని న్నట్లనిపించుచున్నది గాని నిజముగా మన మాతనికిఁ జాల దూరమున నున్నాము. మన కీ కటకము లుండుటచే నిచ్చట నిశ్చంకముగాఁ గూర్చుండవచ్చును. వారిమాటలు మనకును, మన మాటలు వారికిని వినఁబడవు.

నీత:—పూర్వము తవస్త్వేవేషమున వచ్చిన యీ రాక్షసున కీ కటకయగళిమును బహుమానముగ నిచ్చుట నా కిపు డుపయోగించినది సుమా?

అనల:—ఆశ్చర్య మాశ్చర్యము!! రాక్షసపుత్రిక నగుటచే నాకును నీవు కాన్పించుట లేదు. స్వర్ణచేత మాత్రమే నిన్నుఁ దెలిసికొనఁ గలుగుచున్నాను.

నీత:—నీ చేతికిఁ గూడ నొక కంకణముండుటచే నీవును క్షుణ్ణులకుఁ గనఁబడ వని తలంకును.

అనల:—సఖీ! నీకు ఇపుడుఁ గాన్పించ వనుము. నా శరీరము నాకే కనువట్టుట లేదు.

నీత:—పాత్రధారిణు లగు నవ్వరసల కెట్లుండుమో?

అనల:—వారు చూచిన దోషమేమి? కూర్చుండుము. (ఇరువురునుఁ గూర్చుండురు.)

(అంతట లక్ష్మణుఁడు వెంటడించ రాముఁడు ప్రవేశించును.)

రాము:—తమ్ముఁడా! వట్టిపోయిన యీ బర్లకాలనుఁ జూచిన నా హృదయము తఱుగుకొనిపోవుచున్నది.

రావ:—(నంతోషముతో) అంతే కావలెను. అంతే కావలెను.

నీత:—నాయందలి యార్యపుత్రుని స్నేహసంబంధ మట్టిదే గదా? నేను లేని బర్లకాల నెట్లు చూడఁగలఁదు?

లక్ష్మ:—అన్నయ్యా! దుఃఖింపకుండు. వదినెగా రీ మయూరాకల మగు నద్రినికుంజము నకుఁ పోయియుండును.

రావ:—అమృత సేనెత్తుకొని పోయితి నని మీఁ దెలుంగఁడు. వట్టి మూఢుఁడు.

సీత:—అట్లు జరిగియుండక పోయిననుఁ జిరంచీవి లక్ష్మణుఁ డన్నగారి మాటలు కలుగుట కట్లు వలయుచున్నాఁడు.

రాము:—నన్ను విడిచి జానకి యెన్నఁడు నచ్చటి కేగియుండలేదు.

రావ:—కేవలము ప్రేమానుబంధముచేతనే కాదు, కౌతర్యముచేఁ గూడ నట్లుండును.

సీత:—ఔను. ఆర్యపుత్రుఁడు దగ్గఱ లేకున్న నాకేదియు రుచింపదు.

లక్ష్మ:—చూలు కోసికొనుట కీ పున్నాగవాటికకుఁ బోయియుండును.

గాము:—(పరిక్రమించి) తఱ్ఱుఁడా! సీత యెందునుఁ గాన్పించుటలేదు.

ఉ॥ కన్నుల లేడిపిల్లలును, గమ్మని వల్కుల రామచిల్కలున్
నెన్నడుమున్ మృగేంద్రములు, నిద్దపు జన్నుల నేనుగున్న, లి
ట్లున్నతి నెంచి యొక్కొకటి యొక్కొక వస్తువుఁ బంచుకొంచు నా
యన్నులమిన్న మింగినవి యక్కట! వన్యమృగంబు లన్నియున్.

రాము:—(ఉత్సాహముతో) దీనితో సీతఁడు మరణించుఁ గాక! నిజముగా నట్లే యై నచోఁ దప్పక జానకి యింక నతనియందలి మోహమును వీడి నా భుజదండము నాశ్రయింపఁగలదు.

సీత:—అసలా! నా కారణమున నాగ్యపుత్రుఁడు పడరాని పాట్లు పడుచున్నాఁడు.

గీ॥ రామచంద్రుని నేను, నన్ రామచంద్రు
డింకఁ జూచుకొందుమొ? లేదో? యింత కేస
తీవతులకు వియోగంబుఁ దాపినానో?
కట్టి కుడువక వదలునే కర్మఫలము?

లక్ష్మ:—(సమాపించి) అన్నయ్యా! ఊటపిల్ల మూటపిల్లము.

రావ:—(ఈర్ష్యతో) మఱల సీ మాయదారి లక్ష్మణుఁ డూటఁ గూర్చి యీతనిని బ్రతికించుచున్నాఁడే?

సీత:—భాగ్యవశమున లక్ష్మణుని యూటడింపుచే నార్యపుత్రుఁడు మఱల నించుక లేఱుకొనుచున్నాఁడు

రాము:—(ఊటదలి) తఱ్ఱుఁడా! ఇంక శేమి నేయుదము?

రావ:—ఉత్తమశ్రీవియోగమున కేదియిచితమో - మహారాజ దశగ్రీవున కేది యిష్టమో దానినే.

రాము:—తఱ్ఱుఁడా! చూడు చూడు మా కొండవా గేమియో చెప్పుచున్నట్లున్నది సమాపించి యడిగడ (దగ్గఱ విహదముతో)

చ॥ అనవరతమ్ము గొండయొడియందుఁ బరుండెడ వేల? పిల్చినం
త నురుగు మేల్పునుంగు నిడి న న్లన వే మనువాడ? నీ ప్రియాం
గన నినుఁ బోలు నచ్చముగఁ గాంచితివే? అలివేణి నంచయా
నను నళినాయ తేక్షణను నా కెఱింగింపవె నిన్ను వేడెడన్.

రావ:—సీతావృత్తాంతము నెఱింగించుటకు దాని దేమి గుండెయో? చెఱువా? ఎఱుఁ
గదా నా వ్రతాపము?

సీత:—ఆర్యపుత్రుఁ డున్నట్లనివలె నా నెలయెఱు నడుగుచున్నాఁడు! నాయందలి
స్నేహనుబంధమే గదా అతని నీ స్థితికిఁ దెచ్చినది.

రాము:—ఇది మందబుద్ధి గల దగుటచేఁ జెప్పుట లేదు.

గీ॥ అదిగో! కనఁబడు సురపాన్న కదలి చివ్రు
వేళులను జూపి న న్నటు పిలచుచుండె;

రావ:—ఐననేమి?

రాము:—

తెలిసియేయుండు దానికిఁ గల తెఱంగు,

చెప్పనో యేమొ? అడిగిచూచెదను గాక! [సమీపించును]

రావ:—ఓరీ పాదపాపకద! సీతావృత్తాంతమించుకంత వెడలగ్రక్కితివేని నా వాఁడి
కటారిచీ నిన్నుఁ డుత్తనియ లొనర్చెద.

మహా:—(తనలో) జానకీవిరహమున నాతడును, జానకీమోహమున నీతఁడును ఉన్నట్లు
లగుచున్నారు. (వ్రతా) దేవా! ఆ చెట్టు జడవదార్థము గదా? అది యెట్లు
చెప్పఁ గలుగును?

సీత:—అసలా! రాక్షసునకుఁ జిక్కి పక్కి కైవడి వాపోవు మని నాకును, నా బాడ
చెలియక యున్నట్లనివలెఁ జింత నందు మని యతనికిని మూఁడుబంతుల
ప్రాసెనుగాబోలు నా మాయదారి బ్రహ్మ.

అనల:—చెలీ! చింతించకుము. కొలఁది కాలముననే నీ నాథుని సందర్శించగలవు.

సీత:—ఇంతవఱకు నానాథుఁడు జీవించియుండునా?

అనల:—సఖీ! వృత్తాంత మంతయు నీ నాటకమే తెలుపును.

రాము:—శ్వశ్రావణి వ్యాధియును నీ పొన్నచెట్టు నన్నుఁ బిలచియు మిన్నకున్నది.
కాని మీ కొండ నడిగద.

సీత:—అక్కటా! నన్ను రాక్షసుఁ డెత్తుకొనిపోయినాఁ డని యెవరు చెప్పుదురు?
మమోహరుఁ డానంగతి నెఱింగినఁ గదా నేను దుఃఖసాగరమునుండి తరింపఁ
గలుగుట!

లక్ష్మి:—అన్నయ్యా! ఊరికి నీ చెట్టుగుట్టల నడిగిన లాభమేమి?

గీ॥ కంటికిని తెప్పయుం బోలె గడ్డివూల
చేతఁ బ్రయమారఁ బెంచుటఁ జేసి లేడి
పిల్ల లీవైపునకు సాగి వెళ్ళుచున్న
వదిగో! వది నె చందముఁ దెల్పునవియుం బోలె.

కావున నీ దారి నేగుదము రమ్మ. (పరిక్రమింతురు.)

రావ:—(కోరికతో) ఈ లేడిపిల్లలను దప్పక నడికివేయవలెను. అవి దక్షిణపు
దిక్కును సూచింపుచున్నవి. (కత్తిహాని లేవ నుంకించును.)

మహా:—(కూర్చుండఁబెట్టి) మహారాజా! ఇది సాటకము. ఏల యీ కాపల్యము?
గోడలకును జెవులుండును. ఎవరైన విన్న నవ్విపోవుదును. సంరంభము మాని
యవధరింపుడు.

సీత:—(ప్రేమతో) నాకుఁ బుత్రప్రాయము లగు నీ లేడిపిల్లలే మొదట నార్యపుత్రు
నకు దారిఁ జూపి తల్లిబుణమునుఁ దీర్చుకొనుచున్నవి.

రాము:—తమ్ముడా! ఈ పువ్వులు మీ వది నె ధరించినవి లాగున నున్నవి చూడుము.
(చూపును.)

లక్ష్మి:—ఓను. దేనిచేతనో సిగ్గుపడి తలవంచుకొనఁగా దేవి కీలడనుండి యివి జారి
యుండవచ్చును.

రావ:—ప్రమాదవశమున నీ పూలు వదిపోవుటఁ జూడనైతిని.

సీత:—నన్నీ రక్కసుఁడు బలాత్కారముగ నెత్తుకొనివచ్చునపు డివి రాలియుండును.

రాము:—(నాలు గడుగులు వెనుకకు వైచి) తమ్ముడా! ఏమిది? విరిగిపోయిన రథ
ము—మృతిఁ జెందిన సారథి—తుత్తువియ లైన ఖడ్గాద్యాయుధములు—
తెగిపోయిన ధనుస్సు—ఇచ్చట నన్నియు రణచ్ఛిద్రములు కన బడుచున్నవి.

లక్ష్మి:—జానకి నిమిత్త మిరువురు వీరు లిచ్చట యుద్ధము చేసియుండురు.

రావ:—జానకి నెత్తుకొనివచ్చుచున్న నాకు మధ్య నడ్డుపడిన యీ జటాయువునకుఁ
దగిన శాస్త్రం జేసితిని

సీత:—హా! తండ్రి! వక్షిరాజా! అట్లు నాకై యుద్ధముఁ జేసియు భర్తృభలము నంద
నేక పోయితివి.

అనల:—ముల్లోకములందును దశాననుఁడే బలవంతుఁడు. ఏమి చేయుదుము?

రాము:—(తత్తరపాటుతో) లక్ష్మణా! విల్లు విల్లు!!

లక్ష్మి:—అన్నగా లేలకో యశాలమున విల్లు నందిమ్మునుచున్నారు.

మహా:—భువనాధిపతి! భూమిముఖంబును, హంక్రియాగర్భకంధరుండు నగు నీతఁ డొక్కఁ
తరి ముల్లోకముల దహించివేయునట్లున్నది.

రావ:—(అహయతో) ఈ కృపణుని బాగడిన మన కేమి కీర్తి గలుగును. వీని
సమక్షమును వదలి ఇంకొక చోటఁ గూర్చుండము. (లేచును.)

మహా:—మహారాజా! ఇది నాటకము గదా! కూర్చుండుము.

(కూర్చుండఁబెట్టును.)

సీత:—అర్యపుత్రుని యీ సంరంభ మెందుగ?

రాము:—

గీ॥ ఏనుఁగు మృణాలినిం బోలే నిచట నాదు
సతిని భక్షించి పక్షి వేషమున రాక్ష
సుం డెవఁడో చూడు మొక నెద్దఁ గొండ వ్రాలె
దమ్ముడా! వీఁడె పడియుండె వారి నడుము.

కాపున వీనిం జంపెద.

రావ:—(క్రోధముతో) అరే! ఎవఁడురా మదీశుమనఃప్రియ యగు జానకిని మ్రింగి
వైచి మత్స్యరాశికరవాలమున కెఱిగఁ జూచునది?

మహా:—దేవా! అతనికిఁ బట్టిన పిచ్చియే మీకునుఁ బట్టినదా యేమి? ఆమె నశోక
వాటికయందు నిరోధించి యుంచితమిగదా?

సీత:—న న్నే రాక్షసుండును మ్రింగలేదు. ప్రాణనాథునకు విరహదుఃఖము గలిగింతుట
కింకను జీవించియే యున్నాను.

లక్ష్మ:—(ముందుకు జూచి) అన్న! ఏల యీ యకాండతాండవము? అతఁడు
పూజ్యుడగు జటాయువు వలె నున్నాఁడు

(చెరలో)

వత్సా! రామభద్రదా! సీత నెత్తికొనిపోవు నాతని నెదిరించి ముప్పాతిక
మూఁడువీసము లాయువునుఁ బోగొట్టుకొంటిని. చచ్చిన పాము నేల చంపఁ
జూచెదవు.

రావ:—ఏమీ రాజపుత్రులు వచ్చువఱకు నీ ముసలిగ్రద్ద ప్రాణములతోనే యున్నదే?
ఇతఁడు చనిపోయెనను నమ్మకముతో విడచి వచ్చితిని.

సీత:—(సంతోషముతో) ఈ జటాయువు నా సంగతిఁ జెప్పివేసినాఁడు (అలోచించి)
ఐన నన్ను విడిపించుట కింతవర కేల యత్నింపలేదో?

లక్ష్మ:—(సమాపించి) హా తండ్రి! శకుంతరాజా! నీ కింతటి యవస్థ కల్గినదా?

రాము:—అర్థా! చెప్పఁగల యౌషిక కలదేని చెప్పుము.

మ॥ ఎవడా కన్నపుదొంగ? కౌర్యసుభగుండే యానాకో? వాని పే
రెవ? రూ రెయ్యది? మేము లేనితటి ని టేళా? జనుల్ నల్వరుక
'తువు 'తువ్వ'ంచు మొగంబునం దుమియ నీ దుష్కార్యముం
జల్పె; వే

గ వచింపంగదవయ్య, ఆ ఖలుని - ఆ కష్టాత్ము మాతో నికకా.

రావ:—హూ! ఇటువంటి వారల ననేకమందినిఁ జూచితిని. అటుచుక్క కలువ
నేరదు? సంగతియంతయుఁ జెప్పని మ్మా వక్షిని. ఈ లంకేశ్వరుఁడు జడి
యునా యేమి? ఇంతమాత్రమున నాకు వచ్చిన నష్టమును వానికి వచ్చిన
లాభమును లేదు.

నీత:—(ఆతురతతో) అసలే తలపాణము తోకకు వచ్చియున్న యితఁడేమియుఁ
జెప్పనేలేడేమో గదా!

(తెరలో)

వత్సా! జానకీ నవహరించినవాఁ డొక రాక్షసుడు. ఆ కష్టాత్ముఁడు పులస్త్య
వంశము చెడఁబుట్టిన మహానీయుఁడు. అతనిని రావణుఁ డందురు.

రావ:—ఈ వక్షి నాపేరును నైత మెరింగించెను. (నిట్టార్చి) అక్కలను, కాళ్ళను
నరికివేసితిని గాని యప్పుడు వీని శిరశ్చేద మెందుకు జేయనైతిని?

నీత:—ఊరక పేరును జెప్పినంతమాత్రమున లాభమేమి?

రాము:—తండ్రి! మిగులును పూర్తిసేయుము.

లక్ష్మ:—(కన్నీటితో) ఇంకను మిగు లేమి? మనమే మిగిలితిమి.

రాము:—(ఆతురతతో) మిగిలినదానిం జెప్పకయే యీతఁడు మరణించెనా? (సమీ
పించి) హా తండ్రి! జనకనఖా! హా పంచవటినివాసా! హా ప్రళంసా వహసాహా
య్యకా! హా గరుడాగ్ర జకులవదీప!

గీ॥ సిరులు వీడిన, నడవిఁ గాపురమునేయ

పలసిననుఁ, దండ్రీ పోయిన, భార్య కానఁ

బడకయున్న నింతగ దుఃఖపడను; కాని

మఱల నీవంటి మిత్రుండు దొఱుకునొక్కొ!

మహా:—మహారాజా! ఇంతటి శోకమునకుఁ గారణము నీవే గదా!

రావ:—తాటకాక రాళ్ళను బాహుమారీచాదుల భంగముచేతను, శూర్పణఖ ముక్కు
సెపులనుఁ గోలుపోవుటచేతను నాకు మాత్ర మింతటి దుఃఖము కలుగలేదా
యేమి? నే నప్పు డనుభవించితిని. వీ రిప్పు డనుభవించుచున్నారు. (సంరం
భముతో)

గీ॥ ఇపుడ సామితిశిరము ఖండించివైతు
వెలి కుబికి పొంగి పొరలెడు వేడి వేడి
తొత్తనెత్తురు కడుపారఁ గ్రోలుగాఁత!
శూర్పణఖ కోపవహ్నికిఁ దర్పణముగ.

(ఖడ్గపాణియై లేచును.)

మహా:—దేవా! ఏల యీ సంరంభము. ఇది ప్రేక్షణికిము కదా! (నివారించును.)

సీత:—న న్నవహరించినది రావణుఁ డని చెప్పియు లంకాపుర మతని నివాస మని
చెప్పకయే మరణించెనే యీ జటాయువు? మందభాగిని నగు నే నేమి
చేయుదును.

లక్ష్మ:—సోదరా! ఇది దుఃఖమునకు సమయము గాదు. శత్రువుల లేకుమణుడు
నుపాయ మాలోచింపవలెను.

రాము:—(కోరికముతో)

చ॥ శరమును బంపినంతటనే జానకి దొంగిలి నట్టి దుష్క్రియా
చంఁబుని నెందు డాగిననుఁ జంపు సురాసురు లడ్డువచ్చినకా
సరియె సబంధమిత్రముగ, చేస నొసంగి యతండ్రి దీనుడై
శరణిని కాళ్ళమీఁదఁబడి సారెకు వేడకయున్న నుద్ధతికా.

రావ:—అరే వృథావాచాట! వృత్రారీప్రముఖ నిఖిలదిక్పాలక నికాయమారణహోమ
సోమయాజి యగు నీ లంకేశ్వరుని యెడలనా నీ యాటలు?

లక్ష్మ:—అర్యా! కాంతింపుము కాంతింపుము.

చ॥ “కలఁగి యరాక్షసం బగునుగాక!” యటం చొక బాణమేయ నా
పలలు ని బంధుమిత్రపరివారముతోడత దెచ్చి నీ పద
సలి నిడు; నౌ, సకారణము సాధులు బాలురు నాఁడువాండ్రు వృ
ద్ధులు హతమార రే? ఇనుముతో ననలంబును దెబ్బ తిన్నటుల్॥

కాపున నది దీనజనశరణ్యుండ వగు నీకుఁ దగదు.

సీత:—లక్ష్మణా! సమయమునకుఁ జక్కగాఁ బ్రబోధించితివి.

రాము:—అట్లైనచో ముందుగా నీ జటాయువున కగ్నిసంస్కారముఁ జేసిరమ్ము.

పిదప దక్షిణదిక్కుగాఁ జోయి యా రక్కసుని యునికిఁ గనుగొందము.

లక్ష్మ:—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

రాము:—

గీ॥ “ఈ విలాసము లీ యద్ద మేమి చెప్పు?
బోటి! నాదు చూపులపైన గీటువెట్టి
వన్నె జూచుకొ”మ్మనిన యప్పటిది నీదు
వలపు వాల్చుపు నా కింకం గలుగునొక్కొ!

నీత:—అసలా! ఈ ప్రణయకథ నా హృదయమర్కముల నంటగోయ్యచున్నది.

గీ॥ దైవ మనువాఁడొకండుంట తథ్యమేని
పరసతి - నయోనిజను - పత్రివత నొకండు
రావులంబెట్లం గాపాడరాఁడదేల?
కంచెయే చేను మేసినఁ గలదె దిక్కు?

(తెరలో)

ఈ సోదరా! జటాయువున కగ్ని సంస్కార మొనర్చి వచ్చుచుండగా
వీడవండో నన్ను లాగుకొని పోవుచున్నాడు.

రాము:—లక్ష్మణుండా! క్రోధించుచున్నట్లున్నది! తమ్ముడా! నిన్నునుం బట్టునంతటి
కత్తిమంతుడా యతఁడు?

మహా:—దేవా! నీ యాజ్ఞ ననుసరించి వనమధ్యమునఁ గాచుకొనియున్న దను
కబంధుడే కాబోలు నతఁడు?

రావ:—కావచ్చును. (సంతోషముతో) లాగుకొనిపోయి భక్షించును గాక!

నీత:—అక్కటా! కష్టములవైనఁ గష్టములు. లక్ష్మణు నరికట్టుచున్నవాఁడవ్వండో
కదా!

(తెరలో)

కబంధాకారమున నున్న యొక్కరక్కనుండు కలకాభి మంధశిఖిర్థూలా
యితము లగు తన చేతులతో నన్నుం బెనవైచి యీడ్చుకొనిపోవుచున్నాడు.

రాము:—ఓహో! ప్రమాదము! (పరిక్రమించి) ఆ రాక్షసుడొక చిటుకలోఁ దమ్ముని
కత్తి కేటయెట్లను.

నీత:—వత్స! లక్ష్మణ! భాగ్యవశమున మృత్యుముఖమునుండి విడివడితివి.

లక్ష్మణ:—(ప్రవేశించి) ఈ యశరీరవాణి యేమో యనుచున్నది.

(అంతటఁ గబంధుని జీవుండాకనమునఁ బ్రవేశించి)

రామచంద్రా! జానకి లభించుట కుపాయముం బెప్పెద వినుము. కిష్కింధ
లోని ఋశ్యమూకవర్షతమున వానరరా జగు సుగ్రీవుండు కలఁడు. అతనితో

నెయ్య మొనర్చి యతని యన్న యగు వారిం జంటి యా రాజ్యమున నాతనిఁ బ్రతిష్ఠింతునని నీ చని నెఱవేఱును. ఈదారి పంపారస్సుమీదుగాఁ గిక్కిం ధకుఁ బోవును. స్థూలశిరోమునిశావమునఁ గలంధుండనైన నాకు శావమోక్ష మును గల్గించినందుల కిది నేఁ జేయు వ్రత్యువకారము. ఇంక నే నేగుచు న్నాను. (నిష్క్రమించును.)

రాము:—తమ్ముఁడా! ఇతఁడు చెప్పిన చొప్పున నడుచుకొందము. (పరిక్రమింతురు.)

రావ:—కలంధుండును వివక్షవక్షమునఁ జేరినాఁడుగా!

మహా:—ఛాలికశరీర మున్నంతవఱకును లేదు.

సీత:—అమ్మయ్య! ఇప్పటికి నా గుండె కుడుటఁబడినది.

రావ:—ఇది కాని పోని రగడ. ఎంతటి భార్గవజేత మైనను దుర్బుధుఁ డగు వారిని జంపుట బూటకము. అందువలననేగదా యీ క్షత్రియకుమారుల చుట్టుబెట్టు వని నతనివైనుంచితని.

మహా:—(తనలో) ఇతని విజయాశంసన మంతయు వారితం దిమిడియున్నది. వారి వధను విని యింక నేమి నేయునో? (ప్రకా) ఔ నట్లే.

సీత:—(స్వల్పి నభినియించి) రావణు డెత్తుకొనిపోవుచుండఁగా నొక వర్షతళిఖర ముపై నైదు కోఁతులను జూచిన జ్ఞాపక మున్నది. వారిలో నొకఁడు సుగ్రీవుఁ డగునా యేమి?

అనల:—వారిలో నొక్కఁడును నిన్ను రక్షింపరాలే దేలనో?

సీత:—ఎట్లు రక్షింపఁగలరు? విమానము వాయువేగమనూవేగముల నతిశయించి పర్వతెత్తుచుండ వారి కవకాశ మెక్కడిది?

లక్ష్మ:—(ముందునకుఁ జూచి) ఇదియే సంపానరస్సు.

రాము

గీ॥ తనువు పచ్చికపులకలఁ దానమాడ

గట్టు తనచుట్టుఁ జేతులఁ గలిపియుండ;

విరిసి కండల్కులను గాన్క వెట్టుచుండె;

బ్రణయినియుఁ బోలె నదిగో! పంపాసరస్సు.

హా! జానకి నాయందలి ప్రేమచే నెట్లు జీవించియున్నదో గదా! (మూర్ఛిల్లును)

రావ:—ఈ లంకాధిపాదుఁ డెంతవఱకు దయామయుఁడైయుండునో యంతవఱకు రాక్షసులచే నభిరక్షితమై యుండఁగలదు. (చూచి) మూర్ఛిల్లిన యీతఁడు మరల లేచునా యేమి? లేవకుండిన బాగుండును.

సీత:—హా! అర్ధపుత్రుఁ డెంత కష్టపడుచున్నాఁడు?

లక్ష్మి:—(తనలో) ఈ సరోవరలక్ష్మిని జూచుటచే వదిలె జ్ఞప్తికి వచ్చి యన్నగారు మూర్ఛపోయినారు. (ప్రకా) అన్నయ్యా!

గీ॥ వదిలె నెత్తుకపోయిన వాని వృత్త

మెల్లఁ దెలిసికొంటిమిగదా! యిట్లు గాసి

జెంద నేమగు యత్నముల్ సేయకుండ?

వెలది కన్నీట దొఱకునే? వెట్టి గాక.

రాము:—(మూర్ఛ దేటి) ఋశ్యమూకపర్వత మిక్కడి కెంత దూర మున్నదో?

లక్ష్మి:—సోదరా! అనతిదూరమున నొక భిక్షువు వచ్చుచున్నాఁడు. అతని నడుగుదము.

(అంతట భిక్షుక వేషమున హనుమంతుఁడు ప్రవేశించును.)

హను:—వీరే నేను చూచినవారు నమిపించెద. (పరిక్రమించును.)

రావ:—వారియే వీరలఁ జంపుట కిట్లు వచ్చెను.

సీత:—అనలా! అపాయ మపాయము.

అనల:—అస్థానమున నిట్లు దుఃఖిల్లెద వేల?

సీత:—బిడ్డగాని వేషమున న న్నా రాక్షసుఁ డవహరించినట్లే యితఁడు నా మనోనాథునిఁ జంపవచ్చినట్లున్నది.

అనల:—వెట్టిదానా? అట్లెన్నటికిని నంభవింపదు.

లక్ష్మి:—అయ్యా! సుగ్రీవుని వాసస్థానమగు ఋశ్యమూకపర్వతము నెఱుంగుదువా?

హను:—(తనలో) వారియే యిటకంపినబో వీరి కా గిరిరాజము తెలియకుండునా? మరియు వీరి మాటలచే నా యంతరాత్మ చల్లఁబడుచున్నది. (ప్రకా) మేఘపంక్తులు తలపాగవలె నమరియుండఁ గకుబటవి యను కవచముఁ తొడిగి సెలయేటి వాలును ధరించి వీరాధిపిరునిఁబోలి యా కనఁబడు, పర్వతమే ఋశ్యమూకము. మీ రెవరో నే నడుగ వచ్చునా?

రావ:—(తనలో) ఇతఁడు వారి కాఁడు. (ప్రకా) ఎఱుంగవా? వీరిలో నొకఁడు ఖరని బొట్టను బెట్టుకొనిన పాపాత్ముఁడు. రెండవవాఁడు శూర్పణఖ ముక్కుచెవులను గోసిన మహాపరాధి.

సీత:—ఇతఁడు నే ననుకొన్నట్లు భిక్షకరూపుఁ డగు రాక్షసుఁడు కాఁడు.

లక్ష్మి:—ఈతఁడు దశరథమహారాజు గారాబుకొమరుఁ డగు రాముఁడు. నే నతని తమ్ముడను. నన్ను లక్ష్మణుఁ డందురు. ఈతఁడు పితృశాసనమునఁ బదునాలుగేం డ్లరణ్యవాసము సేయవచ్చెను. దురదృష్టవశమున సీతని సతీమణి నెవ్వఁడో రావణుఁడట! దొంగతనముగ నెత్తుకొనిపోయెను.

హను:—అటులనా? సుగ్రీవుని మంత్రిని నన్ను హనుమంతుఁ డందురు. రామచంద్రా! మా సుగ్రీవుని సతీమణి నతని యన్న యగు వారి యవహరించెను. వారినిఁ జంపి మా వ్రథువతంసునిఁ దద్రాజ్యమునఁ బ్రతిష్ఠింతువేని సతఁడును నీకు సాయవడఁగలడు.

రావ:—(కోపముతో) ఈ విద్యగాని వాచాలత్వ మంతకంతకు మిలిమిలుచున్నదే? నాచంద్రాయుధ మెక్కడ? మొదట నీతని నఱికివేయవలెను. (అలోచించి) నా కీ తొండఱ యేల? వారినిఁ బంపియుంటిని గదా? ఆతఁడే వీరల నందఱును ప్రందింపఁగలఁడు.

మహా:—పేదవాని కోపము పెదవులచే టని యెఱింగియు మిరింతగా హడావుడి పడెద లేల?

నీత:—ఇక భయము లేదు. వీరి కెడతెగని మైత్రి కలిగినది.

రాము:—అటులనే కానిమ్ము, ఋశ్యమూకమునకు దారితీయుము.

(అందఱు పరిక్రమింతురు.)

రాము:—ఇది యేమి? త్రోవలో పెద్ద కొండవలె నున్న దీ యెముకలప్రేగు!

హను:—ఇది వారిచే నిహతుఁడైన దుందుభి యను రాక్షసునిది.

రాము:—మన దారికడ్డముగ నిది యేల? కాలఁ దన్నెదను. (తన్నును.)

లక్ష్మ:—(అశ్చర్యముతో) కాలి బొటనవ్రలితోడనే దీని దళయోజనముల దూర మెగురగొట్టినాడే!

హను:—(తనలో) ఆహా! తాడి నెక్కువానినిఁ దలఁ దన్ను వాఁ డుండును. ఈరాకొ మరుఁడు చాల బలము గలవాఁడు. (వ్రతా) దేవా! మున్ను యుద్ధా వసానమునఁ జనిపోయిన యీ దుందుభిని వారి తన చేతులతో నెత్తి యొక్క యామడ దూరము మాత్రమే వినరఁగలిగెను.

రాము:—(ముందునకుఁ జూచి) శరవిదారితదర్శితవివరము లగు నీ తాళవృక్షము లేఁడును నెవరిది?

హను:—ఇవియును వారివే.

లక్ష్మ:—వీటి నన్నింటి నొక్క బాణముచేతనే ప్రుంపఁగలఁ దార్హుఁడు. చూచు చుండుము.

రాము:—(శరమును పదలును. తాళ వృక్షము లేఁడును కూలిపోవును.)

హను:—(అశ్చర్యముతో) ఆహా! ఏమీ నైపుణ్యము! (ముందునకుఁ జూచి) అల్లదే సుగ్రీవుఁడే తన మంత్రులతోఁ గొండ దిగి వచ్చుచున్నాఁడు.

రావ:—(అశ్చర్యముతో) ఇంతటి మహాబలకాలి యగు నీతని ముందఱ వారి మాత్ర మేపొటివాఁడు? (అలోచించి) అంతకున కంతకుం డగు వారి రాలవానఁ గురియుచో నాతని జయింపఁగలవాఁ డెవ్వఁడు?

(అంతట సుగ్రీవుఁడు ప్రవేశించి రామునకు నమస్కరించును.)

రాము:—వయస్యా! నీకుఁ గుళలమా?

సుగ్రీ:—నీచే 'వయస్యా!' యని పిలువఁబడుటకంటెఁ గుళల మేమి కలదు?

రాము:—మిత్రమా! విశ్రవస్సుతుఁ డగు రావణు నెఱుంగదువు గదా? అతని నివాస స్థాన మెద్ది?

సుగ్రీ:—అతని పేరును వినుచుందుము గాని యీ రెఱుంగము.

సీత:—అనలా! ఈ వానరవ్రభువును లంకేశ్వరుని స్థితిగతుల నెఱుంగఁదా? ఆర్య పుత్రున కింక నీ సంగతిఁ జెప్పవా రెవరు?

అనల:—సుగ్రీవుని భటుఁ డెవఁడైన వచ్చి చూచిపోయి నీ సంగతి నతనికిఁ దెలుపఁ గలఁడు.

హను:—అతఁ డీయన సతీమణి నెత్తుకొనిపోయినాఁ డట!

సుగ్రీ:—అకసమున నెవఁడో యొక రాక్షసుఁ డొక కన్యాయ నెత్తుకొనిపోవుచుండ నాభరణకలిత మగు నీ యుత్తరీయము మా కొండపైఁ బడినది. (చూపును.)

రాము:—(చూచి) ఈ యుత్తరీయము మా సీతచే! (తీసికొనును.)

సీత:—నా యాభరణములను మూటగట్టి జారవిడచిన యా యుత్తరీయము భాగ్యవశ మున మనోహరుని జేరినది.

రాము:—(శోకావేగములతో)

ఉ॥ జూదము నాడి యోటువడి చూడ్కులు కానుక వెట్టి యంతతోఁ
బో దనఁ బైడిచేలములు భూషణముల్ తుది కెంచఁ దానును
నాదగు సొమ్మె యకట నిక నాతలిదండ్రు లొసంగినా 'రిదో
నాది' యటంచు జానకి పణంబుగఁ బెట్టును దీని నెప్పుడుకా. •

రావ:—ఈతనికిఁ తపాతప పెద్చుపెఱుగుచునే యున్నది గాని ప్రాణములు మాత్రము పోవుటలేదు.

రాము:—జానకి యాభరణములను గన్నులారఁ జూచెద. (మూట వివ్వును.)

రావ:—ఈ రాకొమరుఁ డి యాభరణములను బూచుటతోఁ దప్పక సమయంగలఁడు.

సుగ్రీ:—ఈ సగలను జూపి యీ మహాత్మునకు మఱల దుఃఖముఁ గల్గించితినే?

సీత:—(ఆవేగముతో) ఆర్యపుత్రుఁడు జీవించునా?

రాము:—(స్పృహకిఁ దెచ్చుకొని తనలో)

గీ॥ స్వర్కసౌఖ్య మెక్కడఁ గొంచెపడునో యనుచుఁ
గలగి భూషణములఁ దీసి కౌగిలించు

వి చిత్ర రా ఘ వ ము.

కొందువుగదా? నళి! యెట్టు లుందు విపుడు
తరులు, కొండలు, నదులు నిక దవ్వెనర్ప.

(ప్రకా) సామిత్రి! నన్ను బట్టుకొనుము. (మూర్ఖిల్లును.)

రావ:—(నంతోషముతో) ఇంక నేమి? వీని జీవిత మింతటితోనరి. (నిలుచుండును.)

మహా:—దేవా! మఱచితిరా? ఇది నాటకము. (కూర్పుండఁబెట్టును.)

సీత:—ఎంత కష్ట మెంత కష్టము?

గీ॥ అడవులకు వచ్చునాఁడు సాల్వదడుగులు

వేసినటు వేసి 'యింక నెంత వెళ్ళవలయు'

ననుచు మఱిమఱి బ్రశ్నింప నదియె మొదటి

సారిగాఁ బొంగి పొరలు కన్నీరు గన్న

ప్రాణనాథుని మఱల నే బడయఁగలనె?

(మూర్ఖిల్లును.)

అనల:—చెలీ! ఊడిల్లు మూడిల్లుము.

లక్ష్మ:—అన్నయ్యా! ఊడిల్లుము. అంతకంతకు వట్టి పిచ్చిలోఁ బడిపోవుచున్నావు!

రాము:—(మూర్ఖుడేరి) సుగ్రీవా! మన మీ క్షణమునుండియుఁ బ్రాణమిత్రులము.
(సుగ్రీవునిచేతిలోఁ జేయి నుంచును.)

(తెరలో)

ఓరీ! దురాత్మ! నా తమ్మునితో సంధిచేసుకొని న న్నెదిరించెదవుగా? ఇదె
వచ్చుచున్నాను. మీ కీర్తిలికను మొదలంటఁ గోసివైచుటకు—

సుగ్రీ:—వారి న్వయముగ నే వచ్చి యిట్లనుచున్నాఁడు.

లక్ష్మ:—(కోపముతో) ఓరీ దుష్టా! ఒక్క కోరియూ మా కీర్తిలిక నంటఁ
గోయునది.

సీత:—(మూర్ఖుడేరి) మరల నిది యొక పుట్టిమునుక వచ్చినదే.

(మరలఁ తెరలో)

అహహ! ఒక్క పూఁబోడి నెమ్మొగము విరూపముగఁ జేసినంతమాత్రమున
నొక పెద్ద కూడుడ ననుకొనుచున్నావా? విరాధునిఁ జంపుట యొక ఘోరా
క్షరస్థాయము. నీతో నేమి? రామభద్రా! చేప గలదేని నన్నెదిరింపుము. నా
కలాపాతమున ప్రవించు రక్షధారలచే జానకీవిరహాన్ని బల్లార్చుకొనుము.

రావ:—రాముని పని ముగించుటకే వాలి వచ్చినాడు.

సీత:—అసలా! మీఁద నేమగునూ గదా? నా మనస్సు చేయివెట్టి కలచిన ట్లున్నది.

అనల:—రఘుకుమారుఁడే వీనిని బరిభవించగలడు.

రాము:—ఓరీ వాలీ! ఊహక లట్టాభట్టియము లేల? చచ్చుటకు సిద్ధముగ నుండుము.
(నిష్క్రమించును).

(తెరలో)

హా! దురదృష్టవతిని. నా భర్త రాయి రువ్వియు రువ్వక ముందే రాముఁడు దర్శికరభీకరమార్గమును వదలినాడు. అది నాకొంపకుఁ జిచ్చుపెట్టనే పెట్టినది. అయ్యో!

సుగ్రీ:—వాలి పనిపోయిన ట్లున్నది. అందులకే తార యిట్లు విలపించుచున్నది.

రావ:—రామహతకుఁడు వాలినిఁజంపెనా? ఇది యెట్లు నమ్మఁదగును? నీటిపైఁ బాషాణము తేలునా? (క్రోధముతోఁ) ఆహవవిమర్దనిర్దయానిర్ధాతదిక్పాలక గణుం డగు రావణుని యెదుట బాటకపు నాటకము లాడు నీ యవ్వరోంగ నల తలల గొటిగింప నాజ్ఞాపింతునా.

మహా:—(పోయిరించి) కాంతింపుఁడు దేవా! కాంతింపుఁడు. దీనిని భగవానుఁడు శుకార్చార్యుఁడు వ్రాసెను. ఇం దనత్యమండదు.

రావ:—ఇది నిజమే. (శోకముతో) హా ప్రియసఖా! హా దుందుభిదానవ సమరసం దర్శిత బాహువిక్రమ! కపికుల చక్రవర్తి!

గీ॥ మన కి రాధుఁడు మరణించినను, ఖరుండు
సమసినను, నీ పరాక్రమక్రమముఁ జూచు
కొని జిగీషామహాసాధమును రచించు
కొంటి నది నేఁడు నిలువునఁ గూలిపోయె!

మహా:—సీతశ్రుట్టుక లంక చేటునకే కాఁబోలు!

లక్ష్మ:—దీనజనశరణ్యుఁ డగు సోదరుఁడు వాలిని సంహరించి వచ్చుచున్నాఁడు.

రాము:—(ప్రవేశించి) సుగ్రీవా! ఇంక గుండెహింసఁ జేయివైచికొని హాయిగ విశ్రమింపుము.

లక్ష్మ:—అన్నగారి ప్రతిస నెఱవేతినది. నీయదియే యవశిష్టము.

సుగ్రీ:—అంతయు భవదనుగ్రహమే! మీ రీ ప్రసవణవర్వతముపై నివసించియుండుదు. సీతను వెదకుట కిదే వానరసేన సంపుడ.

లక్ష్మ:—అట్లే చేయుదము. (నిష్క్రమింతురు.)

రావ:—ఇంక నుపాయ మేమి?

సీత:—(నంతోడముతో) అబ్బా! ఈ రోజున కొండ పెక్కిన ట్లున్నది.

(తెరలో)

మిత్రమా! శుభండా! చూచుటలేదా? ఆ సంపాతివలన సీత సంగతి తెలుసు
కొని లంకావయాణోన్ముఖుడై హనుమంతుడు సముద్రము నుల్లఘించు
చున్నాడు.

(మరలఁ జెరలో)

కాద్యాల! చూచితిని? మన మహారాజుగారితో జెప్పి వచ్చెద.

(అంతర్నాటకము సమాప్తము.)

రావ:—శుకకాద్యాలర చలుకులవలె నున్నవే?

చ॥ ధరణిబిమీది మోహమునఁ దప్పు నెఱుంగక చారదృష్టియున్
మఱచిన నన్నుఁ దెల్పుటకు మంత్రులు నాటకకల్పనంబుఁ జే
సిరి; కడు మంచి సాధనమే చేతులు కాలిన మీఁద నాకుకై
వరువిడ నేమి లాభ? మీఁక వర్తిలఁగావలె జాగరూకతఁ.

మహా:—(చిటునవ్వుతో) మంత్రులు చరితార్థ లైనట్లే.

సీత:—సఖీ! అసలా! హనుమంతుడు సముద్రము నుల్లఘించియుండును. మన మశోక
వనమున కేగుదము రమ్మ. (సీతయు అనలయు నిష్క్రమింతురు.)

రావ:—మహాపార్శ్వా! ఎల్లరు నప్రమత్తులై యుండవలసిన దని నా యాజ్ఞగాఁ బరి
జనులకుఁ దెలుపుము. నేనును హనుమంతుని విషయమై మంత్రులతో
నాలోచింపెద. (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది శ్రీ వెంకట పార్థసారథి కవి ప్రణీతం బైన విచిత్రరాఘవమునఁ

బంధమాంకము.

విచిత్రరాఘవము

షష్ఠాంకము.

దృశ్యము:—లంకాపట్టణములో నొక వీధి :

[అంతట శూర్పణఖ ప్రవేశించును.]

శూర్ప:—హా సోదరా! రావణా! హా ఆర్య కుంభకర్ణా! వత్స మేఘనాథా! మరణించి తిరా? ఏమి సేయుదును? మందభాగ్యురాలను. మున్ను హనుమద్వాల్మీకిచే లంకాపురగృహనికురుంబమువలె నీ శోకముచే నా హృదయము దహించుకొని పోవుచున్నది. ఆహా! ఏమా రఘుకుమారుని నైపుణ్యము! వింటు శర మెప్పుడు తొడుగునో యెప్పుడు విడుచునో యేరికినిఁ దెలియదు. తాళఫలములవలె శత్రుశరములు క్రిందఁబడుచుండుట మాత్రము కానుపించును. కానిమ్ము! రాత్రింజరకాళరాత్రులగు నీ రాజపుత్రులవైఁ గనిఁ దీర్చుకొనక మాననా. విభీషణుడు మానాభిమానములను విడనాడి శత్రువక్షముం బ్రవేశించి చేతులారఁ గొంపకుం జిచ్చు వెట్టినాఁడు. అతనికి రాజ్యము వచ్చిన దని నా కెంత మాత్రమును సంతసము లేదు. రామలక్ష్మణులు వానరులును రాక్షసులును వెంబడింపఁ బుష్పకవిమానము నెక్కి నందిగ్రామమునకుం బ్రయాణమై యీ వార్తను భరతుని కెఱింగించుటకు ముందుగా హనుమంతునిఁ బంపిరఁట! ఈను మంతుఁడు భరతున కీ సందేశము నందఁజేయకముందే తాపసీవషమునఁ జోయి యాతని కెద్దియేని సప్రియముం జెప్పదును. అది విని భరతుఁడు తమ్మునితోఁగూడ శరీరమును విడిచిపెట్టును. రాముఁడు నా యన్నల నిర్వృతఁ జంపినందుల కిది ప్రతీకారము. కాఁగలదు.

(నిష్క్రమించును.)

ఇది విష్ణుంభము.

దృశ్యము:—నందిగ్రామములో భరతుని పటకుటీరము వెలుపల.
[అంతట భరత శత్రుఘ్నులు ప్రవేశింతురు.]

భర:—తమ్ముడా! శత్రుఘ్ను!

ఉ॥ మాయకుఁ డౌచు మైథిలకుమారిని దొంగిలిపోయినట్టి యా
కోయను బట్టి చంపుటకుఁ గూరిమితో మన మాటమీఁదుగా
సాయమునేయ వచ్చిరి విశాంపతు లాయతతేజు లౌచు నా
యా యవనీశులం దగినయట్టుల నందఱు గౌరవింపుమా!

నేనును వారు తెచ్చిన యుపాయనముల నన్నగారి పాదుకల యెదుట నుంచి
పిదపఁ గోశగృహమునఁ జేర్చెదను.

శత్రు:—అన్నయ్యా! మీ యాజ్ఞచే రాజుల నందఱు నిదివఱకే గౌరవింపియుంటిని.
మీరును వారివారి యుపాయనముల నింతకుముందే కోశగృహమునఁ జేర్చితిరి.
వఱల నిట్లందురేల?

భరతు:—ఔనునుమా! ఇంతలోనే మఱపునకువచ్చినది!!

ఉ॥ ఎరిచుచు వెళ్ళఁబుచ్చితిమి యెట్టులొ యిన్ని దినంబు లగ్రజుఁ
గాంచుట యెప్పుడెప్పు డని కావునఁ, జిత్రము గంగవెట్టిచే
సంచలియించె, జ్ఞాపకపు శక్తి నశించె, ని కెట్లు మాట ద
క్కించెదో! తమ్ముడా! నిఖలకృత్యము లీవయి నిర్వహింపుమా!

శత్రు:—అన్నయ్యా! తమ యాజ్ఞ కెల్లప్పుడును బద్ధుడనే గదా!

భర:—

ఉ॥ పొంచి నిశాచరుండు శితవుం డయి యెత్తుకపోయె నీత జీ
వించున? స్వప్నవార్త; యొకవేళ నదృష్టము కల్గియుండి జీ
వించినఁ జూడ మిత్రుఁడును వేడఁగ నైవము లేని యందు నా
కించుదనంబు చాల నుడికింప గ బిట్టుగ నేడ్వకుండునా?

చ॥ వదినె నిశాటుచేతఁ బడె; వంద్యగుణాధ్యయె యాను గాక యా
సుదతి; తదీయశీలపరిశోధనముం బొనరింపకున్న ద
క్కదు యశ, మట్లు నేయుట నిగారపుఁ గార్యము కా దటంచు నె
య్యదియొనుఁ బాలుపోక మన యన్నయుఁ బ్రాణము వీడకుండునా?

శత్రు:—

చ॥ వలనుగ నన్నువంటి పసివానికి ధైర్యగుణంబుఁ జెప్పఁగా
వలసినవాడ వి విధినిఁ బామరుఁ డట్టుల వట్టి వెజ్జిలో
పలఁబడు చంతకంతకును వాడుచు నుంటివి; అన్న! దైవదు
ర్విలసిత మిద్ది దీనిని స్మరింపక నిబ్బర మూని యుండుమా!

భర:—శత్రుఘ్న! ఎట్లు స్మరింపకుండును?

సీ॥ రమణీయమణిరీటముచేతఁ దళుకొందు

శిరముష్నేఁ గెంజడ లిరవుకొనఁగ;

బంగారు సరిగ దువ్వలువఁ గట్టెడు కటి

తటమునఁ గావివ స్త్రము నటింప;

ప్రాసాదవీధులఁ బరిధవిల్లెడు మేను

చెడు ముండ వనములఁ జిక్కువడఁగ;

‘నవకాయ పిండివంటలఁ దేలువానికి’

గందమూలంబు లాకఁటిని దీర్చ;

గీ॥ చిక్కి సగమయి మనలనుఁ జేర వచ్చు

రామభద్రుని నేనింక నే మొగంబు

వెట్టుకొని చూతు నాతని నిట్టు లడవి

పాలుచేసిన దార్భాగ్యభాజనుండ.

శత్రు:—అన్నయ్యా! ఆ మాయదారి విధి యిట్లు చేయుచుండ మన మేమి చేయఁ
గలమా? ధైర్య వ్రవలంబింపుడు. ఈ రాజన్యుల నందఱను వారివారి వ్యస్థాన
ములకుఁ బంపివేయవలసి యున్నది.

భర:—ఈ రాజలోకముం బురస్కరించుకొని జానకీ నవహరించిన య మ్మొక్కడి
రక్కసునివై దాడివెడలఁ నలఁచితిమి గదా! మఱల నీ దేమి?

శత్రు:—నిషాదాధిపుఁ డగు గుహుఁ డొక యుత్తరమును వ్రాసెను.

భర:—మాయలేడి రూపవదనములచే నన్నయ లక్ష్మణుండునుఁ జాల ద వ్యగిన
సందుగాని భిక్షుక కేషమునఁ గొండొక రాక్షసుండు మన వదిలె నవహరించెనని
నాకు గుహుఁడే చెప్పియుండెను. మఱల నీ లేఖ రేమి?

శత్రు:—నలక్ష్మణుం డగు నన్నగారికి ననైన్యం డగు నుగ్రవుని ఁోడు దొరకినది.
కనుక సహాయంతరాపేక్ష లేదు.

భర:—నుగ్రవుం డెవ్వఁడు? సహాయ మెట్లు దొరకినది?

శత్రు:— ఈ సుగ్రీవుడు కిష్కింధాధిపతియై గవికులశక్రవర్తియగు నగు వారికిఁ దమ్ముఁడు. అన్నగా రా వారిని జంపి సుగ్రీవునకుఁ బట్టముఁ గట్టిరి. అందుచేత నతఁడు వారికిఁ దోడ్పడెను.

భర:— ఇది నిజమేయిందును. ఏల యన నొకప్పు డిరువురు భేదరు లాశ్చర్య ముతో నొకరి కొకరు చెప్పుకొనుచుండ వింటిని.

శత్రు:— ఏమని?

భర:— తన కన్నకొడు కగు వారి రామునిచేతిలో నిహతుఁడైననుఁ గార్యాధియగు నింద్రుఁ డెంతమాత్రమును వ్యాకుల పడుటలే దట!

శత్రు:— ఐన నీ వారి యింద్రుని కొడు కన్నమాట. ఇంద్రుని కార్య మెట్టిదో!

భర:— ఇంక నొక సంగతి వినుఁబడినది. శతయోజనవిస్తీర్ణమై యగ్రాధ మగు నముద్రమువై ము పైన్నడుఁ గని విని యెటుంగని సేతువు నొండు నిర్మించి రట!

శత్రు:— కనుక వానరులకును రాక్షసులకును యుద్ధము జరిగియుండవచ్చును.

(తెరలో)

మిత్రులపరాజయము! శత్రుల విజయము!! శత్రులేమిత్రులవలె బుజ్జగించుట!!! కానిమ్ము. హిమాలయశ్రాంతముల శ్రేష్ఠతపస్సుఁ జేసికొనియెడఁ గాక.

భర:— యుద్ధప్రవృత్తు లగు నెవరో యొకరి జయపరాజయములఁ జింతించుచు నొక వృద్ధతపస్విని వచ్చుచున్నట్లున్నది.

(అంతట వృద్ధతాపసీవేషమున శూర్పణఖ ప్రవేశించును.)

శూర్ప:— (వెనుకటిదానిసే మఱలఁ జెప్పును.)

భర:— తమ్ముడా! ఆమె యెవ్వరో ఎచ్చటనుండి వచ్చుచున్నదో యడుగుము. ఈమె వలన నన్నుగారి వృత్తాంత మేమైనఁ దెలియునమో!

శత్రు:— తెలియవచ్చును. (శూర్పణఖను జూచి) అమ్మా! నీ వెచ్చటనుండి వచ్చు చున్నావు?

శూర్ప:— (శత్రుఘ్నునిజూచి భయముతోఁ దనలో) నా ముక్కుచెవులఁ గోసిన యా క్షత్రియబ్రహ్మచారి యిచ్చటికిని వచ్చినట్లున్నదే! (నిరూపించి) ఈతఁడు లక్ష్మణుఁడు కాఁడు. అచ్చ మాతని బోలికన యున్న యీతఁడు శత్రుఘ్నుఁడు కావచ్చును. (ముక్కుచెవులను దడిమి చూచుకొని) నా యీ తాపసీవేషమున ముక్కునుఁ జెవులును వచ్చినవి కనుక నా మాటలు విని యీమెకు ముక్కుతో మాట్లాడుట యలవాటుకాఁబోలు నని యనుకొందురు గాని యనలు సంగతి వీరికిఁ దెలియదు. (ప్రకా) అయ్యో! ఏ మనుచున్నావు?

శత్రు:— “నీ వెవరు? నీ రాక యెచ్చటనుండి?” యని.

శూర్ప:—(తనలో) రావణుని చెల్లెలను. లంకాద్వీపమునుండి. (నిట్టూర్పు విడిచి ప్రకాశముగా) నే నెవ్వతె నైన నేమి యెక్కడినుండి వచ్చిన నేమి?

భర:—(తనలో) ఈమె నిక్కముగ తావసియే. రాక్షసపక్షపాతిని కాదు. ఈమె యేలాళా కంపలం బడ్డ కాకి వలె వగర్చుచున్నది. అన్నగారికిఁగాని లక్ష్మణునకుఁగాని యావద క్షలిగియుండదు గదా! ఒకవేళ యీమె యిట్లుండుటకుఁ గారణము వేరే యుండఁగూడదా! (ప్రకా) అమ్మా! నీ పేరేమి?

శూర్ప:—(తనలో) ఇతఁడే యగునా యేమి నేను చూచి మోహించి మోసపోయినది? (నిరూపించి) కాఁదు కాఁదు. ఇతఁడు భరతుఁడై యుండవచ్చును. (ప్రకా) అయ్యా! ఏ మనుచున్నావు?

శత్రు:—“నీ పేరేమి?” యని యన్నగారడుగుచున్నారు.

శూర్ప:—(తనలో) నా పేరా? పుట్టినప్పుడు పెట్టినది. శూర్పణఖ. ఈ చేష్టలచేత వచ్చినది విగ్రహము. (ప్రకా) ఋశ్యమూక వర్చితవాసులైన మునులందఱు నన్నుఁ బట్టెదని యని పిల్చుచుందురు. పులస్త్య బ్రహ్మవంశీయురాల నని వాడుక.

భర:—కనుక నీవు కిష్కింధనుండి వచ్చుచుంటి వన్నమాట.

శూర్ప:—ఓను.

భర:—దానిని పాలించుచున్నది చాలి గాదూ?

శూర్ప:—చాలి గాదు. అతనిం జంపి రఘువంశీయుఁ డగు రాముఁడనుకాఁదు అతని తమ్ముఁ డగు సుగ్రీవు నందు స్థాపించెను.

శత్రు:—ఏమి నీవు రాక్షసివా?

శూర్ప:—(తనలో) ఇప్పు డేమి చెప్పదగినది? (కోపముతోఁ బ్రకాశముగా) పులస్త్య వంశమునఁ బుట్టినంత మాత్రమున నందఱును రాక్షసులే యగుదురా?

భర:—వత్సా! తపస్వినికిఁ గోపము రానీయుకము. విశ్రవసునకుఁగాని వైశ్రవణునకుఁగాని రాక్షసత్వము లేదు గదా!

శూర్ప:—(తనలో) దౌర్భాగ్యుఁ డగు విభీషణునకు నట్లే. (ప్రకా) లెస్స బలికీతివి.

భర:—ఎన నీ కి విచార మేల?

శూర్ప:—ఐనుము. మిత్రు లోడిపోయిరి. శత్రువులు శిల్పిరి. దుఃఖంప కేమి పేయుదును?

శత్రు:—నీకు మిత్రు లెవ్వరు? శత్రువు లెవ్వరు?

శూర్ప:—(తనలో) రాక్షసులు మిత్రులు. వానరులు శత్రువులు. (ప్రకా) వానరులు మిత్రులు. రాక్షసులు శత్రువులు.

భర:—(తనలో) అన్నగారి వక్షమున వినిపాతము దారుణముగ నున్నదే! (ప్రకాశముగ) వర్ణాదిసీ! నీవు ఋశ్యమూకగిరినుండి వచ్చితి నంటివి గదా! అచ్చట యుద్ధము జరిగినదా యేమి?

శూర్య:—అక్కడఁ గాదు. లంకాద్వీపమందు.

శత్రు:—దానిని నీ వెట్లు తెలిసికొంటివి?

శూర్య:—రుమాదేవి దాని యగు శంకుకర్ణి యను నాపై రుమ . తన సవతితోఁగూడ నగ్ని ప్రవేశ మొనర్చుటఁ జూచి దుఃఖము వట్టఁజాలక ఋశ్యమూకగిరియందున్న నా సమీపమునకు వచ్చెను. ఆమెయే యీ సంగతియంతయు నాకుఁ జెప్పినది.

భర:—(అవగముతో) రుమ యెవ్వరు?

శూర్య:—నుగ్రీవుని వట్టమహిషి.

శత్రు:—ఏమి? రాక్షసులు నుగ్రీవునిఁ జంపివైచిరా?

శూర్య:—(డగ్గుత్తికతో) అతని సుక్కనినే గాదు. అతని మంత్రియగు హనుమంతుఁడు, వాలిపుత్రుఁడు యువరాజు నగు సంగదుఁడు- వీరు వారసనేల? అందఱు నకలసైన్యములతో నామరూపములులేకుండ నశించిరి.

శత్రు:—ఋన నా రఘుకుమారు లేమైరి?

శూర్య:—ఏమైరి? మాయావు లగు రక్కసులు. వారిని సైతము గంతపూర్తిగఁ గల శించివైచిరి.

భర:—ఈ సోదరా! రామభద్రా! వత్స లక్ష్మణా! (మూర్ఛిల్లును)

శత్రు:—ఈ! అన్న లిరువురు వనభూమికి బలిమైరిగా? (మూర్ఛిల్లును.)

శూర్య:—(తనలో) రాముఁడు నా యన్నలగు రావణకుంభకర్ణులను జంపుటకు విశ్వ ప్రయత్నముఁ జేయవలసివచ్చినది గాని యతని తమ్ము లగు భరత శత్రుఘ్ను లకు మాట మాత్రముననే చంపుదున్నాను. (ప్రకా) అయ్యలారా! ఊహిడిల్లుఁడు. మీరెవ్వరో నే నడుగవచ్చునా?

శత్రు:—(మూర్ఛదేటి) ఈతఁడు భరతుఁడు. నేను శత్రుఘ్నుఁడను

శూర్య:—(అకలపాటు నటించి) ఏమీ మీరు రామలక్ష్మణుల సోదరుల? అయ్యో! అయ్యో!! ఎంత తప్పు చేసితిని. సత్యమే మైనను అప్రియము చెప్పఁగూడదని పెద్దలు చెప్పుచుందురు. అది తెలిసియుండియు నీ పొరకాటు చేసితిని. నేను సరకణునకుఁ బోవుదునేమో గదా? (సోదనము నటించును.)

భర:—(మూర్ఛితేటి) ఇందు నీ యోష మేమున్నది. మేము మందభాగ్యులము.

శత్రు:—నీకాదేవి యే మైనది?

శూర్ప:—ఏమని చెప్పుదును? రాక్షసులు పెట్టు కాధలు వడలేక ఆ సాధ్యు గొంతుక
కుటిపెట్టుకొని ప్రాణములఁ బోఁగొట్టుకొనెను.

శత్రు:—(శోకముతో) ఇంక నేమి? సర్వనాశన మైనది. హా! జానకీ!

గీ॥ అల్లనాఁడు వనంబుల కరుగునపుడు
నారచీరలు ధరియింపనేర కేటులా
అన్నగారిని గని నేర్చుకొన్న నీకుఁ
గుతిక కురిపెట్టుకొను లుట్లు కుదిరె నమ్మ!

భర:—జానకీ! కులోచితము నాచరించి ధన్యురాల వైతివి. ఇప్పు డేమి చేయవలయునో
నా కేమియుఁ బాలుపోవుట లేదు.

శత్రు:—అన్నయ్యా! పాలుపోవ కేమి? ఆ మ్రుక్కడిరక్కసుల నుక్కడఁగించివారి
వేడివేడి క్రొస్సెత్తుటితో సోదరులకు దర్పణము లాచరింతుము.

శూర్ప:—(తనలో) ఈ యువదేశమును దప్పక తిప్పివేయవలెను. (ప్రకాశముగా)
తగినంత 'సాయనంబదలు'లేని మన కది యెట్లు సామ్యమగును? సీతయే దారి
చూపినది గదా!

భర:—హా! ఎంత కష్ట మెంత కష్టము!

చ॥ దిన మొక నూరు కల్పముల తీరున నొక్కటి రెండు గా వెటో
చనెఁ బదునాలుగేండు లిదె చల్లఁగ వచ్చిన దన్న వత్తునం
చనిన దినంబు నేఁ డింకను హాయిగ నుండు నటంచు గంపె డా
నను గొని యుంటిఁ గాని యిటు సంభవ మాటఁ దలంపనైతిగా?

శూర్ప:—(తనలో) మీ యన్నవలన బాగుపడిన దెవరు? నే నాతనిఁ జూచుటచేతనే
ముక్కునుఁ జెవులనుఁ గోలుపోయితిని.

శత్రు:—

చ॥ కనుఁగొని తమ్ముగొట్టలను గాఁగిఁటఁ జేర్ప; వదేలకో యిటులో
కనలుట? నవ్వువెన్నెలలఁ గాచెడు ముద్దుమొగంపు జందమా
మను గనుపింపఁజేయవుగ! మాటలఁ జెప్పవు కప్పురంబునకా
మునుకలువేసినట్టులయి మోదిలి మేము వినంగ సోదరా!

శూర్ప:—(తనలో) అతఁడు నాకా నవ్వువెన్నెల మోముచందమామను జూపించెను.
చూచితిని. కాని మనూరథము సాగలేదు. (ప్రకాశముగా) ఊరక చింతించిన
నేమి ఫలము? ప్రతీకార మాలోచింపుడు.

భర:—

చ॥ ప్రకటనచేసి పాదుకల రాజ్యము సేయుము; తండ్రిగారి మాటకు నెమరై పనుల్ జరుపుటల్ తగ దీ పదునాలుగేండ్లనైనొక గడయైన నిల్వ నని యూటడఁ బ్రీతి వాగ! యవ్వడే యిక నినుఁ జూడరా నని వచింపకపోతివి సత్యభాషణా!

తపస్విని! అగ్నిప్రవేశముతప్ప నిక నేమి సేయఁగలము?

శత్రు:—లక్ష్మణుఁడు రామునివలె నేను నన్నుగారి ననుసరించి నా స్నేహమును ఫలింపఁ జేసికొనియెడ.

శూర్ప:—(తనలో) ఇందుకొఱకే గదా నా యీ యారంభ మంతయు. (ప్రకా) భరతుఁడు చక్కని యుపాయము నాలోచించినాఁడు. శత్రుఘ్నా! నీవును మంచిప్రతికృతి నాలోచించితివి నేను నిక దవస్సుఁజేసికొనఁ బోయెడ. (ఇంక యీ) తపస్సు మాత్ర మెందులక? నేనును మిమ్ము ననుసరించెడ.

భర:—తమ్ముఁడా! లక్ష్మణా! అన్నగారియం దనన్య మైన భక్తిఁ జూపించి జీవితము సఫలము చేసికొంటివి. నా కా యదృష్టము పట్టదాయెను. సోదరా! శత్రుఘ్నా! పున్నామనరకమునకు భయపడికదా, మన తండ్రిగా రనేకకష్టములు పడి మనల నల్లరనుఁ గాంచిరి కావున నా మాట విని నీవు—

చ॥ గుఱుతుగ నిల్చియుండి జనకుం “ఛోక రిద్దరుఁ గారు నాకు నల్లరు సుతు లుండియున్ కడకుఁ గోరి పితృణము నీగ నొక్కఁడ క్కఱకునుఁ రాకపోయె”నని కందక యుండెడు నల్లు మాకు నం దఱకునుఁ దర్పణంబుల నొనర్చుము వంశము నిల్పువాడవై.

శూర్ప:—(తనలో) శత్రుఘ్నుఁడు జీవించునా యేమి? నాకథాన్నమే? (ప్రకా) భరతా! శత్రుఘ్నునకును నీవంటి శోకమే కదా? నీ పట్టు నియోగించుట వృధయని తలంతును!

శత్రు:—తండ్రిగారికిఁ బ్రియపుత్రులరగు మీ రందఱు గలింపఁగాఁ దిలోదకములు విడచుట కాలుడ నగు నా కెట్లు సాధ్యమగును? నేనును మి మ్మునుసరించెడ.

శూర్ప:—వత్సా! ఇంక నాలస్యమేల? అగ్నికామాత్రమును సిద్ధముచేయుము.

భర:—హా! రఘువంశ మింతటితో నంతరించుచున్నది గదా! ఎంత కష్ట మెంత కష్టము!

చ॥ కడుపుకుఁ జిచ్చువెట్టె రఘుకాంతుఁడు కోసలరాజనందనీ! నిలువునఁ గొంపఁ గూల్చితివి నీవయి కైకరా! కాటి కివ్వనా

కొడుకులఁగంటి విద్దటను గోరి సుమిత్ర? కులం బడెల్లఁ గీ
 ద్వడుటకు హేతు వక్కటకటా! ఒక మంధరయే తలంపఁగన్.
 హా! తండ్రి!

గీ॥ పుత్రులో పుత్రులో యంచు బాగిలి పొగిలి
 కడపటను మమ్ము నల్వరఁ గంటి; వైన
 నేమి ఫల? మాతృజుని వనభూమి కంపి
 పాడు చేసితి విత్సృకువంశ మీవె.

శత్రు:—అన్నయ్యా! ఊక తండ్రిగారిని నిందించిన లాభమేమి?

ఉ॥ ఈ విధి నా నటం చెపుడు నెవ్వరమైనఁ దలంపమైతి మా
 హా! విధి! నాఁడు పెండ్లిసమయంబున భూసురులెల్లరుం 'జరం
 జీవ!' యటన్న వల్కుల రచించిన దీవన లెల్ల వ్యర్థమై
 పోవునె? ఇప్పు డడ్డుపడఁబోదొకొ ఒక్కటి యైన నక్కటా!

ఇంధనముల గూర్చుచున్నాను. అనలప్రవేశమునకై సిద్ధముగ నుండుడు.
 (అగ్నిహోత్రముఁ బ్రజ్వలించఁ జేయును.)

శత్రు:—అన్నయ్యా! అగ్నిహోత్రుఁడు విజృంభించుచున్నాఁడు.

భర:—నాకుఁ బ్రియము నాకుఁ బ్రియము.

హర్ష:—(తనలో) నా కంతకంపెనుఁ బ్రియము. (ప్రకా) అగ్నిప్రవేశమునకై త్వర
 పడుడు. త్వరపడుడు.

భర:—అమ్మా! మాయందు దయయించి నా యీ చిన్ననందేశమును వశిష్టున
 కైతింగింపుము.

హర్ష:—(అనందముతోఁ దనలో) ఈ హేతువుచేత నే నగ్నిం బ్రవేశించుట తప్పిపోఁ
 గలదు. (ప్రకాశముగా) ఏమని నీ నందేశము?

భర:—

ఉ॥ రావణుచేతిలోఁ బడిరి రాముఁడు సీతయు లక్ష్మణుండు;మా
 కీవిధి దుర్భరం బగుట నేగుచునుంటిమి వారి వెంట నిం
 ద్రావనధమ్ముఁ జేరఁగ; మహర్షి వరేణ్య! ఇతఃపరమ్ము మా
 ప్రావకుఁ దప్పకుండఁ బరిపాలన సేయఁగదయ్య రాజ్యమున్.

హర్ష:—(తనలో) నా మనోరథము ఫలించుచున్నట్లున్నది. ఇంకను ఆదించి చూచ
 దను. (ప్రకా) ఇం దాయనకుఁ జెప్పవలసిన దే మున్నది. అమృతాన్నికీ స్వయ
 ముగా నన్నియుఁ దెలియును. (అగ్నికై బ్రవక్షిణము చేయును.)

శత్రు:—వరాదిని! అన్నగారి సందేశము శ్రీఘ్రముగా నెఱఁగించి రమ్మ. ముందుగా
మీమ యగ్నిలోఁ బ్రవేశింపవలసినది.

కూర్మ:—(తనలో) వీరి కీయదేశము దృఢముగాన యున్నది. ఇంక నేఁడేయఁదగిన
దేదియు లేదు. (వ్రతా) నరే. మీ యనుశాసనము తప్పక చేయవలసినదే.
విశేషించి యిటువంటి స్థితిలో—(నిష్క్రమించును.)

భర:—తమ్ముఁడా! ఇంక నాలస్యమేల? అగ్నికేఁ బ్రదక్షిణము చేయుదము.
(ఇరువురు నగ్నికేఁ బ్రదక్షిణము జేయుదురు.)

(తెరలో)

గీ॥ వచ్చుచున్నాఁడు శ్రీరామభద్రుఁ డిపుడే
పుష్పకవిమాన మెక్కి సమ్మోదగరిమ
నంకమున నీత ప్రక్కన ననుజుఁ డవల
వానరులు రాక్షసులుఁ బ్రీతి బలసి కొలువ.

భర:—(హుచి) ఎవఁడీతఁడు ప్రియము చెప్పుచున్నాఁడు.

శత్రు:—అన్నయ్యా! త్వరపడకుము. ప్రియవాక్యము వినఁబడుచున్నది.

భర:—తమ్ముఁడా! ఏల నీ కీ వెట్టి? ముందుగా మన మెవ్వరమో తెలియకో యప్రియ
మును జెప్పి తరువాత భేదపడిన యాతపవ్వనియే యిట్లు ప్రియము పలుకు
చున్నది. ఇవి వట్టి మిథ్యావాక్యములు. (మరల నగ్నిని సమాపించును.)
(అంతటఁ బటాక్షిపమున హనుమంతుఁడు ప్రవేశించును.)

హను:—భరతా! నావి మిథ్యావాక్యములు కావు. ఈ కారణములేని కంఠా రేల?
జగదభిరాముఁ డగు రాముఁడు శతయోజన విస్తీర్ణముగ సముద్రము నవలీల
దాటి నిఖిలదుష్టరాక్షస సంహారముఁ గావించి పుష్పకవిమానమెక్కి వచ్చుచు
దా మిచ్చటికి వచ్చునప్పటి కాలస్యమగునేమోనని నన్ను ముందగుఁ
బుత్రెంచుటచే వచ్చితిని. క్షణ మాలసించినచో మాటదక్కనిదే.

భర:—మాయారణప్రవీణు లగు రక్కసులముందఱ మా రాముని శక్తి యెట్లు పని
చేసినది?

హను:—వారి నొక్కఁబాణముచేతనే సంహరించిన రామునకు రావణుఁ డొక
లక్కయూ? గుడి మింగువానికి గుడిలోని లింగ మెంత?

శత్రు:—ఏదో విని యాకులపాటున వచ్చిన తపస్వినివలన వృద్ధముగ మనము తొంద
రపడితిమి. నమయమున కీతఁడు వచ్చి మనలను రక్షించెనుగాని లేనిచో మన
మన్నగారికిఁ దీరని దుఃఖముఁ గూర్చియుండుము. (హనుమంతునిఁ జూచి)
అయ్యా! మీ పేరున నుండ నోచిన పుత్రాక్షరముల వినఁగోరుచున్నాము.

హను:—అయ్యలారా! నన్ను హనుమంతుఁ డందరు. నేను వానరరాజుగ నుగ్రీవుని మంత్రిని మీ లేదో కావని యనుచున్నాను. ఆమె ఎవ్వరయ్యా నే నడుగ వచ్చునా?

శత్రు:—ఆమెపేరు వర్ణాదినియఁజ!

హను:—వర్ణాదిని యెవరు?

శత్రు:—తాను ఋశ్యమూకగిరియం దుండు దాన ననియు, సుగ్రీవుని హితకోటిలోఁ జేరినదాన ననియు నామె చెప్పినది.

హను:—(ఆశ్చర్యముతో) వర్ణాదిని యను పేరు గల తపస్వినిని నే నింతవఱకుఁ గన లేదు. వినలేదు. (అలోచించి) అన్న యగు దశగ్రీవుని జంపిన కారణమున రామునివైఁ గోపగించి శూర్పణఖయే యిట్లు కావనీ వేషమున మిమ్ము వృధగా నావగ వఱచినది.

భర:—(ఆశ్చర్యముతో) కావచ్చును. ఆమె పులస్త్యవంశీయురాల నని కూడఁ జెప్పినది.

(తెరలో మంగళధ్వనులు.)

హను:—(వినుట నటించి) ఆర్యా! రామభద్రుఁడు వచ్చుచున్న టున్నది. ఎదుఁ లేగు దము రండు.

(స్త్రీతారామలక్ష్మణులు తక్కిన పరిజనులతోఁ బ్రవేశింతురు.)

భర:—(సమీపించి) ఆర్యా! దశరథప్రియనందనా! భక్తజనవత్సలా! నత్యభాషణా! ఈభరతుఁడు చిరకాంక్షితము లగు నీ పాదకమలములకు నమస్కరించు చున్నాఁడు.

(రాముఁడు భరతునిఁ గాంగిలించుకొనును. రామ భరతులకు శత్రుఘ్నుఁడును లక్ష్మణుండును నమస్కరించి యాశీర్వాదముల నందుదురు.

భర:—(సీతనుఁ జూచి) తల్లీ! ని న్నే మొగము పెట్టుకొని చూతును?

చ|| అడవులనుండ నేగుటకు నంతటఁ బోక దశాస్యు చేతిలోఁ

బడివడరాని పాట్లు పడి వంతఁ గృశించుట కిట్లు లంతకున్

జడుండను నేనె కారణము జానకి! న న్ని మున్నట్టు లి.

ప్పుడు దయఁ జూతు వ్రా? కినిసిబ్రువ్వఁగ దిఁగట్టఁ జూతు వ్రాగదా?

సీత:—మఱి! మే మడవులకుఁ బోవుటచేతనే దుష్టశిక్షణమును, శిష్టరక్షణమును మీ యున్న గారికి నమకూడినవి. ఇది యంతయు మా పిన్నత్వగారి దయచేతనేగదా!

శత్రు:—హనుమంతుఁడే రానియెడల నొక్క ఊరకాలము క్రిందటనే మే మీ లోకమును వాసియుండుము.

రాము:—అ డెట్లు?

జాను:—మీపైఁ గనీర్యుకొనుటకై శూర్పణఖ తపస్విని వేషమున నిచ్చటకు వచ్చి మీరు మరణించినా రని చెప్పి వీరల నగ్నిం ప్రవేశింపఁ బురికొల్పి చల్లఁగ దాటి పోయినది.

లక్ష్మ:—ఆ చుప్పనాతి యిచ్చటగూడ దాపురించినదా!

నీత:—ఈ రామాయణమున కంతటికిని హనుమంతుఁడే పట్టుగొమ్మ—జీవము మనమాతని ఋణము నెఱ్ఱ జన్మములకును దీర్చుకొనలేము.

జాను:—తల్లీ! ఎంత మా టంటిరి? నా స్వకృత్యమును నేను నెఱవేర్చుకొనుట గూడ నొక విశేషమా?

గీ॥ అరయఁ ద్వదాసదాసదాసానుదాస
సంఖ్య నూత్రైవ పిదప నాశ్రయణయుక్తి
నందుఁ గడగొట్టువానికి నర్చనంబు
నలుపు యోగ్యతయును నాకు గలదా? లేదా?

రాము:—పెద్దల యాకీర్వణనశ్రభావముచే మనమందఱము మఱల నుకరి నొకరు చూచుకొను భాగ్యము కలిగినది. ఇంక నేమి కావలెను?

జాను:—మన నిట్లగుఁ గాక!

(భరతవాక్యము.)

మ॥ ఇలఁ బాలింతురు గాక ప్రీతిమెయిఁ బృథ్వీశుల్; పరస్త్రిల దొం
గిలి యడ్డం బగు గడ్డినిం గఱచి సేగిం జెందు నా యాతతా
యులు లేకుందురు గాక! సర్వజన మత్యుత్సాహమాఁ గాక! ఇ
మ్ములరామాయణ మాదికావ్యమయి సొంపుంబెంపు వాటించుతన్.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది శ్రీ వెంకట పార్థసారథి కవి ప్రణీత మగు విచిత్రరాఘవమున,
షష్ఠాంకము నర్వమును సంపూర్ణము.

